

30к-1

3630

53

ПРАЦЫ І МАТЭРЫЯЛЫ ІНСТЫТУТУ АХОВЫ ПРАЦЫ ПРЫ НКП БССР

З Б О Р Н І К Ч А Ц Ь В Е Р Т Ы

Організацыя і здараўленьне
ўмоў працы ў соцыялістычным
сэктары сельскай гаспадаркі

В Ы П. І

35, 4

ПАД РЕДАКЦЫЯЙ ДЫРЭКТАРА
ІНСТЫТУТУ АХОВЫ ПРАЦЫ
ДОЦЭНТА С. Р. ДЗІХЦЯРА

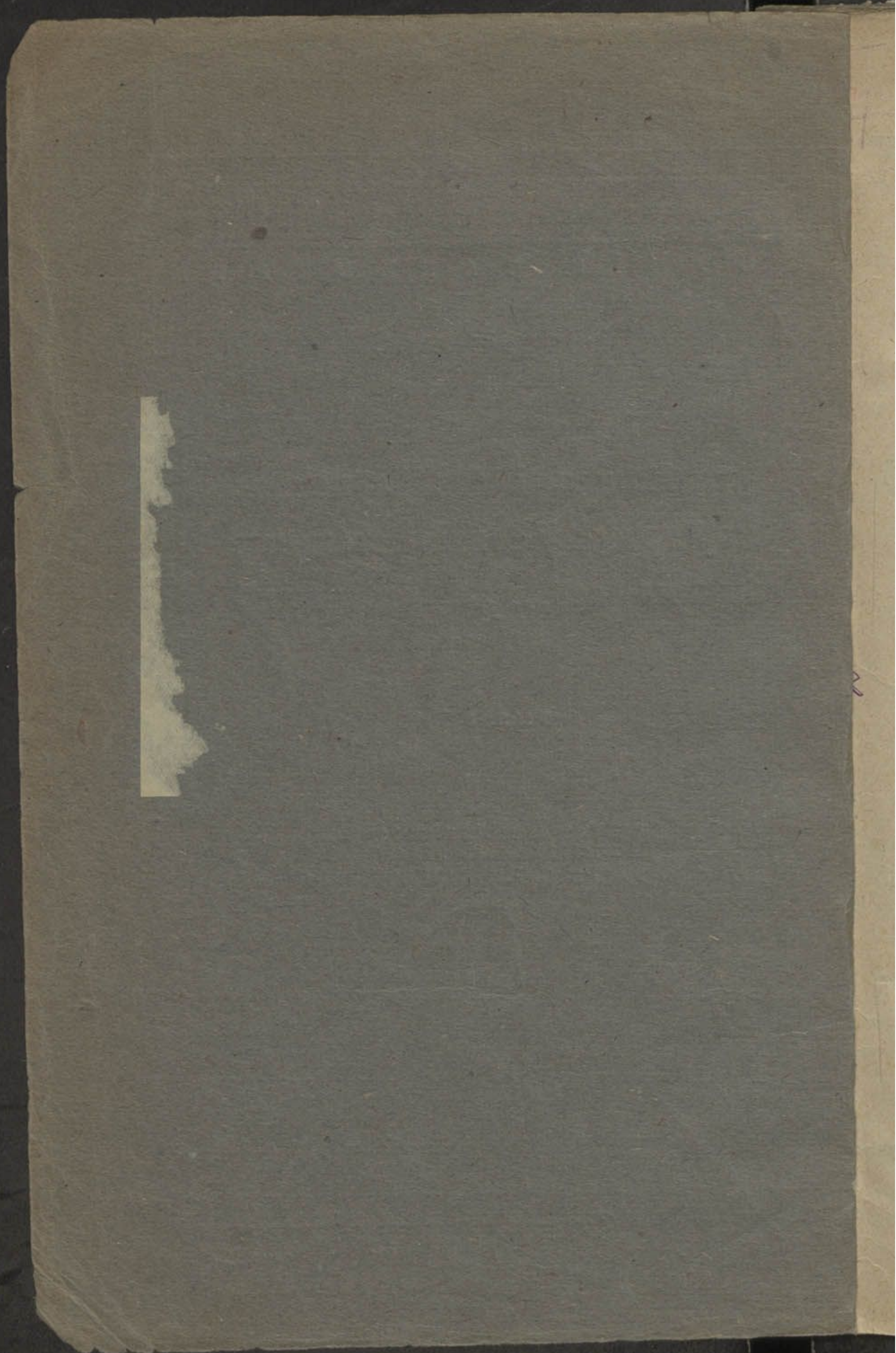

7

ДЗЯРЖПРАЦВЫДАВЕЦТВА
М Е И С К 1930

153/1

ПРОЛЕТАРЫ УСІХ КРАЁЎ, ЗЛУЧАЙЦЕСЯ!

П

ARBEITEN UND BEITRÄGE DES INSTITUTS FÜR ARBEITSSCHUTZ
DES VOLKSKOMMISSARIATS FÜR ARBEIT DER WSSR

V I E R T E S C H R I F T E N S A M M L U N G

ORGANISATION UND GESUNDUNG
DER ARBEITSVERHÄLTNISSE IM SO-
ZIALISTISCHEN SEKTOR DER LAND-
WIRTSCHAFT

H E F T I

REDIGIERT VOM DIREKTOR DES INSTITUTS
Doz. S. R. D I C H T J A R

G O S S T R U D I S D A T
M I N S K — 1931

1994 г.

30к-1
3630

ПРАЦЫ І МАТЭРЫЯЛЫ ІНСТЫТУТУ АХОВЫ ПРАЦЫ
ПРЫ НКП БССР

З Б О Р Н І К Ч А Ц Ь В Е Р Т Ы

О Р Г А Н І З А Ц Ы Я І А З Д А Р А Ў Л Е Н Ь Н Е

ЎМОЎ ПРАЦЫ Ў СОЦЫЯЛІСТЫЧНЫМ
СЭКТАРЫ СЕЛЬСКАЙ ГАСПАДАРКІ

В Ы П. І

ПАД РЭДАКЦЫЯЙ ДЫРЭКТАРА
ІНСТЫТУТУ АХОВЫ ПРАЦЫ
ДОЦЭНТА С. Р. ДЗІХЦЯРА

ДЗЯРЖПРАЦВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К — 1 9 3 1

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

1994 г.

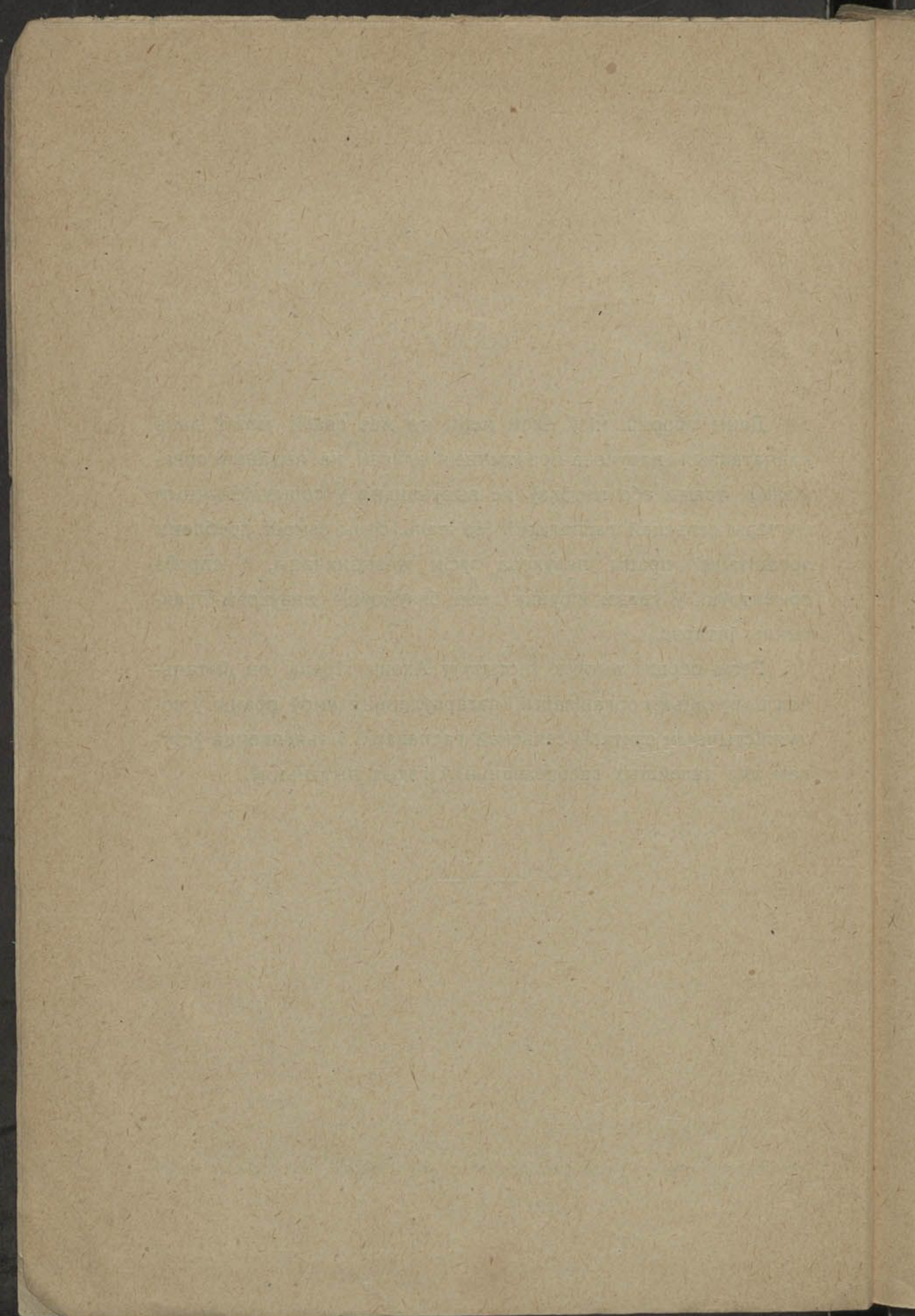

Даны зборнік ні ў якой меры ня мае сваёй мэтай даць канчатковыя навукова-практычныя адказы на пытаньні арганізацыі працы або мэтодаў яе вывучэньня ў сацыялістычным сэктары сельскай гаспадаркі. На жаль, самы зьмест праблемы арганізацыі працы навукова зусім нявызначаны, і спроба арыентоўкі ў гэтым кірунку мае бязумоўны навукова-практычны інтарэс.

Гэты першы выпуск Інстытуту Аховы Працы па пытаньнях вывучэньня арганізацыі і аздараўленьня ўмоў працы ў сацыялістычным сэктары сельскай гаспадаркі і зьяўляецца ўступам для далейшых дасьледваньняў гэтых пытаньняў.

Доц. С. Р. Дзіхцяр.

Найважнейшыя пытаньні навуковага дасьлед- ваньня соцыялістычнай організацыі працы ў сельскай гаспадарцы.

„Соцыялістычная рэканструкцыя ўсяе народнае гаспадаркі, і ў тым ліку сельскае гаспадаркі, вымагае значнага пашырэння і паглыбленьня навукова-дасьледчай работы, якая павінна абслугоўваць інтарэсы соцыялістычнай рэканструкцыі...”

„У сучасны момант прыходзіцца констатаваць яўнае адставаньне разгортваньня навукова-дасьледчай, тэарэтычнай работы ад запытаў практыкі соцыялістычнага будаўніцтва”.

Паданыя выняткі з рэзолюцыі першай Усесаюзнай канфэрэнцыі аграрнікаў-марксыстых па дакладу т. Мілюціна даюць зусім правільную прынцыповую ўстаноўку, што навукова-дасьледчая работа, значыць, і тэмы і тэмпы гэтай работы мусяць служыць агульным задачам соцыялістычнага будаўніцтва.

Соцыялістычная рэканструкцыя сельскай гаспадаркі зьяўляецца адной з асноўных, арганічных састаўных частак усяго пляну соцыялістычнай гаспадаркі. „Соцыялістычныя адносіны ў СССР, якія абапіраліся дагэтуль амаль выключна на соцыялістычную прамысловасьць, адгэтуль пачынаюць абапірацца таксама на хутка ўзрастаючы соцыялістычны сэктар (буйная вытворчасць у выглядзе колгасаў і саўгасаў) у сельскай гаспадарцы”. (З рэзолюцыі XVI зьезду ЎсеКП(б) па дакладу аб колгасным руху і ўздыме сельскай гаспадаркі. Курсіў тэксту). Дзея таго надзвычайнае значэньне набывае зараз разгортваньне навукова-дасьледчай работы ва ўсіх абсягах і па ўсіх спэцыяльнасьцях, якія маюць тое ці іншае дачыненне да проблем сельскай гаспадаркі, і сярод гэтых проблем, як вядома, правільная організацыя працы мае найважнейшае, калі не пераважнае, значэньне.

Аднак, зусім мала тую ці іншую навуковую праблему паставіць, больш правільна, зусім мала толькі выстаўляць праблемы на аснове эмпірычных запытаў практычнага жыцьця і зусім няправільна дапушчаць „самацёк”

у вивучэнні і даследаванні гэтых проблем, праўдзівей, эмпірычна ўстаноўленых элементаў яе. Проблема арганізацыі працы, у прыватнасці, эмпірычна пастаўлена ня толькі перад сельскай гаспадаркай, але і перад прамысловасцю; яна цікавіць ня толькі соцыялістычную гаспадарку, але і капіталістычную вытворчасць. Зусім зразумела дзеля таго канечная патрэба перш за ўсё выявіць соцыяльную накіраванасць, значэнне і змест гэтай праблемы ў канкрэтных умовах соцыялістычнай рэканструкцыі нашай краіны.

Можна сцвярджаць, што цяпер, бадай, нават буржуазная навука не адмаўляе асноўнага палажэння Маркса, Энгельса і Леніна, што развіццё сельскай гаспадаркі падпарадкоўецца тым-жа самым соцыяльна-эканамічным законам, як і прамысловасць. „Сучасны фэрмер у большай ступені капіталісты, чым яго папярэднік“, піша амэрыканец Эдвін Норс у Гувэраўскім зборніку „Найноўшыя змены ў эканоміцы ПАЗШ“. І далей: „...У меру ажыццяўлення тых, што адбываюцца цяпер у сельскай гаспадарцы змен, рэзкая граніца, якая аддзяляе сельскую гаспадарку ад усіх іншых галін прамысловасці і сельскіх жыхароў ад жыхароў гарадзкіх, будзе, відаць, сцірацца“.

Калі ва ўмовах капіталістычнага спосабу вытворчасці гэта сціранне абазначае разор мас вёскі, іх пролетарызацыю і паўпэрызацыю, дык соцыялістычнае будаўніцтва сцірае гэтыя межы праз уключэнне ў сьвядомае плянаванне сельскай гаспадаркі, праз яе тэхнічную рэканструкцыю ды індустрыялізацыю на аснове ўздыму культурна-матэрыяльнага ўзроўню бядняцкіх і сярэдняцкіх мас сялянства.

Колгас і саўгас не становяць сабой ні самамэты, ні самастойнага самаважкага сродку змены соцыяльных адносін на вёсцы. Соцыялістычная рэканструкцыя сельскай гаспадаркі сталася магчымай і развіваецца на базе соцыялістычнай індустрыялізацыі ўсяе нашае гаспадаркі, і гэтым агульным інтарэсам соцыялістычнай гаспадаркі, агульным соцыяльна-політычным задачам пролетарыату яна мусіць падпарадкавацца. Няма патрэбы тут падрабязна разглядаць, у чым сутнасць гэтых інтарэсаў і задач, але незалішне яшчэ раз падкрэсліць, што „павялічэнне вытворчых сіл, павялічэнне прадукцыйнасці працы... зьяўляецца альфай і омэгай у справе замацавання соцыялізму“ (Калінін—выступленне на Ўсесаюзнай канфэрэнцыі аграрнікаў-марксыстых).

З усяго гэтага выцякае, нам здаецца, асноўная ўстаноўка ў справе вивучэння арганізацыі працы ў сельскай гаспадарцы: гэта вивучэнне ня можа і не павінна весціся, а самое пытанне аб правільнай арганізацыі працы ня можа быць развязана ізолявана, без залежнасці і сувязяў з другімі соцыяльна-эканамічнымі і соцыяльна-політычнымі ўмовамі, што маюць месца і значэнне для ўсяе соцыялістычнае гаспадаркі. Дзеля таго

зусім няправільна, напрыклад, разглядаць праблему выкарыстаньня працоўнай сілы ў сельскай гаспадарцы з пункту погляду толькі яе ўнутраных магчымасьцяў і задач.

На жаль, у літаратуры (досыць, дарэчы, цяпер пашыранай) можна сустрэць такія памылковыя і шкодныя з эканомічнага і політычнага пункту погляду ўстаноўкі. Напрыклад, у брошурі Н. Горбей „Як скласьці вытворчы плян колгасу“ (Изд. сельхозгиза, 1930 г.) на стар. 18 у разьдзеле „Арганізацыя чалавечай рабочай сілы“ напісана: „Калі ў колгасе ёсьць лішак рабочай сілы, дык трэба выбіраць такі севазварот, у якім былі-б інтэнсыўныя культуры... Пры недахваце рабочых рук гаспадарцы трэба выбраць травапольны севазварот, пры якім патрэба ў чалавечай рабочай сіле значна меншая, чым пры другіх севазваротах...“

Ня кажучы ўжо пра суцэльны опартунізм гэтае парады, якая орыентуецца на дапасаваньне да „вузкіх месцаў“, а не да іх перасіленьня, ня кажучы пра соцыяльна-эканамічную бяссэнсіцу яго, мы хочам падкрэсьліць поўнае скажэньне нашых сучасных соцыяльна-політычных задач у пытаньні аб рабочай сіле, бо „хто не падкрэсьлівае задачы адцягненьня збыткавай рабочай сілы з сельскай гаспадаркі, той затрымлівае тэмп індустрыялізацыі краіны, той, у сувязі з гэтым, зьніжае і тэмпы індустрыялізацыі сельскай гаспадаркі, той, па сутнасьці, знаходзіцца ў палоне дробна-буржуазных настрояў“ (Нікуліхін—выступленьне ў дыскусіі ў Комакадэміі „Асноўныя пытаньні суцэльнай калектывізацыі“).

Значыць, на аснове сувязі ды ўзаемазалежнасьці ўсяе нашае суцэльнае соцыялістычнае гаспадаркі вывучыць і знайсці шляхі і сродкі поўнага і рацыянальнага выкарыстаньня рабочай сілы,—вось якая, на нашу думку, кіраўнічая ўстаноўка ў абсягу навукова-дасьледчых работ на тэму „Арганізацыя працы ў сельскай гаспадарцы“, такі вось соцыяльны заказ бягучага моманту.

Гаворачы „наогул“, у формуляваную толькі вось праблему трэба „зьмясьціць“ усе пытаньні соцыялістычнага ўладжання сельскай гаспадаркі (плянаваньне, тэхніка, соцыяльныя адносіны ды інш.), але гэта было-б і не навукова і не „практычна“.

Сапраўды, навуковасьць перш за ўсё вымагае дакладнай і выразістай дыфэрэнцыяцыі вывучанага пытаньня, бо ад гэтага залежаць мэтазгоднасьць і дакладнасьць мэтодыкі, якая-ж азначае якасьць вынікаў навуковага дасьледваньня. Дыфэрэнцыраванасьць тэмы і мэтодаў дасьледваньня, значыць, зьяўляецца абавязковай умовай выстарчальнай соцыяльнай эфэктыўнасьці навуковай работы. Гэтых вымаганьняў трэба з асаблівай пільнасьцю і няўхільнасьцю трымацца ў адносінах да навуковай работы ў абсягу соцыяльных зьяў. Як раз таму, што гэтыя зьявы становяць сабой найскладанейшы сплёт процасаў рознага паходжаньня, значэньня і зместу, яны мо-

гуць быць дзейсна вывучаны толькі комплексным шляхам ужывання розных метадаў дасьледваньня, адпаведна характару гэтых складаючых процэсаў. Справа вышэйшага, творчага навуковага процэсу—абавязна здабытыя правільным навуковым дасьледчым шляхам факты. Вельмі рэдка гэту справу навуковага абавязна абысьцяюць геніяльныя індывідуальнасьці (Маркс, Ленін),—звычайна яе творыць колектыў. Мы ўважаем, дзеля таго, што асноўнай задачай навукова-дасьледчай работы і ў абсягу арганізацыі працы ў сельскай гаспадарцы зьяўляецца збор адпаведных фактаў, іх аналіз і асьвятленьне мэтодалёгіяй Маркса-Леніна, дыялектычнага матэрыялізму. Дзеля таго надта важна наперад вызначыць, якія іменна факты трэба зьбіраць, аналізаваць і асьвятляць з пункту погляду агульнай праблемы—арганізацыі працы,—гэта тым больш патрэбна, што дагэтуль заўважаецца пэўны сумбур, блытаніна паняцьцяў у гэтым абсягу.

Вельмі часта ня робяць патрэбнага разьмежаваньня між арганізацыяй працы ды арганізацыяй вытворчасьці. Праца, бязумоўна, зьяўляецца надта важным у пэўных умовах, нават пераважным, фактарам вытворчасьці, але толькі адным з фактараў, які, праўда, знаходзіцца ў цеснай узаемазалежнасьці з другімі. Аднак, праца—сваеасаблівы фактар, якасна адметны ад гэтых другіх, які становіць сабой дыялектычную скупнасьць спецыфічных зьяў, і вывучэньне пытаньняў працы становіць сабой строга акрэсьленую задачу. Зусім няправільна дзеля таго было-б сьцьвярджэньне, што вывучэньне арганізацыі працы, як такой, немагчыма, як няправільна зводзіць гэта вывучэньне да вывучэньня іншых фактараў вытворчасьці.

З невыстарчальнай дыфэрэнцыяцыі пытаньняў працы і пытаньняў вытворчасьці выцякае і блытаніна такіх паняцьцяў, як прадукцыйнасьць працы і прадукцыйнасьць прадпрыемства, рацыяналізацыя працы і рацыяналізацыя вытворчасьці. Сапраўды, мы яшчэ ня маем правэранных метадаў вымярэння прадукцыйнасьці працы, як такой, бо мы не наўчыліся яшчэ ў вытворчых і нават лябараторных умовах абстрагаваць, хаця-б экспэрымэнтальна, фактар працы ад шматлікіх камбінацый другіх фактараў прадукцыйнасьці. Тым часам, усьцяжды ўсюль сустракаюцца мала крытычныя дасьледваньні прадукцыйнасьці працы, якія фактычна зьяўляюцца дасьледваньнямі прадукцыйнасьці, як выніку раду фактараў, і працы ў ліку іх. Гэтак-жа сама часта за рацыяналізацыю працы выдаецца рацыяналізацыя надта многіх фактараў, апрача як раз працы. Рацыяналізуюць разьмеркаваньне абсталяваньня, рацыяналізуюць прылады вытворчасьці, рацыяналізуюць гаспадарчыя пляны,—і пры ўсім гэтым гавораць пра рацыяналізацыю працы.

У выніку адсутнасьці дакладнага разьмежаваньня між звычайна ўжыванымі выразамі атрымліваецца ня толькі блытаніна тэрмінолёгіі, але і няправільныя вывады па сутнасьці, якія вядуць часта да звужэньня і ўпло-

шчаньня праблемы, да вычышчэння з яе соцыяльнага зместу, значыць, да політычных памылак. Мы можам падаць некаторыя паўчальныя ілюстрацыі да таго, што толькі вось казалі.

Цэнтральны дом спецыялістых выдаў брошуру проф. Дэрліцкага пад назвай „Організацыя працы ў сельскай гаспадарцы“.

Так названая брошура перадае спробу дасьледваньняў, што вяліся на станцыі ў Помрыцах і, як прызнаецца сам аўтар, былі „накіраваны да вывучэння асноў для стварэння памыслых умоў вытворчасьці“ (курсіў аўтара). А вось некаторыя пункты з задач „Організацыі працы“, паданых тым самым аўтарам:

„Б. Задачи кіраўніка работ.

3. Выкананьне работ ў выгоды тэрмін.
6. Ужываньне машын і прылад ды іншых дапаможных сродкаў.
10. Контроль над рабочымі.

В. Задачи рабочага (тэхніка працы) (курсіў наш С. Д.).

3. Характар прылады.
4. Ручкі прылады.
5. Выкарыстаньне цяглічнай сілы і г. д.“

Для буржуазнага вучонага зусім натуральна падпарадкаваньне інтарэсам вытворчасьці, *de facto*, прыбыткам капіталістага, усяе праблемы працы, якая дзеля гэтага не становіць жадных асаблівасьцяў у параўнаньні хаця-б з праблемай... рабочага быдла. У кожным разе ў буржуазнай навуцы няма ніякіх падстаў з усяе сыстэмы эксплёатацыі вылучаць тэхніку даставаньня максымальнага прыбытку з цяглічнай работы пролетарыяту. І ў вуснах абаронца інтарэсаў капіталістычнай вытворчасьці, у якой „чалавечая сіла абыходзіцца таней за мэханічную“ (пры гэтым — двудушны эпітэт: „больш каштоўная чалавечая сіла“), гучыць д’ябальскім жартам такая вось заява: „Канечна трэба дамагацца павышэння прадукцыйнасьці працы і лепшай якасьці работы або з тымі-ж адносна нэвялікімі затратамі энэргіі, або за кошт нязначных дадатковых затрат энэргіі, якая выдаткавалася-б рабочымі ахвотна і ня шкодзячы яго здароўю“ (курсіў наш. С. Д.). А на наступнай старонцы гэта заява ўгрунтоўваецца: „Сапраўды, эаномнае гаспадараньне ня ёсьць толькі ў тым, што мы эаномім на рабочай сіле, але і ў тым, што мы адначасна ўнікаем павышэння выдаткаў на прылады вытворчасьці і матэрыялы, або трымаем гэтыя гаспадарчыя выдаткі на нізкім роўні“.

Трэба падзякаваць проф. Дэрліцкага за шчырасьць: значыць, што эаномнае гаспадараньне заключаецца і ў эаноміі на рабочай сіле, зна-

чыць, трэба яе ўсяляк патаняць, і ў эканоміі на прыладах вытворчасці, г. зн. замяняючы іх дарагое ўдасканаленне зноў-ткі таннай чалавечай сілай. Ці дзіва пры гэтай соцыяльнай накіраванасці аўтара, што ён дае парады аб рацыяналізацыі дыхання, спортыўных забавак ды іншых „мілагучных“ рэчах для рабочых абсалютна з такой-жа метаўстаноўкай, з якой гавораць пра рацыянальнае кармленне жывой цягавай сілы, ці пра догляд за машынай.

Калі, як мы адзначалі, гэта „натуральна“ для буржуазнага „даследвання“, дык здавалася-б, вывучэнне працы ў соцыялістычнай гаспадарцы павінна весціся паводле зусім іншых прынцыпаў, на аснове другой мэтадологіі. На жаль, як раз з прычыны адсутнасці правільнага разумення сапраўднага зместу праблемы працы, з прычыны „блытаніны разуменняў“ шмат якія навуковыя досьледы ў нас даюць зусім не навуковыя, па сутнасці няправільныя, соцыяльна бязмэтныя і політычна памылковыя вынікі. Паўночна-чорназемная сельска-гаспадарчая даследчая станцыя выпусціла ў выданні сельгасвыдату досыць тоўстую кнігу агронома Бабіцкага „Спраба вывучэння прадукцыйнасці працы ў сельскай гаспадарцы“. Было-б карысна дэтальна разабраць усю гэтую кнігу, але тут мы маем магчымасць адзначыць толькі самае асноўнае, што мае непасрэднае дачыненне да цікавлячага нас пытання. Пералічаючы асноўныя фактары прадукцыйнасці працы ў сельскай гаспадарцы, аўтар асобна вылучае арганізацыю працы, пад якой ён разумее:

„а) рацыянальнае разьмеркаванне рабочай сілы па галінах гаспадаркі і па стадыях вытворчасці с. г. работ (каляндар работ);

б) інтэнсіўнасць працы, г. зн. напружанасць і паспяховасць выканання працоўных процэсаў“.

У гэтым разуменні нас прымушаюць настарожыцца:

а) ізоляцыя сельскай гаспадаркі, пра якую мы ўжо пісалі вышэй і

б) падабенства да тэй метаўстаноўкі, якая характэрна для Помэрыцкай даследчай станцыі ў Саксоніі...

І сапраўды выходзіць, што аўтар у разьдзеле „Асноўная задача навуковай арганізацыі працы“ піша:

„Задачай навуковай арганізацыі працы зьяўляецца—на падставе вывучэння працоўных процэсаў (курсіў наш. С. Д.)—выпрацоўка спосабаў найбольш рацыянальнай чыннасці, якая праводзіцца паводле прынцыпу оптымуму, г. зн. каб рабочыя процэсы адбываліся з найбольшай эканоміяй жывой рабочай сілы ў мэтах атрымання якасна лепшай і колькасна большай прадукцыі“. На некалькі старонак далей перапісана з кніг буржуазных „фізіялёгічных“ рацыяналізатараў: „У аснову рацыяналізацыі працы канечна трэба палажыць прынцып оптымуму, які выражаецца ў стварэнні такіх умоў работы, калі на кожную адзінку прадукцыі траціцца мі-

німум энэргіі“. Як і другім фізыялёгічным рацыяналізатарам, так і аўтару— няма ніякай справы да таго, што такі мінімум часта дасягаецца за кошт такіх трат усяго арганізму ўцалку, што ё выйгрышы аказваецца толькі эксплёататар, а рабочы, „фізыялёгічна“ рацыяналізаваны, надта хутка выходзіць у тыраж і тым самым робіць выгаднейшым ужываньне „больш каштоўнай“ чалавечай сілы, чым ужываньне сілы мэханічнай (параўнай вышэй цытату з брошюры проф. Дэрліцкага...).

Ня спыняючыся больш на чыста фізыялёгічным баку пытання, мы маем на ўвазе падкрэсьліць абсалютную недапушчальнасьць гаварыць пра рацыяналізацыю „наогул“, пра навуковую арганізацыю працы „наогул“, пра сельскую гаспадарку „наогул“, пра працу „наогул“... Заўсёды, калі так гаворыцца, дык „навукавай“ мовай бароняцца буржуазныя, па сутнасьці, „ісьціны“. Не дарма агроном Бабіцкі да „проблемы вывучэньня прадукцыйнасьці працы ў сельскай гаспадарцы“ залічае і работу людзей (стар. 19), работу коняў (стар. 26), а за асноўныя задачы вывучэньня гэтай прадукцыйнасьці ён мае: „1. Распрацоўку мэтодыкі вывучэньня прадукцыйнасьці і выяўленьня мэтодаў навукавай арганізацыі працы (рэкамэндаваныя ім мэтоды: 1) улікова-статыстычны, 2) хрономэтраж, 3) мэханічны(?) ўлік, 4) дынамэтрыя(?), 5) газомэтрыя(?), 6) псыхотэхнічныя абсьледваньні, 7) экспэрымэнтаваньне(?)). II. Вывучэньне ўплыву на прадукцыйнасьць працы прыродных умоў. III. Сродкаў вытворчасьці. IV. Умоў працы. V. Вывучэньне норм выпрацовак.“

Бясспрэчна, што гэтая праграма бяз жадных зьмен можа быць прынята для ўсялякай капіталістычнай гаспадаркі, але як раз дзеля таго яна няпрыймальная для нас. Здарылася гэтая, па-першае, таму, што з праграмы вычышчаны ўвесь соцыяльна-політычны зьмест, дзякуючы чаму праблема працы аказалася звужанай да пытання аб оптымальна энэргетычным абмене пры рабоце, па-другое, таму, што праблема не дыфэрэнцыравана, што ё яе зьмешчаны найскладанейшыя пытаньні, якія зьвязаны з ёю, але падлягаюць самастойнаму, асобнаму, сваімі мэтадамі вывучэньню, дзякуючы чаму праблема аказалася беспрограмна пашыранай ды ўплошчанай да вульгарнай капіталістычнай пастаноўкі пытання. Абедзьве гэтыя прычыны, бадай, аднаго паходжаньня,—яны хаваюцца ў невыстарчальнай мэтодольгічнай угрунтаванасьці „досьледу“, у тым, што няма нават спробы разабрацца ў дыялектычнай сутнасьці праблемы працы, яе арганізацыі ды прадукцыйнасьці ва ўмовах савецкай соцыялістычнай гаспадаркі. Дзеля таго ня дзіва, што, па сутнасьці, устаноўка паўночна-чорназемнай абласной савецкай дасьледчай станцыі супадае з устаноўкай Помэрыцкай капіталістычнай дасьледчай станцыі... І ні да чаго іншага апрача як да буржуазных „скарбніц“ навукі ня можа весьці мэтодольгічная нядбаласьць і адсутнасьць канечна патрэбнай дыфэрэнцыяцыі навуковых праблем.

Мы зусім згодны з т. Мілюціным, што ў абсягу калектывізацыі сельскай гаспадаркі перад намі стаяць 3 асноўныя праблемы: „праблема аграмаджання і плянавага выкарыстання аграмаджаных сродкаў, праблема эфектыўнасці, таварнасці ў колгасах, і, нарэшце, праблема арганізацыі і працы, і спажывання заготовак і даставы“.

Такім чынам, выразна вылучаючы праблему арганізацыі працы з усяго комплексу пытанняў аб прадукцыйнасці сельскай гаспадаркі, але кіруючыся агульнымі задачамі плянава будаванай соцыялістычнай гаспадаркі ўцалку (гл. вышэй), мы на падставе выказаных намі крытычных меркаванняў можам акрэсліць канкрэтны змест гэтай праблемы. Між іншым прынцыповыя палажэнні, якія мы баронім, мы лічым увагуле і ўцалку за правільныя ня толькі ў адносінах да сельскай гаспадаркі, але і ў адносінах да прамысловасці.

Калі асноўнай устаноўкай у вывучэнні праблемы арганізацыі працы зьяўляецца поўнае і рацыянальнае выкарыстанне рабочай сілы, дык першым пытаннем, што канечна трэба вывучыць і развязаць у інтарэсах усяе праблемы, зьяўляецца пытанне аб уліку працы, наяўнай і патрэбнай рабочай сіле. Вось што з гэтага поваду гаворыцца ў справаздачы сельска-гаспадарчай групы НК РСІ СССР к XVI зьезду ЎсеКП(б) („Змаганне за соцыялістычную рэканструкцыю сельскай гаспадаркі“):

„Вялікім тормазам у справе правільнай арганізацыі працы ў колгасах зьяўляецца недавальняючая пастаноўка ўліку працы... Члены колгасаў, па-першае, ня ведаюць, нават орыентоўча, колькі яны ў працягу году зарабляюць у колгасе. Па-другое, атрымліваецца, што яны фактычна нібы прымацаваны да колгасу і ня могуць плянаваць свой вольны час для ўсялякіх заработкаў; па-трэцяе, праўленьне колгасу траціць магчымасць правільна кіраваць адходнымі промысламі (курсіў наш. С. Д.) колгаснікаў і ўзгадняць іхны асабісты бюджэт часу з агульна колгаскімі патрэбамі“.

Пытанне, значыць, зусім яснае, але трэба толькі падкрэсліць, што даследаваньню ды вывучэнню падлягаюць ня толькі і ня столькі мэтады і формы ўліку, але і ўмовы, ад якіх залежыць патрэбная колькасць самой працы і рабочай сілы як у самай сельскай гаспадарцы, так і ў другіх галінах соцыялістычнай гаспадаркі, г. зн. характар самой вытворчасці (вытворчы плян), сезоннасць вытворчых функцый, склад (па колькасці ды якасці) працоўных рэсурсаў. Гэтыя ўмовы вызначаюць таксама пытанне надта істотнае з пункту погляду ўліку працы—аб сыстэме і структуры вытворчага процэсу, ці, па аналёгіі з прамысловасцю, аб соцыяльна-тэхнічнай форме вытворчасці (рамяство, мануфактура, фабрыка, бязупынны цёк-конвэйер). Канкрэтна пытанне ставіцца да распаўсюджвання

і ступені пашырэння працы ў вытворчасці, значыць, да кваліфікацыі і спецыялізацыі працоўных рэсурсаў.

У сувязі з гэтым стаяць пытанні аб працы ў нашай соцыялістычнай гаспадарцы жанчын і падлеткаў. Падкрэсліваючы, што самая пастаноўка гэтых пытанняў магчыма толькі ва ўмовах соцыялістычнай гаспадаркі, мы з усёй сур'ёзнасцю павінны зазначыць на іх важнасць і складанасць.

Важнасць пытання аб жаночай працы азначаецца агульным збыткам працоўных рэсурсаў у сельскай гаспадарцы, што перашкаджае прыцягненню жанчын да агульных відаў працы і што яшчэ больш павялічваецца развіццём тэхнікі; складанасць-жа гэтага пытання азначаецца станам, які жанчына займае ў індывідуальнай сялянскай гаспадарцы, дзе яна спрад-веку прымацавана да спецыфічных галін працы.

Што да працы падлеткаў, дык пытанне важна, галоўным чынам, з пункту погляду падрыхтоўкі змены. Аднак, на данай стадыі развіцця нашай соцыялістычнай гаспадаркі, калі колгас гэта яшчэ складаная і супярэчлівая сістэма працоўных адносін гаспадароў, гэтым не вычарпаецца пытанне аб уліку працы, бо трэба мець на ўвазе працу, якая траціцца на індывідуальны астатак гаспадаркі (сядзіба, дробная скаціна, бытавое абслугоўванне) і якая залежыць ад ступені калектывізацыі сродкаў задавальнення спажывецкіх патрэб. Такім чынам, калектывізацыя быту зьяўляецца соцыяльна-эканамічным фактарам, які ўплывае на колькасць працы ды рабочай сілы і дзеля таго зьяўляецца важным пытаннем у праблеме арганізацыі працы.

Усе гэтыя пытанні складаюць нібы статыстычную частку праблемы.

Другая яе частка ахапляе групу пытанняў, датычных форм арганізацыі працы, у першую чаргу і галоўным чынам, зразумела, форм соцыялістычных. Перш за ўсё ў гэтых адносінах важны формы калектывнай працы: арганізацыя брыгад, прынцып гэтай арганізацыі—паводле аб'екту апрацоўкі, ці паводле функцыянальнай прыметы, склад брыгад—колькасны і якасны ў сэнсе індывідуальных асаблівасцей брыгадыраў (род, узрост, кваліфікацыя, профэсіянальная прыдатнасць).

Далей, асаблівае значэнне мае характар сувязі ды ўзаемаадносін між асобнымі брыгадамі і брыгадырамі, і з гэтага пункту погляду найбольшае ўвагі, бязумоўна, заслугоўвае ўдарніцтва і соцыялістычнае спаборніцтва.

У. І. Ленін пісаў:

„Трэба, ідучы да павышэння прадукцыйнасці, улічыць асаблівасці пераходнага ад капіталізму да соцыялізму часу, які патрабуе, з аднаго боку, каб былі паложаны асновы соцыялістычнай арганізацыі спаборніцтва, а з другога боку вымагаюць ужывання прымусу так, каб лёзунг дыктатуры пролетарыату не апаганьваўся практыкай кіселя падобнага стану ўлады“.

Яшчэ IX зьезд даў зусім ясную дырэктыву:

„Побач з агітацыйна-ідэёвым узьдзеяннем на працоўныя масы і з рэпрэсіямі да вядомых абібокаў, паразытаў, дэзарганізатараў, наймагутнейшай сілай уздыму прадукцыйнасьці працы зьяўляецца спаборніцтва“.

Само сабой зразумела, што соцыялістычнае спаборніцтва дае колёсальнага значэньня станоўчыя вынікі, якія могуць быць яшчэ павялічаны пры пэўных умовах. Такім чынам, з соцыялістычным спаборніцтвам, адным з найважнейшых элемэнтаў соцыялістычнай арганізацыі працы, зьвязаны рал пытаньняў: аб працоўнай дысцыпліне, аб унутраным распарадку, аб рэжыме рабочага дня, аб мэтодах, формах і сродках заахвочваньня, аб уліку вытворчай эфэктыўнасьці ды інш.

У непасрэднай сувязі з толькі вась пералічанымі пытаньнямі, у пэўным сэнсе ўласна ўваходзячы ў іх рад, знаходзяцца пытаньні аб аплаце ды нормаваньні працы: асновы і мэтод нормаваньня, прынцыпы аплаты (зьдзельная, пачасовая), формы аплаты (грашыма, натурай), сыстэма аплаты (індывідуальная, колектыўная), дыфэрэнцыяцыя аплаты (па кваліфікацыі, роду, узросту).

Вывучэньне ўжо апісаных дзвюх частак праблемы арганізацыі працы ў соцыялістычнай гаспадарцы бясспрэчна становіць сабой вялікую дасьледвальніцкую цікавасьць і можа даць выстарчальны матэрыял для практычных мерапрыемстваў і для экспэрымэнтальнай іх праверкі. Але „разьвіцьцё індустрыялізацыі, разьвіцьцё нашай народнай гаспадаркі не зьяўляецца ў нас самамэтай, наадварот мы гэта зьвязваем з палепшаньнем стану працоўных рабочых і сялянскіх мас. Наша задача ва ўзьняцьці, у палепшаньні стану рабочых, серадняцкіх і бядняцкіх мас. Дзеля таго і колгаснае будаўніцтва мы павінны праводзіць паралельна з палепшаньнем стану — бытавога стану і культурнага стану колгасьніка“ (Мілюцін. „Асноўныя пытаньні суцэльнай колектывізацыі“).

Вось чаму трэцяй, асноўнай, часткай праблемы зьяўляецца частка соцыяльна-гігіенічная, якая, з аднаго боку, ахапляе пытаньні гігіенічнай ацэнкі другой часткі праблемы, і з другога, выстаўляе рад асобных пытаньняў па стварэньні здаровага, культурнага быту, маючага і вялізны ўплыў на прадукцыйнасьць працы і самаважкае, зразумела, значэньне, як разьвязаньне адной з задач соцыялістычнага будаўніцтва. Соцыяльна-гігіенічная частка праблемы, значыць, павінна ахапіць такія пытаньні: ацэнка стомленасьці і змаганьне з ёю, гігіенічная характарыстыка рэжыму рабочага дня, заключэньне аб профпрыдатнасьці і наадварот, аб адпаведнасьці таго ці іншага віду працы паасобным групам работнікаў, вывучэньне профэсійнай шкоднасьці і аздараўляльных мерапрыемстваў, гігіена кватэр, харчаваньня, адпачынку, ахова здароўя дарослых і дзяцей, ахова мацярынства і младзенства.

ДЗ 9589/49-38961
1958 г. 683687

Нам здаецца, што акрэсьленае кола пытанняў, складаючы, на нашу думку, праблему соцыялістычнай арганізацыі працы, у поўнай меры выразна гэтую праблему азначае і дыфэрэнцыруе сярод другіх ня менш важных праблем соцыялістычнай арганізацыі вытворчасці ўцалку. Мы ўпэўнены таксама, што праблема соцыялістычнай арганізацыі працы наогул, у сельскай гаспадарцы ё прыватнасьці, павінна стацца аб'ектам адпаведных навуковых дасьледваньняў, якія павінны праводзіцца кваліфікаванымі (таксама дыфэрэнцыраванымі) спэцыялістамі ё адпаведных навуковых установах. Правільная соцыяльна-політычная ўстаноўка, разам з марксыцка-ленінскай мэтодологіяй дыялектычнага матэрыялізму, павінны стацца абавязковай умовай і зьяўяцца належнай зарукай, што нашы навуковыя дасьледваньні ё абсягу соцыялістычнай арганізацыі працы будуць праводзіцца ё сапраўдных інтарэсах соцыялістычнага будаўніцтва, якое ўжо сьмяецца з прадвешчанняў нашых клясавых ворагаў. Зусім нядаўна соцыял-згоднік Отто Баўэр у кнізе „Змаганьне за зямлю“ з поваду магчымасьці, каб сяляне злучалі свае вучасткі ё буйныя арцельныя гаспадаркі, пісаў: „Гэта залежыць ад тэхнічных і масавых псыхолёгічных процэсаў, якія ё сучасны момант не паддаюцца ніякаму прадбачаньню. Гэта пытаньні яшчэ аддаленай гістарычнай эпохі, спрачацца з поваду якіх цяпер бескарысна...“ Перамога пролетарыату, зрабіўшага соцыяльную рэвалюцыю, ня толькі наблізіла „аддаленую“ эпоху, але рэалізавала магчымасьць навуковага дасьледваньня „новай вытворчай сілы, якая па сваёй сутнасьці ёсьць масавая сіла“ (К. Маркс, „Капітал“, т. I), якая ствараецца шляхам коопэрацыі, колектывізацыі, ударніцтва, соцспаробніцтва.

Им. 1953, г. 64/683687

С. Н. Малінін.

Спроба вывучэння арганізацыі працы і выкарыстання наяўнай рабочай сілы ў колгасе.*)

Мэтоды абследавання.

Мэтоды, якімі мы карысталіся для вывучэння арганізацыі працы ва ўмовах буйной калектывізаванай сельскай гаспадаркі, у сваёй асноўнай частцы былі тоесамымі звычайным методам вывучэння арганізацыі працы ў прамысловых прадпрыемствах. Нагляданьне ў натуры, фотографія рабочага дня і хрономэтраж, апытаньне і сыстэматычныя гутаркі з членамі колгасу ды кіраўнікамі асобных галін гаспадаркі, вывучэнне патрэбных докумэнтаў і кніг, а ў выпадкі, калі іх ня было, распрацоўка адпаведных форм і пастаноўка патрэбных запісаў ды ўліку, анкета ды інш.,—усе гэтыя мэтоды ў тэй ці іншай ступені былі выкарыстаны.

Абмяжуемся некалькімі прыкладамі.

Фотографія рабочага дня складалася намі лічбовым спосабам паводле наступнай формы:

Фотографія рабочага дня колгасьніка.

Назва выконванай работы ..... с/г. інвэнтар .....
цягавая сіла ..... месца работы ..... прозьвішча ды
імя нагляданага ..... дата ..... прозьвішча ды
імя наглядчыка ..... вызначаная адзінка выпрацоўкі .....

Гадзіна пачатку нагляданьня ..... г. .... м. .... перапынкі на яду: полудзень: з ..... г. .... м. да ..... г. .... м.,
падвячорак з ..... г. .... м. да ..... г. .... м.

Гадзіна канца нагляданьня ..... г. .... м.

*) Разьдзел „Пра ўлік і плянаваньне“ напісаны д-рам А. Г. Марголіным.

На што траціцца рабочы час (падрабяз. назва работы)	Ч а с		Увагі і запіс выпрацоўкі	і г. д.
	Бягучы	Доўгачасн.		

На падставе складзеных фотографій рабочага дня і выбарнага, груповага хрономэтражу (фіксавання значных прастояў груп рабочых) быў атрыманы матэрыял аб доўгачаснасці і рэжыме рабочага дня, зьмесьце і сьцісласьці яго, дапаможных работах і прастоях.

Мэтод вывучэньня докумэнтаў і кніг быў выкарыстаны пры вывучэньні даных арганізацыйна-вытворчага пляну, складу колгаснікаў ды іх сем'яў, гаспадарчай справаздачнасьці. З прычыны недакладнасьці некаторых запісаў прыходзілася паралельна ў шырокай меры карыстацца і мэтодам апытаньня адпаведных асоб.

У некаторых выпадках, як, напрыклад, пры вывучэньні прагулаў, спазьненняў, якасьці ды колькасьці работы, якую выконвалі асобныя работнікі па брыгадах, была спэцыяльна распрацавана і раздана брыгадырам асобная форма табелю:

Т а б е л ь

1) Абсяг гаспадаркі..... 2) Брыгада.....
 3) За час з..... да..... 1930 г. 4) Прозьвішча брыгадыра.....

№№ п/п.	Прозьвішча, імя і па бацьку	20/V				21/V			
		Ваконваная ра- бота	Адзнака аб спазь- неньнях на рабо- ту, ці калі кінуў работу	Колькасьць і якасьць выкана- най работы	Цягавая сіла і с/г. інвэнтар	Ваконваная ра- бота	Адзнака аб спа- зьненьнях на ра- боту, ці калі кінуў работу	Колькасьць і якасьць выкана- най работы	Цягавая сіла і с/г. інвэнтар
		1	2	3	4	1	2	3	4

У канцы рабочага дня брыгады адзначаў за данае чысло супроць прозьвішча кожнага работніка брыгады ў першай графе характар выкананай работы (умоўнай літарай, як, напрыклад: баранаваньне—„б“, ворыва—„в“ і г. д.), або пакідаў гэту графу пустой, калі работнік ня выходзіў на работу; у другой графе адзначалася, на колькі гадзін работнік спазьніўся (або кінуў працаваць да канца рабочага дня); у трэцяй графе давалася колькасная ды якасная ацэнка выкананай работы. Запіс рабіўся дробам, лічнікам якой зьяўлялася адзнака аб колькасці, назоўнікам—аб якасці работы. Калі брыгады ня меў дакладнага вымерніку для адзнакі аб колькасці ды якасці зробленай работы (а гэта здаралася ў большасці выпадкаў), дык ён абмяжоўваўся суб'ектыўным водзывам: „шмат“, „сярэдня“, „мала“; „добра“, „сярэдня“, „дрэнна“. У апошняй графе (4-й) запісвалася цягавая сіла ды інвэнтар, з якім кожны работнік брыгады працаваў.

Апытальна-анкетны метад быў выкарыстаны пры выбарным апытанні 49 колгаснікаў для выяўлення іх кваліфікацыі ў абсягу якой-небудзь ня сельска-гаспадарчай профэсіі і для атрымання некаторых другіх аналігічных вестак.

Анкета мела ў сабе ўсяго чатыры пытанні:

- 1) Імя, імя па бацьку і прозьвішча апытванага
- 2) У абсягу якой (ня с/г.) профэсіі апытваны зьяўляецца кваліфікаваным рабочым
- 3) Ці ўмее ён хадзіць каля складаных с/г. машын
- 4) На якія адходныя промыслы хадзіў працаваць, у якім годзе і на колькі месяцаў.

Пад кожным пытаннем пакідалася досыць месца для адказу. Падрабязны запіс адказаў апытванага рабіў абсьледвальнік.

З прычыны таго, што пералічаныя вышэй мэтады ўсім добра вядомы, крыху больш падрабязна спынімся толькі на тым, як намі было пастаўлена вивучэнне бюджэту часу і рэжыму харчавання колгасніка, а таксама на апісанні мэтаду разліку працоўных рэсурсаў колгасу.

Бюджэт часу колгасніка мы вивучалі падвойным шляхам: па-першае, праз анкетнае*) апытанне груп сялян, па-другое-ж, праз укладанне сутачных хронокарт. Апошняе было зроблена ў адносінах да некалькіх жанчын, даглядаўшых скаціну, якія, атрымаўшы дакладныя заўвагі аб тэхніцы запісу, гадзіннік і спецыяльныя блянкі, рабілі гэты запіс у працягу некалькіх поўных сутак. Форма блянкі была вельмі простая:

*) У анкету ў якасці пытанняў уваходзілі ўсе паасобныя стацыі бюджэту часу колгасніка.

Запіс траты часу колгасніка.

Імя, прозьвішча _____ Род _____ Узрост _____
 Выконваная работа _____ Месца пражывання _____
 Дата _____

(Вучот трэба пачынаць з 0 гадзін альбо а 12 гадзіне ўначы).

Занятая, на які тра- ціцца час	Пачатак	Канец	Даўжыня часу	У в а г і

Бязумоўна, для дакладнага і акуратнага выканання гэтай работы прышлося выбраць найбольш развітых, пісьменных колгасніц, якія зацікавілія пастаўленай перад імі задачай і добраахвотна згадзіліся ўзяцца за яе.

Пры вывучэнні бюджэту часу ўлічаліся наступныя асобныя пункты яго траты:

1. Работа: а) у колгаснай гаспадарцы па сваёй спецыяльнасці (напр., у выпадку вывучэння бюджэту скотніцы дагляд за скацінай);

б) работы ў колгаснай гаспадарцы не па спецыяльнасці (работа ў гародзе, работа на кухні ды інш.);

в) на ўласнай гаспадарцы.

2. Самаабслугоўванне: а) тое, што можа быць арганізавана на калектыўных асновах (мыццё бялізны, прасаванне, прыбіранне памяшкання ды інш.);

б) асабістае самаабслугоўванне (адзяванне, умыванне ды інш.).

3. Грамадзкая работа. (Выкананне тых ці іншых грамадзкіх нагузак, культработа, наведванне сходаў ды інш.).

4. Яда

5. Адпачынак

6. Сон (удзень і ўначы).

Сам запіс траты часу рабіўся паводле больш дэталёвай і канкрэтызаваанай номэнклятуры. Напрыклад, пры запісе часу, патрачанага на яду, асобна запісвалася сьнеданне, полудзень, падвячорак, вячэра; трата рабочага часу на дагляд скаціны (у выпадку, калі складаўся бюджэт скотніц) таксама распадалася на запіс асобных работ: даенне кароў, уборка збожжа, падрыхтоўка корму і г. д.

СПРОБА Вывучэння орг. працы і выкар. раб. сілы ў колгасе

І толькі пры канчатковай апрацоўцы хронокарт гэтыя паасобныя запісы размяркоўваліся па пералічаных вышэй абагульняючых групам артыкулаў бюджэту часу і падсумоўваліся.

Вывучэнне харчавання нам удалося паставіць з большай дакладнасцю, галоўным чынам, дзякуючы наладжанаму ў колгасе грамадскаму сталу.

Пры гатаванні яды (перад кожнай ядой) кухаркі, з удзелам яшчэ якога-небудзь аўтарытэтнага і добра пісьменнага члена колгасу, важылі і запісвалі ўсе прызначаныя да яды продукты. Пасля яды запісвалася колькасць еўшых (дарослых і дзяцей асобна), важыліся і зноў запісваліся астаткі. Частка астаткаў ад яды, якія не маглі быць узважаны (што-небудзь рэдкае, суп, каша і г. д.), запісвалася па аб'ёме, напр., $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ частка і г. д.

Такі запіс у чатырох дварох інтэрнату рабіўся на працягу поўных 4-5 дзён паводле наступнай формы:

Дзеньнік запісу харчавання.

Двор ..... весткі за час ад .....
да ..... 1930 г.
Вёў дзеньнік .....

Дата	Назва продукту	Сьнеданьне (раніцою)			Полудзень			Падвячорак			Вячэра			Увагі
		Нагатоўлена для яды	Засталося ад яды	Колькасць сьнедаўшых	Нагатоўлена для яды	Засталося ад яды	Колькасць палуднаўшых	Нагатоўлена для яды	Засталося ад яды	Колькасць пад- вячоркаўшых	Нагатоўлена для яды	Засталося ад яды	Колькасць вячэраўшых	
	Хлеб.													
	Малако.													
	Мяса.													
	Сала.													
	Бульба.													
	і г. д.													

Правільны мэтад разьліку працоўных рэсурсаў для кожнага колгасу асабліва важны, бо на аснове вынікаў такога падліку павінен быць пабудаваны вытворчы плян, павінна рэгулявацца працоўная нагрузка

асобных колгаснікаў, павінны быць выяўлены лішкі рабочай сілы ў гаспадарцы і магчымасць сваечасовага ды рацыянальнага выкарыстання яе на старане; словам рад асноўных гаспадарчых пытанняў колгасу і колгаснага будаўніцтва ўцалку ўпіраецца ў праблему правільнага разліку працоўных запасаў.

Дзеля гэтага больш падрабязна спынімся на самым мэтадзе разліку працоўных рэсурсаў.

Бяручыся за разрахунак працоўных рэсурсаў колгасу, перш за ўсё трэба ў поўнай меры дакладна выявіць склад колгасу па ўзросна-родавым разрэзе. Потым гэтыя розныя ўзросна-родавыя групы (дарослыя працаздольныя мужчыны, дарослыя працаздольныя жанчыны, старыя, падлеткі—хлопцы і дзяўчынны) вылучаюцца і падлічаюцца асобна, бо характар іхнай працы розны і неаднолькава каштоўны, і магчымасць яе прыстасавання ў розных абсягах гаспадаркі таксама зусім розная. Так азначаецца якасны склад працоўных рэсурсаў. У выніку-ж, усе розныя ўзросна-родавыя групы пераводзяцца ў адну агульную ўмоўную адзінку—дарослага працаздольнага мужчыну пры дапамозе адпаведных пераводных каэфіцыентаў, і такім чынам устанаўляецца ўжо ўвесь запас працоўных рэсурсаў гаспадаркі.

Пасля гэтага складаецца дакладны сьпіс усіх работ, якія павінны быць выкананы ў колгасе за пэўны тэрмін часу (гаспадарчы год, пэрыод вясновай засеўнай кампаніі, летні пэрыод наглядання за засевамі і ўборкі ўраджаю ды інш.), вызначаецца магчымасць і мэтазгоднасць прыстасавання на розных работах жаночай працы, працы падлеткаў, старых ды інш., вызначаецца працаёмістасць гэтых работ пры дапамозе пэўных норм выпрацоўкі і шляхам параўнання патрэбных чалавека-дзён з тэю колькасцю іх, што ўжо ёсць*) (а параўнаньне гэта робіцца ў адносінах да ўсяго запasu працы ў колгасе ўцалку і па розных узросна-родавых групах паасобку), азначаецца недахват ці лішак рабочай сілы ў калектыўнай гаспадарцы адпаведна з узятымі колгасам вытворчымі заданнямі.

Пры ўкладанні сьпісу тых работ, якія колгас збіраецца выканаць, павінны быць улічаны наступныя магчымыя абсягі прыстасавання працы:

І. Сельска-гаспадарчыя работы: а) палявыя работы, б) работы на гародах і ў садох, в) работы ў галіне жывёлагадоўлі, г) работы

*) Для азначэння тэю колькасці чалавека-дзён, што ёсць, колькасць работнікаў (у пераводзе ў вызначаную ўмоўную адзінку—дарослага працаздольнага мужчыну, ці, калі гэта патрэбна, дык па асобных узросна-родавых групах: дарослых працаздольных мужчын, дарослых працаздольных жанчын, падлеткаў як хлопчыкаў, так і дзяўчат ды інш.) множаць на колькасць дзён за даны тэрмін часу, на які разлічаюцца працоўныя рэсурсы.

па птушніцтву, д) пчалярству, е) у лясной гаспадарцы колгасу, ж) дагляд за сельска-гаспадарчым інвэнтаром (бягучы дагляд).

II. Работы ў саматужна-прамысловых прадпрыемствах колгасу і па будаўніцтву (у кузьнях, рамонтных майстэрнях, маслабойнях, млынох, сукнавальнях ды інш.).

III. Асобна павінны быць улічаны: а) усе адміністрацыйна-гаспадарчыя работы ў колгасе, б) работы па культурна-бытавым абслугоўванні колгаснікаў, в) работы кваліфікаваных спецыялістаў у колгасе (рахункаводаў, агронома і г. д.), якія стаяць крыху асобна ад другіх работ.

IV. Работы колгаснікаў і членаў іх сем'яў на ўласнай гаспадарцы: у гародзе, па дагляду за неаграмаджанай скацінай ды інш.

V. Прадпалаганя работы на старане, па-за межамі колгасу, таксама орыенту́ча павінны быць улічаны (у сезонных вытворчасцях, на ўсялякіх адыходных заробках і г. д.).

Кожны паасобны абсяг работы колгасу павінен быць падрабязна дэталізаваны, бо толькі пасля гэтага стане магчымым выявіць працаёмістасць усіх работ, вызначаных паводле пляну, з дапамогай норм выпрацоўкі (дзённая колькасць тэй ці іншай работы, якую можа зрабіць сярэдні работнік), распрацаваных па асобных відах с/г. работ Колгасцэнтрам і рознымі даследчымі с/г. станцыямі.

Так, у палявых работах гэта дэталізаваная нomenклатура для палявых работ павінна складацца асобна па кожнай культуры: для жыта, аўсу, ячменю, лёну, бульбы, канюшыны, вікі і г. д. і мусіць быць падана ня проста ў форме запісу: „урабіць пад засеў (лёну, аўсу) столькі васьм гектараў“, але ў форме паступовага запісу ўсіх паасобных работ, якія складаюць поўны вытворчы цыкл вырабу зямлі пад засеў данае культуры і самую сяўбу (прыклад: угнаенне, узорванне, баранаванне, сяўба і г. д.).

Яшчэ адзін метод, якім мы карысталіся і які адыграў пераважную ролю ў збіранні ды праверцы ўсіх патрэбных нам матэрыялаў,—гэта арганізацыя шырокай грамадзкасці наўкола абследавання і прыцягнення мясцовых грамадзкіх арганізацый ды асобных работнікаў да актыўнага ўдзелу ў ім.

Уся наша работа была праведзена ў цесным контакце з мясцовай партыйнай і комсамольскай ячэйкай, школай (настаўніцтвам і вучнямі), а галоўнае, з самай масай колгаснікаў, якім шляхам раду дакладаў былі wytлумачаны задачы абследавання яго і значэнне як для колгаснага будаўніцтва, так і для самога колгасу „Страх ворагам“ у прыватнасці.

Па сканчэньні-ж работы ў спэцыяльным дакладзе, пастаўленым на пашыраным пасяджэньні праўленьня колгасу, былі заслуханы папярэднія вывады абсьледваньня і нашы рацыяналізатарскія прапановы да арганізацыі працы і вытворчасці ў колгасе „Страх ворагам“.

Агульная характарыстыка колгасу.

Гісторыя ўзьнікненьня колгасу „Страх ворагам“ Высачанскага раёну Віцебскай акругі ў кароткіх рысах такая: першыя крокі да арганізацыі калектыўнай гаспадаркі былі зроблены яшчэ ў верасьні 1929 г., прычым, паводле першапачатковай думкі, ён павінен быў прыняць статут с/г. коммуны. На гэту-ж восень прыпадае першая спроба грамадзкімі сіламі ўрабіць некалькі дзесяцін кулацкай зямлі.

Зімой, пры вялізнай плыўкасьці складу, у колгасе налічалася звыш 200 гаспадарак і амаль 4000 га зямлі; быў распрацаваны вытворчы плян і зроблена орыентоўчая разьбіўка зямлі на палі. Пасьля вядомага артыкулу Сталіна „Головокружение от успехов“ і пастановы ЦК партыі „Аб змаганьні са скрыўленьнямі партыйнай лініі ў колгасным руху“, арганізацыйны пэрыод у колгасе быў скончаны прыняцьцем у канцы сакавіка статуту і тыповых правіл унутранага распарадку сельска-гаспадарчай арцелі.

Увесну, у часе нашага абсьледваньня, колгас „Страх ворагам“ злучаў 111 гаспадарак—415 едакоў на 1425,13 га зямлі, прычым гэты склад зьяўляўся ўжо цьвёрда замацаваным за ім, а рад заяў, паданых за кароткі тэрмін ваколічнымі аднаасабоўцамі, сьведчыў аб пэрспэктывах далейшага росту колгасу.

Асяродкам колгасу зьяўляецца вёска Пагосьцішча, якая знаходзіцца недалёка ад чыгункі (8 вёрст ад станцыі Крынкі, 5—ад станцыі Выдрэя) і ў 14 вярстах ад раённага цэнтру Высачан.

Зямля, якую займае колгас, паводле слоў райагронома, добрай якасьці, хаця ня ўсюль аднастайная; рэльеф для выкананьня сельска-гаспадарчых работ выгоды. Амаль уся зямельная плошча знаходзіцца ў адным масыве і складаецца з 712,69 га ворыва, 317,13 га сенажаці, 239,52 га лесу, 21,86 га няўдобицы, 48,42 га сядзібы і 31,51 га іншай ужыткаўнай зямлі (усяго 1425,13 га). У лік адзначанай зямлі ўваходзіць 15 га гароду і саду з 1800 фруктовымі дрэвамі.

Уся зямля колгасу падзелена на два сэвазвароты. Першы ў сучасны момант складаецца з 11, другі—з 8 асобных палёў (гл. плян на стар. 70). Дзякуючы хутарскай сыстэме земляўпарадкаваньня, быўшай перад тым у раёне, асобныя палі яшчэ пакуль не заняты суцэльным засевам адной куль-

туры, а ё большасці выпадкаў прарэзаны невялікімі клінамі засеваў былых хутаран. Апошняе яшчэ больш перашкаджае рабоце на тэрыторыі колгасу і без таго неналежна рацыянальна арганізаванай.

К моманту нашага абследавання вытворчы ўхіл колгасу з канчатковай выразнасцю ўстаноўлены яшчэ ня быў, хаця ўжо выказваліся думкі надаць гаспадарцы ільнярска-жывёлагадоўчы ўхіл.

Што да забяспечанасці с/г. інвэнтаром, дык, паводле даных вытворчага пляну, у колгасе ёсць 74 плугі (45 аднаконных, 25 параконных, 4 шматкорпусных), 81 барана (40 с жалезнымі зубамі, 5 „Зіг-Заг“, 35 спружыновых, 1 — талеркавая конная), 3 сеялкі, 9 сенакасілак, 11 конных грабляў, 10 жатак-самаскідак, 17 малатарань і г. д. У самы гарачы перыод веснавой засеўкампаніі недахват у сельска-гаспадарчым інвэнтары, відаць, ня было. Інвэнтар пакуль знаходзіцца ў здавальняючым стане, для рамонт у яго пры колгасе арганізавана спецыяльная кузня, але буйнейшым недахватам у гаспадарцы колгасу зьяўляецца невыстарчальная колькасць будынкаў і паветак для спрату інвэнтару. Амаль увесь інвэнтар знаходзіцца ў цэнтральным дварэ колгасу і ў меру патрэбы размяркоўваецца адтуль па тых вучастках, дзе выконваецца тая ці іншая работа. Коні, у асноўнай масе, таксама знаходзяцца ў галоўным дварэ. На час работы іх перадаюць на той ці іншы вучастак, дзе яны часта застаюцца, аж пакуль ня скончыцца распчатая работа.

Усяго коняў у колгасе „Страх ворагам“ 90, з іх рабочых 73, 2 жарабцы-племяннікі, 10 маладзей 2-х год, 5 маладзей 1 году.

Аграмаджанай буйной рагатай скаціны—108 дойных кароў, 3 быкі-племяннікі, 10 цельных кароў, маладняка ад 1 да 2-х год 17, да 1-го году—72. Аграмаджаных свіней: 3 племянных кабаны, 16 дарослых племянных свіней, 34 падсвінакі, 9 парасят. Каровы і свіньні размешчаны па былых буйных кулацкіх дварох, прычым у некаторых з іх пад кіраўніцтвам агронома памяшканні спецыяльна разгароджаны і прыстасаваны для хлявоў.

Як адзін з буйных недахватаў у даглядзе скаціны трэба адзначыць незахаванне норм кармлення скаціны, што ня толькі дрэнна адбіваецца на жывёле, але спрыяе таксама неэканомнай траце кармовых запасаў і робіць нерэальнымі плянавыя меркаванні колгасу ў галіне вызначэння патрэбных размераў гэтых запасаў.

Пры колгасе ёсць некалькі саматужна-прамысловых прадпрыемстваў: маслабойня, паравы млын, лесапільня, кузня і сукнавальня.

Такім чынам, абследаваны намі колгас мае ўжо ў сабе пачаткі будучых буйных сельскіх гаспадарак, дзе сельская гаспадарка непарыўна звязана з прамысловымі прадпрыемствамі, перарабляючымі яе продукты.

Маслабойня ў сярэднім за дзень перарабляе 502 літры малака, якое часткова ідзе з уласнай гаспадаркі, часткова-ж—з суседняга колгасу „Соцыялістычная бацькаўшчына“. Абсталявана маслабойня сэпаратарамі, маслабойкай „Вікторыя“, спецыяльным бакам да падагравання вады і патрэбнай лябараторнай апаратурай для аналізу малака. Штат заводу складаецца з майстра-маслароба і адной работніцы. Працуюць у адну зьмену. Продукцыя прадпрыемства рэалізуецца ў Віцебску. Выпрацоўку ды якасьць продукцыі ўлічае майстар-маслароб з вялікай дакладнасьцю і стараннасьцю.

Паравы млын, лесапільня і сукнавальня знаходзяцца ў агульным будынку і працуюць пры дапамозе аднаго агульнага паравога рухавіка. Разьмеры вытворчасці гэтага камбінаванага прадпрыемства дакладна вызначыць не ўдалося, з прычыны адсутнасьці ўліку іх работы за мінулыя гады і прамфінпляну на бягучы і будучы час. Усе тры яны напоўсаматужныя прадпрыемствы, працуюць пэрыодычна, стоячы большую частку году без работы. У асеньні пэрыод меліва сабранага ўраджаю млын, паводле слоў рабочых, працуе часамі на тры зьмены з абслугоўчым штатам у 8 чал.

Лесапільня, абсталяваная адной лесапільнай рамай і цыркулярнай пілой, у пэрыоды работы абслугоўваецца адным рабочым. У часе правядзеньня колгасам будаўнічых работ (пабудова памяшканьняў для скаціны, абораў ды інш.) лесапільня будзе вельмі патрэбна.

Сукнавальня працуе ня больш двух месяцаў на год і абслугоўваецца адным рабочым.

Кузьня, якая абслугоўваецца трыма кавалямі, працуе цэлы год і выкарыстоўваецца, галоўным чынам, як рамонтная майстэрня.

У саматужна-прамысловых прадпрыемствах колгасу дагэтуль не ўрэгулявана яшчэ пытаньне аб даўжыні рабочага дня. Калі ў млыне і лесапільні трымаюцца 8-гадзіннага рабочага дня, у кузьні—10-гадзіннага (што адпавядае даўжыні рабочага дня, вызначанай на летні пэрыод правіламі ўнутранага распарадку ў адносінах да ўсіх кольгасьнікаў), дык на маслабойні ён усьцяж ды ўсюль перавышае вызначаную норму, даходзячы да 15 і больш гадзін у дзень. Заўважаюцца і другія ненормальнасьці з пункту погляду аховы працы. Так, на прадпрыемствах ня было скрынь для вопраткі, умывальнікаў і аптэчак, рабочым да канца мая ня выдана была яшчэ спэцвопратка.

Колектыў колгасу „Страх ворагам“ характарызуецца некаторымі перадавымі формамі арганізацыі быту: інтэрнатамі, арганізаванымі для сем'яў і адзіночак-колгасьнікаў у 8 вялікіх былых кулацкіх дамах, якія яшчэ добра захаваліся і ў тэрыторыяльных адносінах выгодна разьмешчаны; грамадзкім харчаваньнем, арганізаваным у некаторых дварох, пабудаваным

на прынцеце гаспадарчага разрахунку (з колгасніка, які харчуетца на грамадскім стане, утрымліваецца пэўная, дакладна вызначаная частка за работу) і досыць добра арганізаванымі ясялямі і дзіцячай пляцоўкай.

Удалым выкананнем пляну веснавых засеўных работ (поўнасьцю і ў час) арцель „Страх ворагам“ ужо з поўнай відавочнасьцю давала сваю жыццёвасьць. У рапарце арцелі XIII зьезду КПБ(б) аб выкананні засеўнай кампаніі гаворыцца наступнае:

„Веснавая сяўба скончана 1-га чэрвеня. Засеяна: аўсу 154 га замест 144 га, бульбы 65 га... У сучасны момант арцель узялася за будаўніцтва. Будуецца сьвінушнік на 300 галоў, жылыя памяшканьні і цагельня. Распачалі падрыхтоўку да ўборачнай кампаніі, рамантуюцца машыны...“*) Такім чынам, ня гледзячы на вялікія недахваткі ў арганізацыі працы і вытворчасці, на ўсю навіну і складанасьць вядзеньня буйной сельска-гаспадарчай калектыўнай гаспадаркі, арцель „Страх ворагам“ у змаганні за новыя сацыялістычныя формы сельскай гаспадаркі выходзіць пераможніцай.

Характарыстыка складу і працоўных рэсурсаў колгасу.

Разглядаючы склад колгасу па занятках і роду (гл. табл. № 1), мы бачым, што з агульнай колькасьці—415 колгаснікаў і членаў іх сем'яў—асноўная маса—74,9% (311 чал.) належыць да групы занятых у сельскай гаспадарцы, 17,4% (72 чалавекі) — на пачочных заробках па-за межамі колгасу. Гэта група складаецца пераважна з служачых: настаўнікаў, агрономаў, работнікаў коопэрацыі, сельсавету, 5,3% (22 чал.) належаць да групы асоб, якія працуюць у саматужна-прамысловых прадпрыемствах колгасу, 2,4% (10 чал.) зусім няма ў колгасе, з прычыны таго, што яны камандыраваны на курсы перападрыхтоўкі ці прызваны ў Чырвоную армію.

Склад колгасу „Страх ворагам“ паводле заняткаў і роду на 20/V-1930 году.

Табліца № 1.

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная кольк.			У % да падра- хунку			Спэцыфічная вага		
	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам
1. Занятых у с/г. . . .	154	157	311	74,4	75,5	74,9	49,5	50,5	100
2. У індустрыяльна-саматужных прадпрыемств. колгасу	8	14	22	3,9	6,7	5,3	36,3	63,7	100

*) Надрукавана 13/VI-1930 г. у газэце „Віцебскі пролетары“.

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная кольк.			У ‰ да падра- хунку			Спэцыфічная вага		
	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам
3. На пабочных зароботках па-за межамі колгасу (служачых, галоўным чынам)	36	36	72	17,4	17,3	17,4	50,0	50,0	100
4. Асобы, якіх няма ў колгасе з прычыны таго, што яны знаходзяцца ў Чырв. арміі ці на курсах перападрыхтоўкі	9	1	10	4,3	0,5	2,4	90,0	10,0	100
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў.	207	208	415	100	100	100	49,9	50,1	100

Увага: Гэта табліца, як і ўсе, зьмешчаныя ў тэксьце далей, складзена на падставе сьпісаў, паданых нам пасля стараннай правэркі сакратаром праўленьня арцелі „Страх ворагам“ Т. Аляксейчанкам, якому мы і выказваем удзячнасьць за яго вялікую таварыскую нам дапамогу.

Паданыя лічбы сьведчаць аб адносна вялікай колькасьці колгаснікаў, што займаюцца ня сельска-гаспадарчай працай—25,1‰ (104 чал.), значнай колькасьці асоб, якія знаходзяцца на пабочных заробках па-за межамі колгасу, але з свайго складу (настаўнікі, агрономы ды інш.) могуць быць скарыстаны ў колгаснай гаспадарцы, як значная культурная сіла.

Побач з гэтым, як станоўчую зьяву, можна адзначыць тое, што сама-тужна-прамысловыя прадпрыемствы колгасу ўжо цяпер настолькі разгорнуты, што паглынаюць 5,3‰ агульнага чалавечага складу колектыву.

Пераходзячы да аналізу родавага складу членаў колгасу ды іх сем'яў (табл. № 1), мы бачым, што з 415 чал. 207 (49,9‰) мужчыны, 208 (50,1‰)—жанчыны. Гэта роўнамернасьць родавага складу захоўваецца і ў групе колгаснікаў ды членаў іх сем'яў, занятых у сельскай гаспадарцы (154, або 49,5‰ мужчын і 157, або 50,5‰ жанчын), і ў групе колгаснікаў, занятых на пабочных заробках, дзе спэцыфічная вага мужчын і жанчын аднолькавая (36, або 50‰ мужчын і 36, або 50‰ жанчын).

Адзначаныя суадносіны парушаюцца толькі ў групе занятых у сама-тужна-прамысловых прадпрыемствах колгасу (8, або 36,3‰ мужчын і 14, або 63,7‰ жанчын), і ў групе тых асоб, каго зусім няма ў колгасе (9, або 90‰ мужчын і 1, або 10‰ жанчын), з якіх 5 мужчын чырвонаармейцаў. Але адносна першага выпадку трэба сказаць, што на прадпрыемствах колгасу фактычна працуе толькі адна жанчына, рэшта-ж жанчын, якія

ўваходзяць у склад гэтай групы, зьяўляюцца членамі сем'яў мужчын працуючых на прадпрыемствах.

Аналізуючы ўзросны склад колгаснікаў ды членаў іх сем'яў (гл. табл. № 2), мы бачым, што асноўныя ўзросныя групы*) па спецыфічнай вазе разьмяркоўваюцца ў такім парадку: дарослыя працаздольныя мужчыны і жанчыны—56,1% (233 чал.), дзеці абога роду—31,7% (132 чал.), старыя абога роду 6,6% (27 чал.), падлеткі абога роду—5,6% (23 чал.).

Такім чынам, пераважная большасць членаў колгасу і членаў сем'яў колгаснікаў—75% (за выключэннем дзяцей да 10-гадовага ўзросту) — уваходзяць у лік асоб, здольных у большай ці меншай ступені да прадукцыйнай працы**) за выключэннем 9 чал. інвалідаў, якія складаюць 2,1% ад агульнай колькасці чал. у колгасе.

Дзяцей ясельнага ўзросту (да 4-х год) у колгасе 51, дзяцей ва ўзросце дзіцячай пляцоўкі (ад 4 да 6 год) 25; дзяцей школьнага ўзросту (ад 7 да 13 год) 56. Дзяцей старэйшых 11 год і падлеткаў абога роду — 51, або 12,3%.

Хаця апошнія і залічаны былі намі да тых, хто можа ў тэй ці іншай ступені прымаць удзел у вытворчай працы колгасу, але трэба мець на ўвазе, што ў пэрыод школьных заняткаў доля іх удзелу ў гаспадарчай рабоце вельмі нязначная. Апошняе, бязумоўна, датычыць толькі тэй часткі дзяцей і падлеткаў, якія ходзяць у школу.

Па спецыфічнай вазе розныя соцыяльныя групы***) ў колгасе прадстаўлены так: сяраднякоў 48,7% (202 чал.), беднякоў 36,3% (151 чал.), батракоў 7,2% (30 чал.), служачых 5,1% (21 чал.), рабочых 2,7% (11 ч.). Такім чынам, мы бачым, што рабоча-батрацка-бядняцкая група разам складае 46,2% (192 чал.), г. зн. амаль уроўнаважваецца з групай сяраднякоў, што, бясспрэчна, мае вялізнае палітычнае значэнне для жыцця і разьвіцця калектыву (гл. табліцу № 3).

Калі соцыяльны склад колгасу паказаць не ў душавым разрэзе, але па колькасці самастойных гаспадарак, ці, правільней, тых сем'яў ды адзіночак, якія живуць самастойна, то спецыфічная вага асобных соцыяльных груп і ў гэтым выпадку разьмяшчаецца аналягічна таму, як гэта было ў душавым разрэзе.

*) Па ўзросны падзел зроблены адпаведна з сеткай, устаноўленай сэктарам працы Ц. С. К. СССР для правядзеньня бюджэтных дасьледаваньняў (гл. зноску на стар. 49).

**) Больш падрабязна наконт гэтага пытаньня глядзі ў разьдзеле „Разьлік працоўных рэсурсаў“.

***) Для падзелу членаў колгасу па розных соцыяльных групам самі мы крытэрыю не распрацоўвалі, але карысталіся данымі праўленьня колгасу, атрыманымі ім на падставе ацэнкі маемасна-сямейнага стану кожнага, хто рабіўся членам калектыву.

B E C T K i

аб колькасьці членаў колгасу „Страх ворагам“ Высачан. раёну, Віцебскае акругі паводле стану на 20/V-30 г.

Па ўзросце і працаздольнасці з ліку дарослых.

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная коль- касць			Склад членаў колгасу паводле ўзросту										Па- водле праца- здоль- насці з ліку даросл.		У % да падрахунку							
				Дзяцей				Пад- леткаў		Дарослых						Дзяцей					Падлеткаў		
	Мужчын	Жанчын	Аб. роду	0—4 г.	4—6 г.	7—10 г.	11—13 г.	М. Ж.		18—59 г.	60—65 г.	Звыш 65 г.	16—54 г.	55—60 г.	Звыш 60 г.	Працазд.	Непрацазд.	0—4	4—6	7—10	11—13	Муж. Жан.	
								14—17 г.	14—15 г.													14—17	14—15
1. Занятых у с/гаспа- дарцы	154	157	311	37	18	24	25	9	9	81	3	3	88	6	8	169	9	72,6	72,0	85,8	89,3	64,3	100,0
2. У індустрыяльна-са- матужных прадпры- емствах у колгасе . .	8	14	22	4	2	2	1	—	—	6	—	—	6	1	—	13	—	7,8	8,0	7,1	3,6	—	—
3. Занятых на лабоч- ных заробках па-за межамі колгасу (слу- жачых, галоўным чы- нам)	36	36	72	10	5	2	2	5	—	17	3	—	25	2	1	47	—	19,6	20,0	7,1	7,1	35,7	—
4. Асобы, якіх няма ў колгасе з прычыны таго, што яны знахо- дзяцца ў Чырвонай арміі ці на курсах перападрыхтоўкі . .	9	1	10	—	—	—	—	—	—	9	—	—	1	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў	207	208	415	51	25	23	28	14	9	113	6	3	120	9	9	239	9	100	100	100	100	100	100

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	У % да падрахунку						Спэцыфічная вага																								
	Дарослых мужчын			Дарослых жанчын			Паводле пра-цаздольн. з ліку дарослых		Дзяцей		Пад-легкаў		Дарослых мужчын		Дарослых жанчын		Паводле працазд. з ліку даросл.														
	Звыш 65 г.			Звыш 60 г.			Працазд.		Непрацазд.		11—13		14—17		18—59		60—65		Звыш 65 л.		16—54		55—60		Звыш 60 г.		Працазд.		Непрацазд.		
	18—59	60—65	Звыш 65 г.	16—54	55—60	Звыш 60 г.					М.	Ж.																			
1. Занятых у с/гаспа-дарцы	71,7	50,0	100,0	73,3	66,7	88,9	70,7	100,0	11,9	5,8	7,7	8,0	2,9	2,9	26,0	1,0	1,0	28,3	1,9	2,6	94,9	5,1									
2. У індустрыяльна-са-матужных прадпры-емствах у колгасе .	5,3	—	—	5,0	11,1	—	5,4	—	18,2	9,1	9,1	4,5	—	—	27,3	—	—	27,3	4,5	—	100,0	—									
3. Занятых на пачоч-ных заробках па-за межамі колгасу (слу-жачых, галоўным чы-нам)	15,0	50,0	—	20,8	22,2	11,1	19,7	—	13,9	6,9	2,8	2,8	6,9	—	23,6	4,2	—	34,7	2,8	1,4	100,0	—									
4. Асобы, якіх няма ў колгасе з прычыны таго, што яны зна-ходзяцца ў Чырвонай арміі ці на курсах перападрыхтоўкі .	8,0	—	—	0,9	—	—	4,2	—	—	—	—	—	—	—	90,0	—	—	1	—	—	100,0	—									
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў	100	100	100	100	100	100	100	100	100	12,3	6,0	6,7	6,7	3,4	2,2	27,2	1,5	0,7	28,9	2,2	2,2	96,4	3,6								

В Е С Т К І
аб колькасьці членаў колгасу „Страх ворагам“ паводле стану на 20/V-30 г.
Па соцыяльным стане.

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная колькасьць членаў колгасу	Склад членаў колгасу па- водле соц. стану					У % да падраўнку					Спэцыфічная вага				
		Рабочых	Батракоў	Беднякоў	Сераднякоў	Служачых	Рабочых	Батракоў	Беднякоў	Сераднякоў	Служачых	Рабочых	Батракоў	Беднякоў	Сераднякоў	Служачых
1. Занятых на с/гаспа- дарцы	311	—	22	120	169	—	—	73,3	79,5	83,7	—	—	7,1	38,6	54,3	—
2. У індустрыяльна-са- матужных прадпры- емствах колгасу . . .	22	11	1	10	—	—	100,0	3,3	6,6	—	—	50,0	4,5	45,5	—	—
3. Занятых па пабочн. за- робках па-за ме- жамі колгасу (служа- чых, галоўн. чынам).	72	—	7	17	28	20	—	23,4	11,3	13,8	95,2	—	9,7	23,6	38,9	27,8
4. Асобы, якіх няма ў колгасе з прычыны таго, што яны зна- ходзяцца ў Чырво- най арміі ці на кур- сах перападрыхтоўкі.	10	—	—	4	5	1	—	—	2,6	2,5	4,8	—	—	40,0	50,0	10,0
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў.	415	11	30	151	202	21	100	100	100	100	100	2,7	7,2	36,3	48,7	5,1

За ўвага: Весткі аб соцыяльным стане паданы згодна са сьпісам колгасу.

Першае месца займаюць сяраднякі—36,5%, другое беднякі—30,5%, трэцяе батракі—21,2%, чацьвертае служачыя—8,4%, пятае рабочыя—3,4%. Праўда, у гэтым выпадку значна змяншаецца група сяраднякоў ды беднаты і павялічаецца група батрацтва, рабочых і служачых. Апошняя тлумачыцца адносна вялікай колькасцю адзіночак і маласямейнасьцю сярод батракоў, рабочых і служачых, і наадварот — малой колькасцю адзіночак і многасямейнасьцю між сяраднякоў і беднякоў.

Табліца № 4.

Соцгрупы	Гаспадаркі		Сем'яў		Адзіночак		Сем'яў і адзіночак разам		Разьбіўка па колькасці душ у % да падраўнуку
	Кольк.	%	Кольк.	%	Кольк.	%	Кольк.	%	
Рабочых	3	3,5	1	3,0	4	3,4	2,7		
Батракаў	7	8,2	18	54,6	25	21,2	7,2		
Беднякоў	31	36,5	5	15,2	36	30,5	36,3		
Сяраднякоў	37	43,6	6	18,2	43	36,5	48,7		
Служачых	7	8,2	3	9,1	10	8,4	5,1		
Разам	85	100,0	33	100,0	118	100,0	100,0		

Калі параўнаць цяпер рабоча-бядняцка-батрацкую групу з групай сяраднякоў, дык у гэтым выпадку яна будзе перавышаць апошнюю (рабочых, батракоў і беднякоў 55,1%, тым часам як сяраднякоў толькі 36,5%).

Пры разглядзе спэцыфічнай вагі розных соцыяльных груп у межах сямейных і адзіночак паасобку малюнак у асноўным змяняецца мала. Толькі, што ўжо гаварылася, сярод адзіночак надта вялікая група батракоў, якая адносна і абсалютна куды перавышае ўсе іншыя групы, і яшчэ больш зьніжаецца спэцыфічная вага сяраднякоў і беднякоў, якія пераважна належаць да сямейных.

У падзеле па занятках спэцыфічная вага розных соцыяльных груп мае наступны, вельмі характэрна зьменены выгляд (гл. табліцу № 3).

Група сяраднякоў найбольшую спэцыфічную вагу мае сярод занятых у сельскай гаспадарцы—54,3%,—групуючы там 83,7% усёй агульнай масы ў колгасе. Крыху меншая спэцыфічная вага сяраднякоў у ліку тых, каго няма ў колгасе (хто знаходзіцца ў Чырвонай арміі і на курсах перападрыхтоўкі),—50%; спэцыфічная вага сяраднякоў адносна досыць значна зьніжаецца ў групе занятых пачочнымі заробкамі—38,9%, дзе ёсць толькі 13,8% ад агульнай колькасці сяраднякоў у колгасе. Але пры гэтым

усё-ж ва ўсіх трох пералічаных групках па роду заняткаў сярэднікі ў адносінах да іншых соцыяльных груп становяць большасць.

Беднякі, не займаючы першага месца ні ў воднай групцы колгаснікаў па роду заняткаў, адносна вялікую спецыфічную вагу маюць сярод працуючых у саматужна-прамысловых прадпрыемствах колгасу (45,5%), групуючы там толькі 6,6% ад агульнай колькасці беднякоў у колгасе, адносна змяншаюць сваю спецыфічную вагу сярод тых, каго няма часова ў колгасе (40%), потым сярод занятых у сельскай гаспадарцы (38,6%), хаця і маюць там 79,5% сваёй агульнай масы, і найменшую спецыфічную вагу маюць сярод занятых на пабочных заработках (23,4%).

Батракі, якія наогул маюць нязначную спецыфічную вагу ў агульным складзе колгасу, адносна павялічаюць яе сярод занятых на пабочных заработках (9,7%), групуючы там 23,4% усяе свае масы. У групе асоб, занятых у сельскай гаспадарцы, спецыфічная вага батракоў зніжаецца, складаючы 7,1%, ня гледзячы на тое, што тут згрупавана 73,3% агульнай колькасці ўсіх тых батракоў, якія лічацца ў складзе колгасу, і яшчэ змяншаецца ў групе занятых на саматужна-прамысловых прадпрыемствах.

Сярод занятых непасрэдна ў сельскай гаспадарцы рабочых зусім няма; тое самае заўважаецца і ў адносінах да групы асоб, працуючых на пабочных заработках і адносна тых, каго часова няма ў колгасе. Але затое рабочыя па спецыфічнай вазе першае месца займаюць сярод асоб, працуючых у саматужна-прамысловых прадпрыемствах (50%), групуючы там 100%, або ўсю масу членаў колгасу рабочых.

Паводле нацыянальнага складу колгас „Страх ворагам“ зьяўляецца інтэрнацыянальным з пераважнай большасцю беларусаў і з адносна досыць значнай колькасцю латышоў (гл. табл. № 5). Беларусы складаюць 83,4%, латышы—10,6%, палякі—4,3%, яўрэі—1,0%, іншыя нацыянальнасці—0,5% і асобы з нявыяўленай нацыянальнасцю—0,2%.

Па роду заняткаў беларусы ва ўсіх групах зьяўляюцца асноўным ядром, адносна змяншаючы сваю спецыфічную вагу сярод занятых у саматужна-прамысловых прадпрыемствах.

Латышы, якія па спецыфічнай вазе займаюць у агульным складзе колгасу другое месца, у групе працуючых на саматужна-прамысловых прадпрыемствах уступаюць сваё месца палякам (спецыфічная вага палякаў у гэтай групе 22,7%, латышоў—13,6%).

Калі кінуць вокам на разьмеркаваньне ўсёй колькасці латышоў і палякаў (членаў колгасаў і членаў сем'яў колгаснікаў) па занятках, дык выяўляецца досыць цікавая асаблівасць: пераважная маса латышоў занята на работах у сельскай гаспадарцы—81,8%, параўнаўча нязначная колькасць на пабочных заработках—11,4% і адносна нікчэмная колькасць

Табліца № 5.

В Е С Т К І
аб колькасці членаў колгасу „Страх ворагам“ паводле стану на 20/V-30 г.
Па нацыянальнасці.

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў па нацыянальнасці	Агульная кольк. членаў колгасу	Склад членаў колгасу па нацыянальн.						У % да падрахунку						Спецыфічная вага					
		Беларусаў	Юрэй	Паліскаў	Латышоў	Іншых	З нацыянальнасці	Беларусаў	Юрэй	Паліскаў	Латышоў	Іншых	З нацыянальнасці	Беларусаў	Юрэй	Паліскаў	Латышоў	Іншых	З нацыянальнасці
Па характары заняткаў	311	267	—	8	36	—	—	77,1	—	44,5	81,8	—	—	85,8	—	2,6	11,6	—	—
	22	12	—	5	3	1	1	3,5	—	27,8	6,8	50,0	100	54,5	—	22,7	13,6	4,6	4,6
	72	58	4	4	5	1	—	16,8	100	22,2	11,4	50,0	—	80,6	5,6	5,6	6,9	1,3	—
	10	9	—	1	—	—	—	2,6	—	5,5	—	—	—	90,0	—	10,0	—	—	—
	415	346	4	18	44	2	1	100	100	100	100	100	100	83,4	1,0	4,3	10,6	0,5	0,2
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў																			

аб колькасьці членаў колгасу „Страворат“

Па нацыянальным сацыяльным

Па сацыяльным стане	А Г У Л Ь Н А Я К О Л Ь К А С Ь Ц Ь																	
	Рабочых			Батракоў			Беднякоў			Сераднякоў			Служачых			Усяго		
	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб
1. Беларусаў . . .	2	—	9	6	14	24	28	3	135	29	3	166	4	1	12	69	21	34
2. Яўрэяў . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	—	—	—	1	—	—
3. Палякаў . . .	—	—	—	1	1	3	2	—	10	—	—	—	2	—	5	5	1	11
4. Латышоў . . .	—	—	—	—	3	3	1	1	5	7	3	32	1	2	4	9	9	41
5. Іншых нац. . .	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	33
6. Невядома якой нац.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Усяго	3	1	11	7	18	30	31	5	151	37	6	202	7	3	21	85	33	100

Праца

Па сацыяльным стане	У % ДА ПАДРАХУНКУ						С П Э Ц Ы						Ф
	Служачых			Усяго			Рабочых			Батракоў			
	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	
Па нацы- янальнасці	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў
1. Беларусаў . . .	57,1	33,3	57,1	81,2	63,6	83,4	2,9	—	2,6	8,7	66,7	6,8	4
2. Яўрэяў . . .	—	—	—	1,2	—	1,0	—	—	—	—	—	—	—
3. Палякаў . . .	28,6	—	23,8	5,9	3,0	4,3	—	—	—	20,0	100,0	16,7	4
4. Латышоў . . .	14,3	66,7	19,1	10,5	27,4	10,6	—	—	—	—	33,3	6,8	1
5. Іншых нац. . .	—	—	—	1,2	3,0	0,5	100,0	—	50,0	—	—	—	—
6. Невядома якой нац.	—	—	—	—	3,0	0,2	—	100,0	100,0	—	—	—	—
Усяго	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3,5	3,0	2,7	8,2	54,5	7,9	3

СПРОБА ВИВУЧЭННЯ ОРГ. ПРАЦЫ І ВЫКАР. РАБ. СІЛЫ Ё КОЛГАСЕ

Табліца № 6.

Е Т К і

«Строгаворагам» паводле стану на 20/V-30 г.
 ьным соцыяльным стане.

У % Д А П А Д Р А Х У Н К У												
Рабочых			Батракоў			Беднякоў			Сераднякоў			
сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	
21	66,7	—	81,8	85,7	77,8	80,0	90,3	60,0	89,4	78,4	100,0	82,2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,7	—	2,0
1	—	—	—	14,3	5,6	10,0	6,5	—	6,6	—	—	—
9	—	—	—	—	16,6	10,0	3,2	20,0	3,3	18,9	100,0	15,8
1	33,3	—	9,1	—	—	—	—	20,0	0,7	—	—	—
1	—	100,0	9,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Ф І Ч Н А Я В А Г А

Беднякоў			Сераднякоў			Служачых			Усяго			
сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	сем'яў	адзін.	разам асоб	
7	40,6	14,3	39,0	42,0	14,3	48,0	5,8	4,7	3,5	100,0	100,0	100,0
—	—	—	—	100,0	—	100,0	—	—	—	100,0	100,0	100,0
0	40,0	—	55,6	—	—	—	40,0	—	27,8	100,0	100,0	100,0
3	11,1	11,1	11,4	77,8	33,3	72,7	11,1	22,3	9,1	100,0	100,0	100,0
—	—	100,0	50,0	—	—	—	—	—	—	100,0	100,0	100,0
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100,0	100,0	100,0
5	36,5	15,1	36,4	43,5	18,2	48,7	8,3	9,2	5,0	100,0	100,0	100,0

у саматужна-прамысловых прадпрыемствах; наадварот, палякаў у сельскай гаспадарцы працуе менш як палова (44,5%), большая-ж частка іх займаецца другімі работамі, прычым група працуючых у саматужна-прамысловых прадпрыемствах, параўнаўча з другімі нацыянальнасьцямі, надта вялікая (27,8% усяе масы палякаў знаходзіцца на гэтай рабоце); вялікая таксама колькасць палякаў занятых на пабочных заробках (22,2%).

Усе яўрэй, а іх у колгасе толькі чатыры, па занятках належаць да групы асоб, працуючых на пабочных заробках.

Разглядаючы нацыянальныя групы ў сувязі сацыяльнай прыналежнасці (гл. табл. № 6), мы бачым, што ва ўсіх чыста сацыяльных групах першае месца па спецыфічнай вазе займаюць беларусы; так, сярод рабочых беларусаў 81,8%, сярод батракоў—80,0%, беднякоў—89,4%, сярод сяраднякоў—82,2% і 57,1% сярод служачых. Такім чынам, спецыфічная вага беларусаў, зьяўляючыся больш-менш роўнамернай у асобных групах па занятках, адносна зьніжаецца толькі сярод служачых, прычым па розных сацыяльных групах агульная маса членаў колгасу — беларусы — разьмяркоўваюцца так: рабочых 2,6% (9 чал.), батракоў—6,9% (24 чал.), беднякоў—39,0% (135 чал.), сяраднякоў 48,0% (166 чал.) і служачых—3,5% (12 чал.).

Латышы ў агульным складзе колгасу, займаючыя па спецыфічнай вазе другое месца, у асобных сацыяльных групах прадстаўлены так: сярод рабочых латышоў зусім няма, сярод батракоў яны займаюць другое месца (10% агульнай колькасці батракоў), падзяляючы яго з палякамі, трэцяе месца па спецыфічнай вазе яны займаюць сярод беднякоў (33%), другое месца між сяраднякоў (15,8%) і трэцяе—сярод служачых (19,1%).

Бяручы лічбы ў роўніцы разьмеркаваньня ўсяе масы латышоў па асобных сацыяльных групах, мы знаходзім, што пераважная іх большасьць прыпадае на групы сяраднякоў (72,7%), потым параўнаўча нязначная колькасць беднякоў (11,4%), служачых (9,1%) і батракоў (6,8%).

Пры адносна вельмі нязначнай колькасці палякаў-членаў колгасу, сярод батракоў і служачых па сацыяльнай прыналежнасці яны займаюць другое месца (па спецыфічнай вазе). Калі-ж узяць лічбы ў роўніцы разьмеркаваньня ўсяе масы палякаў па розных сацыяльных групах, дык мы ўбачым, што асноўная маса палякаў прыпадае на групу беднякоў—55,6%, потым служачых—27,8% і батракоў—16,7%, прычым група беднякоў і сяраднякоў разам складае 72,3%. Такім чынам, у колгасе „Страх ворагам“ палякі ў асноўнай масе зьяўляюцца прадстаўнікамі найбяднейшых сацыяльных груп.

Усе яўрэй ў колгасе па сацыяльнай прыналежнасці залічаны да сяраднякоў, хаця ў сучасны момант, як мы бачылі вышэй, па роду работы яны належаць да занятых пабочнымі заробкамі.

Партыйны склад колгасу мае наступны выгляд (гл. табл. № 7). Агульная колькасць членаў і кандыдатаў партыі ва ўсёй масе колгаснікаў—толькі 7 чал., або 1,7⁰/₀, комсамольцаў—2, або 0,5⁰/₀. Разам партыйцаў і комсамольцаў 2,2⁰/₀ пры 97,8⁰/₀ беспартыйных.

Табліца № 7.

ВЕСТКІ

аб колькасці членаў колгасу „Страх ворагам“ паводле стану на 20/V-1930 г.

Па партыйнасці

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная коль- касць член. кол- гасу	Склад членаў колгасу па партыйнасці			У % да падра- хунку			Спецыфічная вага		
		Членаў і кандыдатаў КП(б)Б	Членаў ЛКСМБ	Беспартый- ных	Членаў і кандыдатаў КП(б)Б	Членаў ЛКСМБ	Беспартый- ных	Чл. і кан- дыд. КП(б)Б	Членаў ЛКСМБ	Беспартый- ных
1. Занятых у сел. гасп.	311	2	1	308	28,6	50,0	75,9	0,6	0,3	99,1
2. У індустрыяльна-саматуж. прадпрыемствах у колгасе	22	1	—	21	14,3	—	5,2	5,5	—	95,5
3. Занятых на пабочных заробках па-за межамі колгасу (служачых, галоўным чынам)	72	3	1	68	42,8	50,0	16,7	4,2	1,4	94,4
4. Асобы, якіх няма ў колгасе з прычыны таго, што яны знаходзяцца ў Чырв. арміі ці на курсах перападрыхтоўкі	10	1	—	9	14,3	—	2,2	10,0	—	90,0
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў	415	7	2	406	100	100	100	1,7	0,5	97,8

Пры гэтым партыйцы і комсамольцы найбольшую спецыфічную вагу маюць у групе асоб, якіх часова няма ў колгасе 10%, (або 1 чал.), потым сярод занятых на пабочных заробках 5,6⁰/₀ (4 чал.), пасля сярод працуючых у саматужна-прамысловых прадпрыемствах колгасу—5,5% (1 чал. з 22-х) і зусім нязначная спецыфічная вага іх сярод занятых у сельскай гаспадарцы—0,9% (3 чал. з 311). З агульнай колькасці членаў і кандыдатаў партыі і комсамольцаў больш як палова (5 з 9 ці) прыпадае на групу занятых на пабочных заробках і на асоб, якіх часова няма ў колгасе.

Пераходзячы да больш дакладнай характарыстыкі працоўных рэсурсаў колгасу, спынімся перш за ўсё на выяўленьні характару работ, якія выконваюцца членамі колгасу, занятымі на пабочных заробках. З 47*) дарослых працаздольных колгаснікаў ды членаў іх сем'яў, занятых на пабочных заробках, найбольшую групу складаюць служачыя, іх 18 чал., або 38,3%, потым ідзе група работнікаў асьветы—настаўнікаў—8 чал., або 17,0%, потым асобы, занятыя на розных фабрычна-заводзкіх работах (далучаючы машыністага)—3 чал., або 6,3%; найменшымі зьяўляюцца групы: працуючых на розных адходных промыслах—2 чал. (4,2%) і агрономы—таксама 2 чал. (4,2%). Асобна стаяць 14 чал., якія не працуюць зусім і зьяўляюцца членамі сем'яў колгаснікаў, занятых на пабочных заробках.

Такім чынам, асноўную масу колгаснікаў, якія знаходзяцца на пабочных заробках, складаюць асобы, што займаюцца разумовай працай, іх увогуле 28 чал. (84,9%) супроць 5 чал., або 15,1%, занятых фізычнай працай.

Табліца № 8.

В е с т к и

аб колькасьці членаў колгасу „Страх ворагам“ паводле стану на 20/V-1930 г., занятых на пабочных заробках.

Па характары пабочных заробкаў (толькі з ліку дарослых членаў колгасу).

	Агульная колькасьць			У % да падраўнкі			Спэцыфічная вага		
	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам
1. На фабрыках . . .	1	1	2	5,0	3,7	4,2	50,0	50,0	100,0
2. Машыністы . . .	1	—	1	5,0	—	2,1	100,0	—	100,0
3. На розных адходных промыслах . . .	2	—	2	10,0	—	4,2	100,0	—	100,0
4. Агрономы . . .	2	—	2	10,0	—	4,2	100,0	—	100,0
5. Прац. асьветы . . .	1	7	8	5,0	25,9	17,0	12,5	87,5	100,0
6. Служачыя . . .	13	5	18	65,0	18,5	38,3	72,2	27,8	100,0
7. Не працуюць (члены сем'яў колгаснікаў, занятых на пабочных заробках . . .	—	14	14	—	51,9	30,0	—	100,0	100,0
У с я г о . . .	20	27	47	100	100	100	42,6	57,4	100,0

*) У папярэдніх табліцах паказана лічба 72, бо ў яе ўваходзяць і не дасягнуўшыя яшчэ поўных год члены сем'яў працуючых на пабочных заробках.

Родавы склад занятых на пабочных заработках такі: у агульнай іх масе спецыфічная вага жанчын на першы погляд здаецца куды большай (20 мужчын, або 42,6% на 27 жанчын, або 57,4%), але гэтыя суадносіны змяняюцца, калі з групы жанчын вылучыць непрацуючых (г. зн. жонак і сяброў сям'і членаў колгасу, занятых на пабочных заработках); тады большай сярод разглядаанай групы колгаснікаў будзе спецыфічная вага мужчын (20 муж., або 60,6% супроць 13 жанчын, або 39,4%). Спецыфічная вага мужчын і жанчын па асобных відах пабочных заработкаў характарызуецца тым, што жанчын няма сярод пайшоўшых на адходныя промыслы, агрономаў, сярод служачых таксама пераважную большасць складаюць мужчыны—72,2% супроць 27,8% жанчын, сярод працуючых на фабрыках спецыфічная вага мужчын і жанчын роўная, затое ў групе работнікаў асветы жанчыны складаюць пераважную большасць—87,5% супроць 12,5% мужчын.

У сучасны момант, у пэрыод вострага недахвату кваліфікаванай рабочай сілы (кадраў) і на рынку працы і амаль у кожным асобным прамысловым і сельска-гаспадарчым прадпрыемстве бяспрэчна цікавым зьяўляецца выяўленьне колькасці кваліфікаванай рабочай сілы ў колгасе „Страх ворагам“ і з пункту погляду магчымасці прыстасавання яе ў патрэбны момант у самым колгасе, а таксама магчымасці вылучэння гэтых кваліфікаваных рабочых на розныя сезонныя работы і адходныя промыслы, асабліва ў тым выпадку, калі выявіцца, што працоўныя рэсурсы колгасу большыя, чым гэта патрэбна для гаспадаркі.

Паводле даных колгасу выявілася, што з агульнай колькасці дарослых працаздольных колгаснікаў і членаў іх сем'яў пераважная большасць—90,4% (216 чал.)—ніякай кваліфікацыі*) па-за сельска-гаспадарчай працай ня мае і толькі 9,6% (23 чал.) гэту кваліфікацыю маюць (гл. табл. № 9).

Ня спыняючыся на больш падрабязным разглядзе атрыманых даных, з прычыны зусім відавочнай невыстарчальнай дакладнасці іх, звернем увагу чытача на вельмі цікавы матэрыял, атрыманы намі шляхам выбарнага апытання 49 колгаснікаў (25 муж. і 24 жанчын), які зусім змяняе паданы малюнак.

Выявілася, што з апытаных членаў колгасу тую ці іншую кваліфікацыю мае 27 чал., або 55,1% агульнай іх колькасці, прычым шмат якія колгаснікі маюць па некалькі профэсій; так, асоб з адной профэсія аказалася 15 чал., або 30,6%, з дзвюма—4 чал., або 8,2%, з трыма—3 чал., або 6,1%, з чатырма—3 чал., або 6,1% і з колькасцю профэсій больш як чатыры 2, або 4,1% (гл. табл. № 10).

*) Улічалася толькі кваліфікацыя ў галіне тэй ці іншай профэсіі фізічнай працы.

В Е С Т К І

Таблиця № 9.

аб колькасьці членаў колгасу „Страх ворагам“ паводле стану на 20/V-1930 г.
Па кваліфікацыі (паводле даных колгасу).

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная колькасць членаў колгасу	З ліку працаздольных						УВАГІ
		Склад чл. колгасу па кваліфік.		У % да падрахунку		Спэцыфіч- ная вага		
		Ня мае пэўн. кваліф. па-за с-г. працай	Мае пэўн. кваліф. па-за с-г. працай	Ня мае пэўн. кваліф. па-за с-г. працай	Мае пэўн. кваліф. па-за с-г. працай	Ня мае пэўн. кваліф. па-за с-г. працай	Мае пэўн. кваліф. па-за с-г. працай	
1. Занятых у с-г.	311	157	12	72,7	52,2	92,8	7,2	У графу маючых пэўную кваліфікацыю па-за с/г. працай зьмешчаны выключна вытворчыя кваліфікацыі (кваліфікацыі ў галіне фізычнай працы). Апрача гэтага, ёсць 39 чал. розных служачых (цяпер працуючых ці працаваўшых рабей).
2. У індустрыяльна-саматужных прадпрыемствах у колгасе	22	7	6	3,2	26,1	53,8	46,2	
3. Занятых на пабочных заробках па-за межамі колгасу (служачых, галоўным чынам)	72	43	4	19,9	17,4	91,5	8,5	
4. Асобы, якіх няма ў колгасе з прычыны таго, што яны знаходзяцца ў Чырвонай арміі ці на курсах перападрыхтоўкі	10	9	1	4,2	4,3	90,0	10,0	
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў	415	216	23	100	100	90,4	9,6	

В Е С Т К І

Таблиця № 10.

аб пэўнай кваліфікацыі членаў колгасу ня лічачы сельска-гаспадарчай працы
(даньня паводле выбранага апытаньня 49 сялян—членаў колгасу)

	Агульн. кольк.			У % да падрах.			Спэцыфічная вага		
	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам
1. Маюць пэўную кваліфікацыю ня лічачы с-г. працы	23	4	27	92,0	16,7	55,1	85,2	14,8	100%
З іх маюць:									
а) 1 профэс.	12	3	15	48,0	12,5	30,6	80,0	20,0	100%
б) 2 "	3	1	4	12,0	4,2	8,2	75,0	25,0	100%
в) 3 "	3	—	3	12,0	—	6,1	100,0	—	100%
г) 4 "	3	—	3	12,0	—	6,1	100,0	—	100%
д) больш як 4 профэсіі	2	—	2	8,0	—	4,1	100,0	—	100%
2. Ня маючых пэўнай кваліфікацыі	2	20	22	8,0	83,3	44,9	9,1	90,9	100%
У с я г о	25	24	49	100	100	100	51,0	49,0	100%
З агульнага ліку апытаных, умеючых працаваць з складанымі с-г. машынамі (або жывёлаводаў, скончаных спецыяляўныя курсы)	9	1	10	36,0	4,2	20,4	90,0	10,0	100%

Цікава таксама, што сярод апытаных мужчын, ня маючых ніякай профэсіі, было толькі 2 чал., або 8,3% з усяе колькасці мужчын, сярод-жа жанчын некваліфікаваных аказалася пераважная большасць — 20 чал., або 83,3%. І далей, у ліку 4 жанчын, маючых тую ці іншую кваліфікацыю, большасць—тры—мела адну і толькі адна—дзве профэсіі, тым часам як сярод мужчын асоб маючых звыш адной профэсіі 44%.

З тэй-жа самай колькасці апытаных колгаснікаў 10 чал. (20,4%) умеюць працаваць са складанымі с/г. прыладамі, або скончылі спецыяльныя курсы жывёлаводства, прычым і ў гэтым выпадку пераважную большасць склалі мужчыны (9 мужчын, або 90% на адну жанчыну, або 10%). Калі тыя-ж самыя лічбы падаць адносна ўсяе колькасці апытаных мужчын і жанчын паасобку, дык мужчын, умеючых працаваць са складанымі с/г. прыладамі, больш $\frac{1}{3}$ (36,0%), жанчын-жа—менш $\frac{1}{20}$ (4,2%).

Усе апошнія лічбы асабліва відавочна паказваюць адносную кваліфікаванасць мужчын і некваліфікаванасць жанчын у колгасе.

Пры выяўленьні характару самых профэсій, у галіне якіх члены колгасу паказалі сябе кваліфікаванымі работнікамі, мы атрымалі цэлы сьпіс іх: грабары, цесьляры, шаўцы, расьпілоўшчыкі, сталяры, малатабоец, муляр, маляр, каваль, машыністы, інструктар-бэтоньнік, гарбар, пякар, пачкур, рымар, шофэр, краўчыха, былыя рабочыя: гуты, бровару, цагельні (фармавальнікі), міліцыянэр, тэлеграфісты, санітар, мярэжніца, рыбалоў, канюх-канавод; усяго 28 асобных профэсій (гл. табл. № 11).

Умоўна падзяліўшы ўсе профэсіі на чатыры групы—групу саматужна-прамысловых профэсій, будаўнічых, тыповых саматужных ды іншых (злучаючую профэсіі разумовай працы і тыя, што не падыходзяць ні да воднай з названых вышэй груп), мы бачым, што найбольшую спецыфічную вагу сярод іншых груп займаюць профэсіі будаўнічага характару (цесьляры, сталяры, муляры, грабары, бэтоньнікі, пачкуры), складаючы 33,1% ад агульнай колькасці выяўленых сярод апытаных колгаснікаў чалавека-профэсій. Потым ідзе група профэсій саматужна-прамысловага характару—29,8% (расьпілоўшчыкі, малатабоец, маляр, каваль, машыністы, гарбар, рабочыя заводаў); тыповыя саматужныя профэсіі (шавец, рымар, краўцы, пякар, мярэжніцы, рыбалоў) стаяць на трэцім месцы—23,9%; іншыя профэсіі (міліцыянэр, тэлефоністы, санітар, лістансец, шофэр, канавод-канюх) займаюць самае малое месца—13,2%.

Жанчыны сустракаюцца толькі ў профэсіях: краўцоў (дзве краўчыхі—40% усіх кваліфікаваных колгасніц з ліку апытаных), мярэжніц (дзве жанчыны—40%) і працаваўшых на маслабойні (1 жанчына).

Пераважнымі па колькасці колгаснікаў зьяўляюцца наступныя профэсіі: грабары—7 чал., цесьляры і шаўцы 5 чал., расьпілоўшчыкі 4 чал.,

Таблица № 11.

Размеркаванне па асобных профэсіях членаў колгасу, маючых пэўную кваліфікацыю,
апрача сельска-гаспадарчай работы

(матэрыял сабраны на падставе апытання і гутаркі з 49 колгаснікамі)

НАЗВА ПРОФЭСІЙ І КОЛЬКАСЦЬ ІХ																												
	Грабароў	Лесляроў	Шаўцоў	Расьнілоўшчыкаў	Сталароў	Малатабойцаў	Муляроў	Малароў	Кавалёў	Машыністаў	Інст. бэтоньнікаў	Гарбароў	Пячуроў	Рыбараў	Шофараў	Краўцоў	Прац. на тупе	Прац. на бровары	Прац. на цагельні	Прац. на бойні	Міліцыянар	Тэлефоністаў	Рыбалоў	Санітар.	Мярэжніц	Канаволаў	Лістаносцаў	У с я г о
Мужчын . .	7	5	5	4	3	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	—	1	1	49
У % да пад- рахунку . .	14,4	10,3	10,3	8,2	6,2	4,2	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	4,2	2,0	2,0	4,2	2,0	2,0	—	2,0	2,0	100%
Жанчын. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	5
У % да пад- рахунку . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40,0	—	—	—	—	20,0	—	—	—	40,0	—	—	100%
Разам . . .	7	5	5	4	3	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	2	2	2	1	2	1	2	1	1	54
У % да пад- рахунку . .	12,9	9,1	9,1	7,3	5,4	3,7	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	5,4	1,9	1,9	3,7	3,7	3,7	1,9	3,7	1,9	3,7	1,9	1,9	100

Увага: У табліцы падана колькасць кваліфікацый (чалавека-кваліфікацый), а не асоб; так, напр., калі адна асоба мела дзве кваліфікацыі, дык яна ўлічаецца па 2 графах.

сталяры і краўцы 3 чал., малатабойцы, фармавальнікі на цагельнях, працаваўшыя на маслабойні (масларобы), мярэжніцы і тэлефоністыя па 2 чал. Ва ўсіх іншых профэсіях з ліку ўсіх апытаных колгаснікаў сустракаюцца толькі па адным чалавеку.

Не пераацэньваючы асаблівую дакладнасьць усіх атрыманых лічбаў, бо здабытыя яны метадам выбранага апытання-гутаркі, без спецыяльнай праверкі якіх-небудзь документаў, якія пацвярджалі-б атрыманыя весткі, не прапусьціўшы апытаных праз якія-небудзь кваліфікацыйныя камісіі, мы мусім адзначыць, што ўсё-ж ткі сабраны фактычны матэрыял вельмі цікавы. Ён сьведчыць, што ў самой масе колгаснікаў сапраўды ёсьць, адносна надта значная колькасьць асоб з пэўнай кваліфікацыяй у тэй ці іншай профэсіі, ня маючай с/г. характару. Сярод іх можна і трэба ня толькі шукаць крыніцу для папаўненьня тых, што не хапае кваліфікаваных кадраў, патрэбных для самога колгасу (будаўнічыя работы, рамонтныя майстэрні ды інш.), але таксама і чэрпаць кваліфікаваныя кадры для сезонных работ, адходных промыслаў і нават у некаторых выпадках для прамысловых прадпрыемстваў. Калі нават дапусьціць, што шмат хто з апытаных кваліфікаваных у тэй ці іншай профэсіі рабочых урэшце акажацца ня добра навучаным ці часткова страціўшым у данай профэсіі вытворчыя звычкі (шмат, напр., год працаваў у другіх галінах працы), дык хоць яны і ня зьявляцца ў даны момант контынгентам зусім гатовай да выкарыстаньня рабочай сілы, але ў найкаротшы тэрмін могуць быць перападрыхтаваны і тады ўжо выкарыстаны як сапраўды кваліфікаваныя рабочыя.

Спынімся між іншым і на вельмі няпоўных даных, якія мы маем у адносінах да колькасьці колгаснікаў, у той ці іншы сезон працаваўшых на адходных промыслах.

Лічбы, падаваныя намі раней, ужо паказалі, што ў бягучы пэрыод веснавой сяўбы на адходныя промыслы пайшлі толькі два члены колгасу, што складае нікчэмны процант ад усяе колькасьці колгаснікаў. Гэты невялічкі процант членаў колгасу, наважыўшых пайсьці на адходныя промыслы, можна растлумачыць нежаданьнем асноўнай масы колгаснікаў ня быць у колгасе ў самы гарачы пэрыод работы на полі*).

Выбраным-жа апытаньнем 49 членаў колгасу мы ўстанавілі, што ў розныя сэзоны папярэдніх год шмат хто з іх (тады яны былі яшчэ індывідуальнікамі) на адходныя промыслы ўжо хадзілі (гл. табл. № 12).

*) Узімку ў арганізаваным парадку ў колгасе была створана брыгада, пайшоўшая на лесазагатоўкі.

В Е С Т К І

аб членах колгасу працаваўшых на адходных промыслах адзін
або некалькі сэзонаў

(весткі сабраны праз выбранае апытаньне 49 асоб—членаў колгасу).

	Агульная кольк.			У % да падрах.			Спэцыфічная вага		
	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жанч.	Разам
1. Працавалі на адходных промыслах . . .	18	2	20	72,0	8,3	40,8	90,0	10,0	100%
3 іх:									
а) на адной рабоце .	14	2	16	56,0	8,3	32,6	87,5	12,5	100%
б) на дзвюх работах	4	—	4	16,0	—	8,2	100,0	—	100%
2. Колькасць асоб не працаваўшых на адходных промыслах .	7	22	29	28,0	91,7	59,2	24,1	75,9	100%
Усяго . . .	25	24	49	100	100	100	51,0	49,0	100

З 49 апытаных на адходных промыслах былі ўжо 20 чал., або 40,8%. Спэцыфічная вага мужчын сярод іх роўна 90%, жанчын—10%. Большасць хадзіўшых на адходныя промыслы рабіла адну якую-небудзь работу (з 20 чал. 16).

Паводле характару работы (гл. табліцу № 13) большасць адходнікаў працавалі на чыгунцы—11 чал. (45,8%), на фабрыках і заводах—16,7% (4 чал.), столькі сама на батрацкай рабоце, 12,5%—на лесараспрацоўках (3 чал.) і 8,3% (2 чал.) на перавозках.

Разьлік працоўных рэсурсаў.

Агульныя працоўныя рэсурсы колгасу „Страх ворагам“ у пэрыод веснавой засеўнай кампаніі разьлічаны былі намі наступным чынам: дакладна ўлічыўшы чалавечы склад колгасу па ўзросна-родавых групам, мы ўсіх колгаснікаў ды членаў іх сем'яў перавялі ва ўмоўную адзінку дарослага працаздольнага мужчыны, карыстаючыся для гэтага коэфіцыентамі

Табліца № 13.

В Е С Т К І

аб характары адходных промыслаў, на якіх працавалі члены колгасу—сяляне (з колькасці 49 апытаных членаў колгасу).

№ п/п.		Агульная кольк.			У % да палрах.			Спецыфічная вага		
		Муж.	Жанч.	Разам	Муж.	Жан.	Разам	Муж.	Жан.	Разам
1	На чыгунцы .	11	—	11	50,0	—	45,8	100,0	—	100%
2	На лесазагатоўках .	2	1	3	9,1	50,0	12,5	66,7	33,3	100%
3	На перавозках .	2	—	2	9,1	—	8,3	100,0	—	100%
4	На батрацкай рабоце .	4	—	4	18,2	—	16,7	100,0	—	100%
5	На ф-ках і заводах .	3	1	4	13,6	50,0	16,7	75,0	25,0	100%
	Усяго .	22	2	24	100	100	100	91,7	8,3	100

Увага: У табліцы падана колькасць чалавека-работ (так, 1 чал., працаваў на 2 адходных промыслах, фігуруе як 2 адзінкі).

з інструкцыі сектара статыстыкі працы ЦСУ СССР па абследаванні бюджэтаў насельніцтва.*) Вынікі гэтай работы паказаны ў зьмешчанай ніжэй табліцы (гл. табл. № 14).

*) Сетка пераводных каэфіцыентаў такая:

Дзеці да 1 году	0,1
„ ад 1 да 6 год	0,3
„ „ 7 і да 13 г.	0,55
Падлеткі дзяўчыны ад 14 да 15 год	0,6
Жанчыны дарослыя ад 16 да 54 год	0,8
Старыя ад 55 год і больш	0,6
Падлеткі хлопцы ад 14 да 17 год	0,8
Мужчыны дарослыя ад 18 да 59 год	1,0
Старыя 60 г. і больш	0,8

Прычым групу асоб ва ўзросце да 7 год мы адкінулі, бо яна ня можа, бязумоўна, прымаць яшчэ хаця крыху значнага ўдзелу ў гаспадарчых работах.

В Е С Т К І

аб колькасьці членаў колгасу „Страх ворагам“ паводле стану
на 20/V-1930 г.

У пераводзе на дарослых працаздольных мужчын.

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная коль- касьць членаў колгасу ды іх сем'яў	Колькасьць чле- наў колгасу ў пераводзе на працаздольных мужчын	У % да падрыхунку	Спэцыфічная вага да агульнай колькасьці чле- наў колгасу ды іх сем'яў
1. Занятых у сельскай гаспа- дарцы	311	204,15	74,5	65,6
2. У індустрыяльна - сама- тужных прадпрыемствах у колгасе.	22	13,05	4,8	59,3
3. Занятых на пабочных зара- ботках па-за межамі кол- гасу (служачых, галоўным чынам)	72	47,4	17,3	65,8
4. Асобы, якіх няма ў кол- гасе з прычыны таго, што яны знаходзяцца ў Чырво- най арміі ці на курсах пера- падрыхтоўкі	10	9,08	3,4	90,8
Агульны склад членаў кол- гасу ды іх сем'яў	415	274,4	100	66,1

Увага: Перавод на працаздольных мужчых зроблены, пачынаючы
з узросту 7—10 год.

Разьмер працоўных рэсурсаў колгасу выразіўся (у пераводзе ва ўмоў-
ную адзінку дарослага працаздольнага мужчыны) у лічбе 274,4. Калі вы-
кінуць з гэтае лічбы асоб, якіх часова няма ў колгасе (9,08) і занятых на
пабочных заробках (47,4), дык мы атрымаем 217,9, з акругаеньнем 218 да-
рослых працаздольных мужчын.

Маючы арганізацыйна-вытворчы плян колгасу на пэрыод веснавой
засеўкампаніі, дзе паказана працаёмістасьць і тэрміны выкананьня ўсіх
работ, мы тым самым пазбыліся патрэбы самім будаваць падрабязную
номэнклятуру ўсіх работ колгасу, якія ў засеўную кампанію павінны быць

Раўнаючы прынятую намі табліцу пераводных коэфіцыентаў з аналёгічнымі таб-
ліцамі некаторых аўтараў, мы пераканаліся, што М. А. Елсукі ў, напрыклад, у сваім
артыкуле „Лішак рабочай сілы ў сельскай гаспадарцы Вяцка-вятлускага краю“, надру-
каваным у № 8-9 часопісу „Вятско-Ветлужский Край“ за 1928 г., а потым выданым
асобным выданьнем, пры разьліках запасаў працы для пераводу ва ўмоўную адзінку
дарослых работнікаў мужчын, карыстаўся табліцай коэфіцыентаў, супадаўшай з табліцай,
паданай намі (з тэй толькі розьніцай, што дзяцей ад 10 да 13 год ён прымаў за 0,4
і старых мужчын звыш 65 год—за 0,6) і спасылаўся пры гэтым таксама на коэфіцы-
енты, устаноўленыя ЦСУ.

выкананы, выявіць іх аб'ём і потым ужо разлічаць іх працаёмістасць паводле вызначаных норм выпрацоўкі.

Паводле пляну колгасу за красавік і май (за вылічэннем чалавека-дзён па нявыкананых работах), агульная колькасць чалавека-дзён для выканання ўсіх вызначаных работ выражалася ў 4136 мужчынскіх, 2843 жаночых чалавека-днёх і 822 чалавека-днёх падлеткаў. Пераводзячы гэту лічбу ў адну агульную ўмоўную адзінку дарослых працаздольных мужчын,*) для выканання пляну колгасу патрэбна ўсяго 6986 чалавека-дзён (дарослых працаздольных мужчын). Падзяліўшы гэту лічбу на колькасць рабочых дзён у красавіку і маі (51 дзень), мы знаходзім, што дзенная патрэба колгаснай гаспадаркі ў працы роўна 137 чалавека-днём, тым часам як колектыў іх мае 218. Такім чынам, у пэрыод веснавой засеўкампаніі лішак рабочых рук у гаспадарцы колектыву „Страх ворагам“ быў роўны 81 чалавека-дню штодня (ва ўмоўнай адзінцы дарослых працаздольных мужчын), ці 37,1% **).

*) Пры пераводзе жаночых чалавека-дзён мы карысталіся каэфіцыентам 0,8, пры пераводзе-ж чалавека-дзён падлеткаў—каэфіцыентам 0,7, грунтуючыся на тым, што, па-першае, апошні каэфіцыент рэкамендуецца Белколгасцэнтрам (гл. стар. 5 прыкладной інструкцыі да правіл унутранага распарадку с.-г. арцелі БССР) і па-другое, у паказанай у пляне колькасці чалавека-дзён падлеткаў няма падзелу на хлопцаў і дзяўчат, тым часам як згодна з раней ужыванай намі табліцай пераводных каэфіцыентаў мужч. каэфіцыент прымаецца за 0,8, жаночы—за 0,6 дарослага працаздольнага мужчыны; такім чынам, сярэдняй велічыней як раз і будзе 0,7.

**) Праўда, на паданую лічбу павінны ўплываць яшчэ некаторыя недаўлічаныя намі надта істотныя моманты:

1) Самым дакладным чынам павінна быць вызначана, а потым адкінута колькасць працадзён, патрэбных для работы колгаснікаў на ўласнай гаспадарцы, якая, па нашых папярэдніх меркаваннях, павінна зьяўляцца адносна вельмі невялікай, бо паводле статуту колгасу „Страх ворагам“ у асабовай гаспадарцы членаў колектыву пад гарадам можа быць $\frac{1}{4}$ дзесяціны на гаспадарку і 1 карова (як выключэнне 2 каровы, калі сям'я колгасніка складаецца больш чым з 7 членаў, што сустракаецца рэдка).

2) Пэўная частка дзяцей колгаснікаў у пэрыод веснавой засеўкампаніі была яшчэ занята ў школе; такім чынам і за кошт гэтай папраўкі паданыя лічбы павінны знізіцца.

3) Але з другога боку, трэба мець на ўвазе, што гэта зніжэнне ў значнай ступені павінна ўраўнаважвацца:

а) тэй дапамогай, што сыстэматычна робіцца колгаснай гаспадарцы часткай членаў яе, занятых пабочнымі заробаткамі, якія на частку дня выходзяць на поле (а іх мы пра разліку працоўных рэсурсаў у гаспадарцы колгасу на ўвазе ня мелі);

б) нядзельнікамі, якія часта наладжваюцца на палёх колгасу суседняй сямігадовай школай;

в) частковым вызваленнем ад шэрагу хатніх работ значнай колькасці колгаснікаў (грамадзкае харчаванне, ясылі ды інш.) і ў выніку гэтага большага іх удзелу ў колгаснай працы.

У далейшых даследаваннях увесць гэты складаны комплекс дадатковых фактараў павінен быць дакладна ўлічаны, выражаны ў адзінках працадзён і прыняты пад увагу

Але калі да гэтага-ж пытання лішкаў рабочай сілы падыйсці з пункту погляду магчымасці выкарыстання ў самым колгасе асобных узросна-родавых груп (падлеткаў, дарослых працаздольных жанчын, дарослых працаздольных мужчын), дык атрымліваецца надзвычай цікавы малюнак.

Усяго падлеткаў-хлапцоў і дзяўчат у kolekтыве 23 чалавекі, з іх 5 трэба адкінуць, як належачых да групы занятых на пабочных заробках. Калі гэту лічбу (18) перавесці ў колькасць дзён работы падлеткаў за ўвесь перыод засеўкампаніі (на які разлічаны орга-вытворчы плян колгасу), дык яна выразіцца ў 918 чалавека-днёх (18×51), патрэба-ж колгасу „Страх ворагам“, згодна з плянам, вызначаецца ў 822-х чалавека-днёх падлеткаў; такім чынам, лішак рабочай сілы сярод падлеткаў колгасу ў перыод веснавой засеўкампаніі выражаецца толькі ў 10,4%.

Зробленыя такім-жа самым спосабам падлікі ў адносінах да дарослых працаздольных жанчын-колгасьніц паказваюць*), што ўсяго за ўвесь перыод веснавой засеўкампаніі колгас будзе мець 4794 чалавека-дні (рабочыя) дарослых працаздольных жанчын, тым часам як патрэба гаспадаркі выражаецца толькі ў 2843 чалавека-днёх, г. зн. лішак рабочай сілы сярод гэтай узросна-родавай групы надта вялікі, ён выражаецца ў 40,7%.

Аналігічныя падлікі, зробленыя ў стасунку да тых дарослых працаздольных мужчын, што ёсць у колгасе, даюць зусім іншы малюнак.***) Лішкаў рабочай сілы сярод гэтай узросна-родавай групы ў параўнанні з патрэбай колгасу ёсць усяго 6,7%, г. зн. вельмі мала.

Праўда, пры гэтых апошніх разліках, мы нібы-та забываемся на магчымасць выкарыстаць у колгаснай гаспадарцы ў пэўнай ступені старых (а іх у колгасе 27 чал. і ўсе яны фактычна і цяпер выконваюць тую ці іншую работу ў гаспадарцы), а на некаторых работах і дзяцей ва ўзросце 11-12-13 год, што, бязумоўна, у пэўнай меры яшчэ павялічыць процант лішкаў рабочай сілы па разгледжаных вышэй асноўных узросна-родавых

пры вылічэнні працоўных рэсурсаў колгасу, у выглядзе адпаведных паправак, што, бязумоўна, зьяўляецца вялікай навукова-даследчай задачай. Таксама павінна быць вывучана і сярэдняя захворваемасць колгаснікаў.

*) Усяго дарослых працаздольных жанчын у колгасе 120, 26 з іх заняты пабочнымі заробкамі, або іх часова зусім няма ў колгасе; такім чынам, такіх, што могуць працаваць у колгаснай гаспадарцы, застаецца толькі 94, або, калі гэта выразіць у чалавека-днёх, дык за ўвесь перыод засеўкампаніі (51 дзень) мы атрымваем 4794 чалавека-дні дарослых працаздольных жанчын (94×51), трэба-ж у колгаснай гаспадарцы ўсяго 2843.

**) Усяго дарослых працаздольных мужчын у колгасе 113; 26 з іх заняты на пабочных заробках, або іх часова зусім няма ў колгасе; такім чынам, за ўвесь перыод веснавой засеўкампаніі ў самым колгасе будзе працаваць 87 дарослых працаздольных мужчын, якія дадуць гаспадарцы 4437 (87×51) чалавека-дзён, паводле-ж пляну патрэбна 4136 чалавека-дзён дарослых працаздольных мужчын.

групах (падлеткі, дарослыя поўналетнія жанчыны і дарослыя поўналетнія мужчыны).

Пераходзячы-ж да вывадаў, перш за ўсё трэба констатаваць, што лішкі рабочай сілы ў колгасе „Страх ворагам“ ёсць і досыць значныя (пры падліку ўсіх працоўных рэсурсаў калектыву і пераводзе іх ва ўмоўную адзінку дарослых працаздольных мужчын яны дасягнулі 37,1%). Пры гэтым цэлы рад мерапрыемстваў па рацыяналізацыі працы і вытворчасці, якія могуць быць ажыццёўлены ў колгасе ўжо цяпер (знішчэнне прагулаў, усьцісьленьне рабочага дня, знішчэнне непродукцыйных затрат і страт рабочага часу, падзел працы і спецыялізацыя, якая зараз-жа адаб'ецца на павышэнні прадукцыйнасці працы, рацыянальная пабудова і арганізацыя рабочых брыгад, скарыстаньне ў рабоце новых сельска-гаспадарчых машын і г. д.), гэта пытаньне могуць завастрыць яшчэ больш.

Але гэтыя лішкі рабочай сілы паводле сваёй якасці сваеасаблівыя. Галоўная маса невыкарыстоўванай у колгаснай гаспадарцы рабочай сілы прыпадае на жаночую працу, у меншай ступені на працу падлеткаў і дарослых працаздольных мужчын.

Такім чынам, асноўная задача ў разьвязаньні пытаньня аб выкарыстаньні лішкаў рабочай сілы колгасу „Страх ворагам“ ляжыць у праблеме жаночай працы, у адшуканьні шляхоў да прыстасаваньня жаночай працы і ў самой колгаснай гаспадарцы на тых работах, якія дагэтуль паводле традыцыі выконваюцца толькі мужчынамі, тым часам як з посьпехам могуць быць выкананы і жанчынамі, напрыклад, работа на складаных сельска-гаспадарчых машынах, якая не патрабуе вялікага фізычнага напружаньня, рад работ у абары, гаспадарчых, арганізацыйных ды іншых работ; вызвалена-ж праца мужчын можа знайсці сабе прыстасаваньне на старане па-за межамі колгасу; з другога-ж боку і асноўная задача яшчэ і ў разьвязаньні ды вывучэнні пытаньня аб магчымасьці больш шырокага прыстасаваньня і самой жаночай працы па-за межамі колгасу, на побочных заробках, адходных промыслах, сэзонных работах. Але гэта апошняе пытаньне ў сучасны момант яшчэ амаль зусім ня вывучана і патрабуе спецыяльнай стараннай і глыбокай прапрацоўкі.

Організацыя працы.

У галіне выкарыстаньня наяўнай рабочай сілы ў колгасе „Страх ворагам“ заўважаецца рад значных недахватаў. Паводле даных уліку колгасу, з агульнай колькасці дарослых працаздольных колгаснікаў ды членаў іх сем'яў (169 чал.,*) яшчэ ніводнага разу ня выходзілі на работу ў калектывнай гаспадарцы на працягу ўсяго пэрыоду засеўкампаніі 34 чал., або 20,1%. Сярэдні разьмер прагулаў членаў колгасу за 5 тыдняў, з 15/IV

*) 3 групы працуючых у сельскай гаспадарцы.

па 17/V (устаноўленыя ў адносінах да ўсіх, хто выходзіць на работу і ўлічаецца ў цэнтральным дварэ) надзвычай высокі і складае ў сярэднім 32,2% (гл. табл. № 15), у некаторых выпадках даходзячы за тыдзень у сярэднім да 41%.

Табліца № 15.

Ты д н і	Сярэдні разьмер прагулаў у дзень	Колькасць асоб, якія выходзяць на работу і ўлічаюцца ў цэнтральным дварэ	Сярэдні процант прагулаў (з агульнай колькасці тых, хто ўлічаецца ў цэнтральным дварэ)
I	13,4	43	31%
II	12,6	43	29%
III	21,6	52	41%
IV	19,3	52	37%
V	12,2	52	23%
У сярэднім:	—	—	32,2%

Праглядаючы даныя аб прагулах па асобных днёх, можна знайсці асобныя выпадкі, калі колькасць прагульшчыкаў дасягае надзвычай вялікіх разьмераў, даходзячы да 51% (29 і 30 красавіка).

Такім чынам, разьмеры страт працы ў колгаснай гаспадарцы вялізныя. Працоўная-ж дысцыпліна стаіць на зусім невыстарчальнай вышыні.

Вялікая частка віны ў тым, што сярод пэўнай часткі колгаснікаў „Страх ворагам“ няма цвёрдай працоўнай дысцыпліны, падае на праўленьне колгасу, якое за ўвесь час існаваньня колектыву ня здолела наўкола гэтага надзвычай важнага гаспадарчага пытаньня ў належнай меры організаваць грамадскую думку, а роўна і ня прымала ў адносінах да парушальнікаў працоўнай дысцыпліны рашучых мер адміністрацыйнага спагнаньня.

Гэтыя нявыходы на работу і прагулы з належнай вастраю не адчуваюцца, галоўным чынам, дзякуючы дрэннай пастаноўцы ўліку працы і невыстарчальнай дбайнасьці праўленьня ды актыву колгасу, а таксама з прычыны наяўнасьці лішку рабочай сілы, дзякуючы чаму, ня гледзячы на гэтыя зьявы, плян веснавой засеўнай кампаніі ўсё-ж-ткі выконваецца. Але, з другога боку, сыстэматычнае невыкарыстаньне ў колгаснай гаспадарцы такой значнай часткі рабочых рук у шмат якіх выпадках выклікала перагрузку працаваўшых і парушала вызначаны правіламі ўнутранага распарадку 10-гадзінны (на летні час) рабочы дзень, а значыць выклікала і пэўнае незадавальненьне тэй часткі колгаснікаў, што працавала штодзенна.

З пункту погляду рацыянальнай арганізацыі працы і выкарыстаньня рабочага часу цікавым зьяўляецца аналіз доўгачаснасьці і структуры рабо-

чага дня колгаснікаў, занятых на палявых работах, кіруючай групы — брыгадыраў і паляводаў, а таксама і членаў колгасу, працуючых у сама- тужна-прамысловых прадпрыемствах пры колгасе*).

Як ужо гаварылася раней, вызначанага правіламі ўнутранага распарадку 10-гадзіннага рабочага дня ў летні пэрыод у колгасе строга ня трымаюцца. Сярэдняя даўжыня рабочага дня (выключаючы час вызначаных перапынкаў на яду і адпачынак) на палявых работах роўна 11 гадзінам 20 мінутам, у паляводаў і брыгадыраў—11 гадз. 38 мін і вельмі зьмяняецца ў бок павялічэньня на маслабойні, дасягаючы там ў сярэднім 15 гадз. 55 мін.**) (гл. табл. № 16).

Таблиця № 16.

Даўжыня рабочага дня колгасьніка
(у гадзінах і мінутах)

Характар выконванай работы		Да ў ж н я					
		Рабоч. дня без перапынкаў на адпачынак і яду		Часу перапынкаў на адпачынак і яду		Робочага часу з далучэньнем часу, вызначанага для перапынкаў на адпачынак і яду	
		г.	мін.	г.	мін.	г.	мін.
Колгаснікі, занятыя на палявых работах	Баранаваньне бараной „Зіг-Заг“	11	12	1	40	12	52
	„ „ спружыноўкай	11	23	1	56	13	19
	„ „ „	11	32	1	48	13	20
	Ручная сяўба	10	40	1	51	12	31
	„ „ „	10	8	1	52	12	—
	Сяўба гароху талеркавай сеялкай	11	30	2	24	13	54
	Падвоз засеўнага матэрыялу	11	29	1	50	13	19
	„ „ „	12	44	1	31	14	15
	Сартаваньне і насыпаньне ў мяхі бульбы	10	41	2	34	13	15
	Разгонка барознаў для саджанья бульбы	12	55	0	35	13	30
	Саджаньне бульбы	10	33	2	26	12	59
	Сярэднія	11	20	1	51	13	11

*) Данія сабраны мэтадам фотграфіі рабочага дня.

Усяго складзена 19 фотографій рабочага дня розных асоб, працуючых на рознай рабоце ў колгаснай гаспадарцы.

**) У той час на інших підприємствах колгасу тримаюцца 8-гадзіннага рабочага дня (млын і лесапільня) і 10-гадзіннага (кузня).

Характар выконванай работы		Даўжыня					
		Робоч. дня без перапынкаў на адпачынак і яду		Часу перапынкаў на адпачынак і яду		Робочага часу з далучэннем часу, вызначанага для перапынкаў на адпачынак і яду	
		г.	мін.	г.	мін.	г.	мін.
Брыгады і паляводы	Палявод-брыгадыр	8	38	3	27	12	5
	" "	12	18	1	42	14	—
	" "	11	55	1	25	13	20
	Гароднік-брыгадыр	10	52	2	29	13	21
	Брыгадыр сейбітаў	12	19	1	41	14	—
	Брыгадыр т. Ш. А.	13	49	1	—	14	49
	Сярэднія	11	38	1	57	13	35
Раб. саматужна-прам. прадпрыемства пры колгасе (маслабойні.)	Майстар маслабойні	14	42	1	11	15	53
	Рабочы маслабойні	17	8	0	37	17	45
	Сярэднія	15	55	0	54	16	49

Даўжыня рабочага дня звычайных колгаснікаў на палявых работах хістаецца ў межах ад 10 гадзін 8 мін. да 12 гадзін 44 мін.; у брыгадыраў і паляводаў разьмеры гэтых хістаньяў павялічаюцца; так, мінімальная даўжыня рабочага часу ў брыгадыраў і паляводаў 8 гадз. 38 мін., максымальная—13 гадз. 49 мін.*). У членаў колгасу, працуючых на маслабойні, даўжыня рабочага дня ў адным выпадку роўна 14 гадз. 42 мін., у другім—17 гадзінам 8 мін. Такая ненормальная вялікая даўжыня рабочага дня на гэтым саматужна-прамысловым прадпрыемстве ня толькі супярэчыць усім тым, што ёсць, законам аб даўжыні рабочага дня і зьяўляецца недапушчальным, але набывае яшчэ большага значэння ў сувязі з тым, што ў гэтым-жа колгасе на млыне і лесапільні трымаюцца 8-гадзіннага рабочага дня, а ў кузьні 10-гадзіннага.

Агульная даўжыня перапынкаў на адпачынак і яду (полудзень і падвячорак) на палявых работах роўна ў сярэднім 1 гадз. 51 мін., у брыгадыраў і паляводаў—1 гадз. 57 мін. На маслабойні мы зноў сустракаемся з зусім ненормальным становішчам, калі сярэдняя даўжыня перапынкаў на полудзень і адпачынак на працягу дня роўна ў сярэднім усяго 54 мін.

*) Па частаце выпадкаў найбольш тыповым для палявых работ зьяўляецца рабочы дзень даўжынёй ад 11 да 12 гадзін, для брыгадыраў-паляводаў—ад 12-13 гадзін.

Такое несамавітае становішча на маслабойні і ў сэнсе незахавання нормальнай даўжыні рабочага дня і перапынку на полудзень можна растлумачыць толькі вялікім недаглядам праўлення і мясцовай профорганізацыі, а таксама і самога старшага майстра маслабойні, які гэта пытаньне ніводнага разу ня ставіў на разгляд ні праўлення ні профорганізацыі.

Рэжым рабочага дня колгаснікаў характарызуецца агульнай неарганізаванасьцю і хаатычнасьцю. Ніводнага з тэрмінаў, прадугледжаных правіл і ўнутранага распарадку, ня трымаюцца *) (гл. табл. № 18). Пачатак і нец рабочага дня ў большасьці работнікаў не супадае. Некаторыя колгаснікі, занятыя на палявых работах, пачынаюць свой рабочы дзень раней 7 гадзіны раніцы (у 6 гадзін 43—45 мін.), другія—а 7 гадзіне, а некаторыя амаль а 8 (7 г. 35 мін., 7 г. 47 мін.).

Табліца № 17.

Даўжыня рабочага дня колгаснікаў
(без перапынкаў на адпачынак і яду)

Даўжыня раб. дня		Да 10 гадзін уключна	Звыш 10 гадзін да 11 уключна	Звыш 11 гадзін да 12 уключна	Звыш 12 гадзін да 13 уключна	Звыш 13 гадзін да 14 уключна	Звыш 14 гадзін да 15 уключна	Звыш 15 гадзін	Усяго рабоч. дзён
Групы работнікаў колгасу									
Колгаснікі, занятыя на паля- вых работах	Колькасьць выпадаў	—	4	5	2	—	—	—	11
	% да падрах.	—	36,4	45,5	18,1	—	—	—	100,0
Брыгадыры і паляводы.	Колькасьць выпадаў	1	1	1	2	1	—	—	6
	% да падрах.	16,7	16,7	16,7	33,3	16,7	—	—	100,0
Працуючыя ў самат.-прамысл. прадпрыемств. колгасу (маслабойня)	Колькасьць выпадаў	—	—	—	—	—	1	1	2
	% да падрах.	—	—	—	—	—	50,0	50,0	100,0

*) Правіламі ўнутранага распарадку ўстаноўлена: пачатак рабочага дня а 7 гадзіне раніцы, полудзень з 12 да 14 гадзіны, канец работы а 19 г. ўвечары.

Табліца № 18.

Рэжым рабочага дня колгасніка.

	Характар выкон- ванай работы	Р а с п а р а д а к д н я													
		Калі рабочы день пачы- наецца і кан- чаецца				Гадзіна пачатку і канца вызначаных перапынкаў у часе работы									
		Ад		Да		Сьнеданьне				Полудзень				Падвячорак	
		г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
Колгаснікі, занятыя на палявых работах.	Баранаваньне ба- раной „Зіг-Заг“	7	35	20	27	—	—	—	—	13	13	14	53	—	—
	Баранаваньне спружыноўкай	6	50	20	9	—	—	—	—	12	23*)	14	25	—	—
	Баранаваньне спружыноўкай	7	10	20	30	—	—	—	—	12	46*)	14	39	—	—
	Ручная сяўба	7	47	20	18	—	—	—	—	14	35	16	26	—	—
	"	7	5	10	5	10	52	10	57	14	37	16	24	—	—
	Сяўба гароху та- леркавай сеялкай	6	46	20	40	—	—	—	—	12	21	14	37	17	57
	Падвоз засеўных матэрыялаў	6	43	20	2	—	—	—	—	11	58	13	40	17	—
	Падвоз засеўных матэрыялаў	6	40	20	55	—	—	—	—	12	5	13	25	18	54
	Сартаваньне і на- сыпаньне ў мяхі бульбы	7	1	20	16	—	—	—	—	11	40	14	14	—	—
	Разгонка бароз- наў для саджань- ня бульбы	6	45	20	15	—	—	—	—	12	25	13	—	—	—
	Саджаньне бульбы	7	1	20	—	—	—	—	—	11	41*	14	10	18	25
Брыгады і паляводы.	Палявод-брыгадыр	7	—	19	5	—	—	—	—	11	48	15	15	—	—
	"	6	40	20	40	—	—	—	—	12	3	13	45	—	—
	"	6	40	20	—	—	—	—	—	12	40	13	45	16	30
	Гароднік - брыга- дыр	6	25	19	46	7	41	7	51	11	55	13	56	18	10
	Брыгадыр сейбі- таў	6	40	20	40	—	—	—	—	12	14	13	35	16	10
	Брыгадыр т. Ш. А.	6	36	21	25	—	—	—	—	14	45	15	45	—	—
Рабочы ў сама- прам. прадп. пры колгасе (маслабойні)	Майстар масла- бойні	5	2	20	55	—	—	—	—	12	26	13	37	—	—
	Рабочы маслабойні	4	30	22	15	7	40	8	2	13	30	13	45	—	—

*) Фактычна на перапынак на полудзень у рабочых ідзе менш часу, частка яго была затрачана на работу.

У адносінах да часу канца работы паўтараецца той самы малюнак. У адных выпадках рабочы дзень канчаецца роўна а 19 гадзіне (19 г. 5 мін.), у другіх-жа ён зацягваецца амаль да 21 г. (20 г. 55 мін.).

Усё сказанае можна паўтарыць і ў адносінах да брыгадыраў і паляводаў, праўда, з тэй толькі розніцай, што пачынаюць свой рабочы дзень яны ў большасці выпадкаў да 7 гадзіны раніцы, канчаюць-жа яго ў асобных выпадках нават у пачатку 10 г. увечары (21 г. 25 м.). Рэжым рабочага дня работнікаў маслабойні з усяго апісанага выключэння сабой не становіць.

Малюнак яшчэ большай неарганізаванасці дае час пачатку і канца перапынку на полудзень. На полудзень з палявых работ колгаснікі прыходзяць у розны час, пачынаючы з 11¹/₂ гадзін (11 г. 40 мін.) і канчаючы дзвюма з палавой гадзінамі (14 г. 37 мін.). Адпаведна з гэтым і час канца перапынку на полудзень хістаецца між гадзінай з палавой (13 г. 25 м.) і чатырма з палавой (16 г. 26 мін.).

Становішча, існуючае ў колгасе ў сучасны момант у сэнсе распадку (рэжыму) рабочага дня, патрабуе грунтоўных зьмен, бо яно бясспрэчна зьніжае прадукцыйнасць грамадзкай працы, парушае плянаваць і перашкаджае правільнаму кіраўніцтву работамі, дапамагае заняпаду працоўнай дысцыпліны, стварае вялізныя труднасці ў справе арганізацыі грамадзкага харчавання, а таксама перашкаджае і культрабоце і рабоце грамадзкіх арганізацый.

У самым колгасе „Страх ворагам“ неарганізаванасці рэжыму рабочага дня спрыялі і такія, якія лёгка зьнішчыць, хібы, як, напр., выяўленая намі адсутнасць у цэнтральным дварэ гадзінніка, потым яшчэ такія выпадкі (яны часта здараюцца), калі званкі для пачатку работы, на перапынкі і для канца рабочага дня даваліся ня членам праўлення—загадчыкам гаспадаркі адказным за гэта, або сакратаром, але хоць якім колгаснікам, на яго асабісты погляд, а таксама і тое, што сыгнальны звон не заўсёды чуваць на ўсёй тэрыторыі работ.

Што да сьцісласці рабочага дня (гл. табл. № 19), дык найбольшага разьмеру (адносна вялікага) яна дасягае ў брыгадыраў і паляводаў, у сярэднім роўная 86,2% (пры 13,8% прастою), потым—у колгаснікаў, занятых на палявых работах,—81,3% (простой 18,7%). Найменш усьцісленым (насуперач спадзяванкам) зьяўляецца рабочы дзень рабочых маслабойні,*) дзе сьцісласць у сярэднім роўна 67% (пры 33% прастояў). Такім чынам, пры наяўнасці адносна значнай сьцісласці рабочага дня ў колгаснікаў, якія працуюць у полі, усё-ж-такі ёсць яшчэ даволі свабодныя значныя рэзэрвы

*) Аднак, трэба адзначыць, што апошняе ў поўнай меры адпавядае звычайнай агульнавядомай зьяве, што чым большая даўжыня рабочага дня, тым меншая яго сьцісласць.

Таблиця № 19.

Зьмест і сьцісласьць рабочага дня колгасьнікаў

(бяз уліку перапынкаў на адпачынак і яду)

		Даўжыня раб. дня			Сьцісласьць раб. дня			Зьмест рабочага дня								
								Асноўная работа			Дапамож. работа			Прастоі		
		гадз.	мін.	%	гадз.	мін.	%	гадз.	мін.	%	гадз.	мін.	%	гадз.	мін.	%
Колгасьнікі, занятыя на палявых работах	Баранаваньне бараной „Зіг-Заг“	11	12	100,0	9	37	86,0	5	41	50,4	3	56	35,6	1	35	14,0
	Баранаваньне спружын.	11	23	100,0	9	39	84,8	8	13	72,2	1	26	12,6	1	44	15,2
	„ „ „ „	11	32	100,0	9	52	85,5	7	19	63,4	2	33	22,1	1	40	14,5
	Ручная сяўба	10	40	100,0	6	52	64,4	2	44	25,6	4	8	38,8	3	48	35,6
	„ „ „ „	10	8	100,0	6	7	60,3	2	39	26,1	3	28	34,2	4	1	39,7
	Сяўба гароху талеркавай сеялкай	11	30	100,0	10	45	93,5	5	15	45,7	5	30	47,8	0	45	6,5
	Падвоз засеўн. матэрыялу	11	29	100,0	9	49	85,5	6	28	56,3	3	21	29,2	1	40	14,5
	„ „ „ „	12	44	100,0	10	53	85,5	6	58	54,7	3	55	30,8	1	51	14,5
	Сартаваньне і насыпаньне бульбы ў мяхі	10	41	100,0	9	28	88,6	8	49	82,5	0	39	6,1	1	13	11,4
	Разгонка барознаў для саджаньня бульбы	12	55	100,0	8	40	67,1	6	19	48,9	2	21	18,2	4	15	32,9
	Саджаньне бульбы	10	33	100,0	9	48	92,9	8	36	81,5	1	12	11,4	0	45	7,1
	Сярэднія	11	20	100,0	9	13	81,3	6	16	55,3	2	57	26,0	2	7	18,7
Брыгады і паляводы	Палявод-брыгадыр	8	38	100,0	6	42	77,6	2	5	24,1	4	37	53,5	1	56	22,4
	„ „ „ „	12	18	100,0	10	42	87,0	8	14	66,9	2	28	20,1	1	36	13,0
	„ „ „ „	11	55	100,0	10	46	90,3	7	17	61,1	3	29	29,2	1	9	9,7
	Гароднік-брыгадыр	10	52	100,0	9	27	87,0	5	8	47,2	4	19	39,8	1	25	13,0
	Брыгадыр сейбітаў	12	19	100,0	10	55	88,6	6	59	56,7	3	56	31,9	1	24	11,4
	Брыгадыр т. Ш. А.	13	49	100,0	11	43	84,8	6	26	46,6	5	17	38,2	2	6	15,2
	Сярэднія	11	38	100,0	10	2	86,2	6	1	51,7	4	1	34,5	1	36	13,8
Рабочыя ў сама-тужна-прам. прадпрыемстве пры колгасе (маслабойні)	Майстар-маслароб	14	42	100,0	9	59	67,9	8	27	57,5	1	32	10,4	4	43	32,1
	Работнік маслабойні	17	8	100,0	11	22	66,3	8	48	51,3	2	34	15,0	5	46	33,7
	Сярэднія	15	55	100,0	10	40	67,0	8	3	50,6	2	37	16,4	5	15	33,0

рабочага часу, за лік зьнішчэння якіх вытворчасць працы непасрэдна можа быць павялічана.

У асобных выпадках сярод працуючых на палявых работах заўважаюцца значныя хістаньні сьцісласьці рабочага дня. Гэтыя хістаньні зьмяняюцца ў межах ад 60,3% да 93,5%.

Характэрна, што найбольшай сьцісласьці рабочы дзень дасягае ў колгасьніка, які працуе са складанай с/г. машынай (талеркавы сяўнік) і наадварот вельмі значна зьніжаецца на зусім немэханізаванай чыста ручной рабоце (ручная сяўба: 60,3% і 64,4% сьцісласьці рабочага дня). На іншых палявых работах сьцісласьць рабочага дня больш роўнамерная (84—86%), яна крыху паднімаецца пры саджаньні бульбы (92,9%), сартаваньні і насыпаньні бульбы ў мяхі (88,6%) і значна падае толькі на рабоце па разгонцы барознаў для бульбы.

Сьцісласьць рабочага дня ў паляводаў і брыгадараў адносна надта роўнамерная. У стасунку да тых, што працуюць на маслабойні, разыходжаньне ў даўжыні рабочага дня заўважаецца (у адным выпадку 14 гадз. 42 мін., у другім—17 г. 8 мін.).

У абсалютных лічбах прадукцыйная частка рабочага часу (сьцісласьць рабочага дня) на палявых работах роўна ў сярэднім 9 г. 13 мін., г. зн. крыху меншая за даўжыню рабочага дня, вызначаную правіламі ўнутранага распарадку (10 гадз.), у паляводаў і брыгадыраў—10 г. 2 мін. у сярэднім, на маслабойні—у сярэднім 10 г. 40 мін.

Апошняя лічба сьведчыць, што, ня гледзячы на куды большую даўжыню рабочага дня рабочых маслабойні, тая частка рабочага часу, якую яны прадукцыйна трацяць, толькі крышку большая, чым у брыгадыраў і паляводаў (больш усяго на 38 мін.).

Што да дапаможных работ, дык яны адносна найбольш часу адбіраюць у брыгадыраў і паляводаў, у сярэднім складаючы 34,5% іхнага рабочага часу, потым у звычайным колгасьнікаў, занятых на палявых работах,—26,0% у сярэднім; найменш часу дапаможныя работы займаюць у работнікаў на маслабойні (16,4%).

У катэгорыю дапаможных работ колгасьнікаў, занятых на палявых работах, мы залічалі: хаду на месца работы і назад (пасля атрымання нараду), пераходку на працягу рабочага часу да новага месца работы, падрыхтоўку да работы—запраганьне коняй, змазваньне калёс, адшуканьне патрэбнага інвэнтару, невялічкі бягучы рамонт. У адносінах да розных профэсій нomenклятура дапаможных работ адпаведным чынам зьмянялася; так, за дапаможныя работы ў сейбітаў мы лічылі насыпаньне збожжа

ў мяхі і сеялкі, адшукваньне мяхоў, узважваньне засеўнага матэрыялу, дапамога ў дастаўцы яго на поле, у адносінах да сартавальніц бульбы—шуканьне мяхоў, латаньне іх і г. д.

Хаця пытаньне аб дапаможных работах у сельскай гаспадарцы намі як сьлед яшчэ не прапрацавана, але тым ня менш, бязумоўна, у сельска-гаспадарчым прадпрыемстве, як і ў прамысловым зьяўляецца канечна патрэбным ісьці да большага падзелу працы і адлучэньня дапаможных работ (у тэй іх частцы, адносна якой гэта магчыма зрабіць) у кваліфікаваных профэсій. Асабліва востра пытаньне аб адлучэньні дапаможных работ му-сіць быць пастаўлена ў адносінах да кіраўнічай часткі работнікаў колгасу: брыгадыраў, паляводаў і г. д., адказных і адносна высакакваліфікаваных работнікаў. Задача разгрузкі іх ад дапаможных і пабочных (не ўвахо-дзячых у кола іхніх непасрэдных абавязкаў) работ—гэта задача, раз-вязаньне якой зараз-жа вельмі добра адаб'ецца на арганізацыі працы і вытворчасьці ў колгасе.

Сярод прычын прастояў у часе работы за пэрыод вывучэньня гэтага пытаньня мы напаткалі дзьве галоўныя прычыны, якія найбольш часта сустракаліся: 1) прастоі адпачынку (работніка ці цягавай сілы); оптымаль-ныя разьмеры гэтых прастояў павінны быць вызначаны фізыёлёгамі працы ў выглядзе нормы для розных с/г. работ пры рабочым дні пэўнага рэжыму і даўжыні; 2) прастоі, якія выклікаюцца арганізацыйнымі няўвязкамі ў вы-творча-працоўных процэсах.

Наколькі значна распаўсюджана гэта апошняя група прастояў і якую вялізную шкоду яны прыносяць паясьнім некалькімі прыкладамі (паводле даных выбарачнага групавога хрономэтражу). 24/V у аднэй брыгадзе з 21 чал., працаваўшай на асобным вучастку, з прычыны неспадзявана выяўленай адсутнасьці засеўнага матэрыялу быў зафіксаваны прастой у $3\frac{1}{2}$ гадзіны. Такім чынам, страта рабочага часу ў гэтым выпадку была роўна 73,5 гадз. ($21 \times 3,5$), або звыш як 7 чалавека-дзён.

23/V пры саджаньні бульбы на працягу $1\frac{1}{2}$ гадзіны, у выніку не-сваечасовай разборкі і сартаваньня яе былі два вялікія прастоі, у першым выпадку 15 мін. прастаяла 7 работніц ($15 \times 7 = 1$ г. 45 мін.), у другім на працягу 21 мін. прастаяла 8 работніц ($21 \times 8 = 2$ г. 48 мін.); такім чынам, за кароткі пэрыод нагляданьня— $1\frac{1}{2}$ гадзіны—з прычыны арганізацыйных няўвязак было страчана дарэмна 4 г. 33 мін. у брыгадзе з 9-10 чал.

Нагляданьні мэтодам фотографіі рабочага дня за работніцай О. Ю., працаваўшай у той самы дзень па сартаваньні і насыпаньні бульбы ў мяхі, таксама дае яскравы прыклад (гл. графік ст. 63) арганізацыйнага пра-стою, які сыстэматычна паўтараўся (ня было мяхоў для насыпаньня).

Фотографія рабочага дня.

Прозьвішча нагляданнай колгасьніцы: О. Ю.

Дата: 23/V-1930 г.

Выконваная работа: сартаваньне і насыпаньне бульбы.

Пачатак рабочага дня: 7 г. 1 мін.

Пачатак перапынку на полудзень: 11 г. 40 мін.

№ п/п.	На што ідзе час	Аг. коль- касьць часу	% стасун.	Першая гадзіна работы ад 7 ¹ да 8 ¹			Другая гадз. работы ад 8 ¹ да 9 ¹			Трэцяя гадз. работы ад 9 ¹ да 10 ¹			Чацьверт. гадз. раб. ад 10 ¹ да 11 ¹			5 гадз. раб. ад 11 ¹ да 11 ⁴⁰	
				20	40	60	20	40	60	20	40	60	20	40	60	20	39
I. Асноўная работа																	
1	Сарт. і насыпаньне бульбы	180	64,5	10			57			1	35		51			16	
II. Дапам. работа																	
2	Хада да месца раб.	8	3,0	8													
3	Пераходка на новае месца	7	2,5													7	
4	Шуканьне мяхоў і хаджэньне за імі	11	4,0														11
III. Прастоі.																	
5	Адсутнасьць мяхоў	73	26,0		31			7		10			25				
Усяго		279	100														

Значная большасьць арганізацыйных няўвязак у рабоце колгасу ў сучасны момант зьяўляецца вынікам невыстарчальнай выразістасьці і наладжанасьці кіраўнічага апарату колгасу. Ня досыць выразнае разьмежаваньне ўпраўленцкіх функцый стварае паралелізм і, парушаючы прынцып аднаначальніцтва, вядзе да зьніжэньня адказнасьці асобных кіраўнічых работнікаў. Ня гледзячы на тое, што ў колгасе ёсьць старшыня праўленьня, загадчык гаспадаркі, палявод, сакратар ды інш. кіруючыя работнікі, кола абавязкаў кожнага з іх выразна не абмежавана і ня ўсвоена. Аб гэтым сьведчаць шмат якія факты. Да нашага прыезду ў колгас разьмеркаваньнем рабочай сілы кіравалі адначасна і члены праўленьня, і сакратар праўленьня, і паляводы; у асобных выпадках кіраўнічыя работнікі проста мяняліся тымі работамі, што яны выконвалі. Так, палявод II савазвароту доўгі час кіраваў работамі на I савазвароце, кінуўшы свае участкі, тым часам як палявод I савазвароту працаваў як звычайны рабочы.

Яшчэ горш стаяла справа з нізавымі кіраўнічымі работнікамі-брыгадырамі. Перш за ўсё ў колгасе амаль да канца веснавых засеўных работ

брыгады зусім ня былі арганізаваны, а значыць ня было і брыгадыраў; паляводы-ж (іх было два), бязумоўна, не маглі арганізацыйна ахапіць работы, якія выконваліся адначасна на ўсіх вучастках. Ужо ў процэсе абсьледваньня пасьяля арганізацыі брыгад і прызначэньня брыгадыраў намі была заўважана яшчэ адна зусім няправільная тэндэнцыя, панаваўшая сярод брыгадыраў і паляводаў. Ня зусім яшчэ прызвычаеныя да свайго становішча арганізатараў і кіраўнікоў гаспадаркі, брыгадыры і паляводы аддавалі сваім арганізацыйным абавязкам надта мала часу. У выніку гэта вельмі шкодзіла гаспадарцы, бо адны толькі прастоі на палёх колгасу з прычыны арганізацыйных няўвязак у шмат разоў перавышалі тую нязначную карысьць, што прыносіў палявод ці брыгадыр, працуючы на полі, як звычайны колгасьнік.

У гэтых адносінах цікавай зьяўляецца зьмешчаная ніжэй табліца (гл. табл. № 20) зьместу рабочага дня паляводаў і брыгадыраў.

На кіраўнучую работу ў працягу рабочага дня брыгадыры і паляводы трацяць (далучаючы сюды і дапаможныя работы, звязаныя з ёю) усяго ў сярэднім 2 г. 16 мін., або 19,5% усяго рабочага часу, на непасрэдную палявую работу трацячы ў сярэднім 7 г. 47 мін., або 66,7%, г. зн. утвая з лішкам больш. У некаторых паасобных выпадках стасунак гэты яшчэ больш зьмяняецца ў горшы бок; так, напрыклад, здарэцца, што кіраўнічая работа ў аднаго палявода-брыгадыра (ён-жа і брыгадыр) займае ўсяго 1 г. 12 мін., або 9,8% рабочага часу, пры затраце на непасрэдную палявую работу 9 г. 30 мін., або 77,2% рабочага часу, кіраўнічая работа ў брыгадыра сейбітаў займае 1 г., або 8,1% рабочага часу пры затраце на непасрэдную палявую работу 9 г. 55 мін., г. зн. 80,5%.

Што да арганізацыі брыгад, дык на падставе практыкі нашай работы ў колгасе „Страх ворагам“ мы прышлі да вываду, што пры арганізацыі іх павінны ўлічацца наступныя асноўныя палажэньні.

1) Брыгады павінны быць створаны ва ўсіх без выключэньня галінах работы колгасаў.

2) Брыгады павінны быць невялікія (10—20 чал.), каб брыгадыр, як стаіць на чале брыгады, мог лёгка справіцца з задачай кіраўніцтва ёю.

3) Брыгадыр вылучаецца праўленьнем колгасу і ў сваёй рабоце трымаецца заўваг кіраўніка адпаведнай галіны гаспадаркі (палявода, загадчыка жывёлагадоўлі, гародніцтва і садаводзтва). Брыгадыр арганізуе работу брыгады, рэгулюе нагрузку сярод увыходзячых у склад брыгады колгасьнікаў, штодня ўлічае колькасьць ды якасьць зробленай кожным з іх работы і ў канцы тыдню дае гэтыя весткі сакратару колгасу (ці непасрэдна праў-

Табліца № 20.

Зьмест рабочага дня брыгадыраў і паляводаў бяз уліку перапынкаў на адпачынак і яду.

№ п/п	Асобныя работнікі	Даўжыня рабочага дня			Сьціс-ласць раб. дня			Кіраўнічая работа (работа орг. характару)			Усяго кіраўн. работы			Звычайная работа на полі			Усяго звычайн. работы на полі			Усяго				Прастоі	
		Гадз.	Мін.	%	Гадз.	Мін.	%	Гадз.	Мін.	%	Гадз.	Мін.	%	Гадз.	Мін.	%	Гадз.	Мін.	%	Гадз.	Мін.	%	Гадз.	Мін.	%
1	Брыгадыр палявод	8 38	100	6 42	77,6	1 44	20,1	3 38	42,1	5 22	62,2	0 21	4,0	0 59	11,4	1 20	15,4	2 52	4,1	4 37	53,5	1 56	22,4		
2	Брыгадыр палявод	12 18	100	10 10	87,0	0 57	7,7	0 15	2,1	1 12	9,8	7 17	59,2	2 13	18,0	30 77	2	8 14	66,9	2 28	20,1	1 36	13,0		
3	Брыгадыр палявод	11 55	100	10 46	90,3	2 9	18,0	0 3	0,4	2 12	18,4	5 8	43,1	3 26	28,8	8 34	71,9	7 17	61,1	3 29	29,2	1 9	9,7		
4	Брыгадыр гароднік	10 52	100	9 27	87,0	1 33	14,2	1 17	11,9	2 50	26,1	3 35	33,0	3 22	7,9	6 37	60,9	5 8	47,2	4 19	39,8	1 25	13,0		
5	Брыгадыр сейбітаў	12 19	100	10 55	88,6	0 56	7,6	0 4	0,5	1 0	8,1	6 3	49,1	3 52	31,4	9 55	80,5	6 59	56,7	3 56	31,9	1 24	11,4		
6	т. Ш. А.	13 49	100	11 43	84,8	1 1	7,4	—	—	1 1	7,4	5 25	39,2	5 17	38,2	10 42	77,4	6 26	46,6	5 17	38,2	2 6	15,2		
	У сярэднім	11 38	100	10 28	6,2	1 25	12,2	0 52	7,5	2 16	19,5	4 32	39,0	3 08	27,0	7 47	66,7	6 15	1,7	4 1	34,5	1 36	13,8		

леньню) клапаціцца аб забяспечаньні брыгады патрэбным інвэнтаром і цягавай сілай.

4) Належнай колькасцю с.-г. інвэнтару і цягавай сілы кожная брыгада забеспячваецца пры комплектаваньні.

5) З прычыны таго, што разьмеркаваньне рабочай сілы (як і інвэнтару і цягавай сілы) па асобных брыгадах патрабуе асаблівай гібкасці і плянаваньня, яно мусіць быць сконцэнтравана ў руках старшыні праўленьня (ці якога другога досыць аўтарытэтнага члена праўленьня). Разьмеркаваньне ён робіць на арганізацыйнай нарадзе з кіраўнікамі асноўных галін гаспадаркі, пры невялікай-жа колькасці брыгад і з удзелам брыгадыраў.

6) Пры комплектаваньні брыгад павінна брацца пад увагу і тое, дзе жывуць паасобныя колгаснікі, каб ім ня прыходзілася шмат часу траціць на пераходку да месца работы брыгады (выключэньні магчымы толькі ў самым крайнім выпадку).

7) У розныя пэрыоды году, у залежнасьці ад сэзоннага характару палявых і др. сельска-гаспадарчых работ, брыгады рэарганізуюцца, зьмяняючы свае вытворчыя задачы і склад (у жывёлагадоўлі і ў некаторых другіх галінах колгаснай гаспадаркі, дзе характар работы па сэзонах амаль не зьмяняецца, склад брыгады застаецца аднолькавым).

8) У аднэй і тэй-жа галіне гаспадаркі (напрыклад, паляводстве) брыгады павінны складацца на падставе канечнай патрэбы падзелу працы, ці між асобнымі работнікамі ў самой брыгадзе, ці між асобнымі брыгадамі.

У першым выпадку брыгада будзе зьяўляцца „зборнай“ апэрацыйнай адзінкай, злучаючай у сабе работнікаў розных спэцыяльнасьцяй. Прыклад — паляводная брыгада: аратыя, баранавалокі, сейбіты і падвозчыкі, якія супольнай адначасовай работай могуць у поўнай меры ўрабіць і засеяць пэўную колькасць даручаных ім зямельных вучасткаў.

Пры гэтым спосабе арганізацыі брыгад у паляводстве на тэрыторыі колгасу, падзеленай на вучасткі (па некалькі асобных палёў), аналёгічную работу выконваюць аднолькава скомплектаваныя брыгады (па спэцыяльнасьцях, якія ўваходзяць у іх).

У другім выпадку, пры складаньні брыгад з функцыянальным падзелам вытворчых задач між імі, для выкананьня палявых работ у веснавую за-сеўкампанію ствараюцца асобныя брыгады аратых, баранавалокаў, сейбітаў, падвозчыкаў і г. д., якія пераходзяць у рабоце з аднаго вучастку на другі.

Практыка колгасу „Страх ворагам“ сьведчыць аб вялікай мэтазгоднасьці і выгодах першага спосабу; хаця ў некаторых выпадках зручным і рацыянальным зьяўляецца і пабудова брыгад на камбінаваных асновах, калі, напрыклад, асобную брыгаду складаюць асобы, якія ўрабляюць зямлю:

аратыя і баранавалокі і асобную — сейбіты з падвозчыкамі засеўнага матэрыялу.

Бязумоўна, пытаньне аб арганізацыі брыгад і комплектаваньні іх належнай колькасьцю работнікаў розных спэцыяльнасьцяў, каб у рабоце яны склалі адзіны, які бязупынна працаваў-бы, вытворчы арганізм, вымагае яшчэ дакладнай і доўгай практычнай і навукова-дасьледчай праверкі.

9 Пры злучэньні ў брыгады паасобных колгаснікаў трэба ўлічаць канечную патрэбу для кожнага з іх спэцыялізавацца. Але з прычыны таго, што розныя сэзоны работ колгасе розная, то і кожны член колгасу мусіць спэцыялізавацца не адна, але ў дзвёх-трох якіх-небудзь блізкіх між сабой работах (у тым выпадку, калі спэцыялізацыя ў адным вузкім кірунку ня можа забяспечыць яго работай на ўвесь год).

10) У працэсе работы колгасу для ўвязкі работы асобных брыгад павінны сыстэматычна па асноўных галінах у гаспадарцы (галоўным чынам, паляводзтву) склікацца арганізацыйныя нарады брыгадыраў (у „гарачы“ час раз у 3—5 дзён).

Асабліва важна трымацца ўсіх гэтых умоў комплектаваньня ды арганізацыі работы брыгад, бо толькі пры гэтай умове арганізаваная калектыўная праца дасьць колгаснай гаспадарцы ўсе тыя вялізныя перавагі, якія мае яна ў параўнаньні з індывідуальнай працай асобных сялянскіх гаспадарак.

Пры спробах правесці нормаваньне працы ў колгасе „Страх ворагам“, дзе яшчэ ні нормы працы, ні зьдэльнай расцэнкі ня было, мы напаткалі рад перашкод.

Як вядома, у пытаньні нормаваньня працы (у самой мэтодыцы і тэхніцы гэтай работы) дагэтуль ёсьць яшчэ паасобныя моманты, не знайшоўшыя свайго канчатковага разьвязаньня. Нават у прамысловых прадпрыемствах, дзе нормаваньне ажыццяўляецца ўжо на працягу раду гадоў, у шмат якіх выпадках Т. Н. Б. яшчэ задумваецца аб тым, якога прынцыпу трымацца пры выбары аб'ектаў для нагляданьня пры вызначэньні нормы, якому мэтоду аддаць перавагу (хрономэтражу ці фатаграфіі рабочага дня; у якой меры карыстацца простым статыстычным мэтадам), які процант часу трэба пакінуць рабочаму на адпачынак, якую колькасьць нагляданьняў у практычнай рабоце можна прызнаць за выстарчальную, нарэшце, якой павінна быць сама формула разьліку нормы, каб яна магла ўлічыць усе прыўходныя ды ўплываючыя на прадукцыйнасьць працы фактары. У колгасе да гэтага далучаецца яшчэ: неаднастайнасьць глебы на розных палёх аднаго і таго самага колгасу, рознастайнасьць с.-г. прылад, цягавай сілы, шмат аб'ектаў нормаваньня, а ў некаторых выпадках і асаблівае труднасьць вызначэньня дакладнай адзінкі выпрацоўкі (калі адзінкай павінна быць плошча; няправільная-ж канфігурацыя зямельных участкаў пера-

шкаджае ўжываньню яе на практыцы). Відаць, як раз з прычыны ўсіх гэтых умоў, калі мы зьвярталіся да розных даведнікаў па нормах на розныя с.-г. работы, дык напаткалі ў іх пэўны рознабой, які перашкаджае карыстацца імі (гл. табл. № 21).

Таблица № 21.

Розныя арганізацыі, вызначаныя нормы выпрацоўкі	Назвы работ	Колгасцэнтр СССР, кн. арганізацыя і аплата працы ў колгасах, 1930 г.				Колгасцэнтр, кн. арганізацыя і аплата працы ў колгасах, 1930 г.			
		Ніжня-Волскі колгас-саюз кн. "Організацыя кірун. вытворчасці працы, сродкаў і ўліку ў буйных колгасах". Рад. Кандава. Саратаў, 1930 г.	Сярэдняя норма на край (шыр. 16 см., глыб. да 12 см.)	Балашаў-ская акруга	Масква. (распрац. нормы Тарлецкага, 1930 г. працы ў колгасах". Рад. груп. спэцыя)	Валагодскі акр. колгас-саюз, кн. "Орг. працы і кірун. у колгасах". Волагда 1930 г.	Сярэдняя-Волскі кр. колгас-саюз, кн. "Організацыя працы і вытворчасці ў буйных колгасах". Самара, 1930 г.	Белкогасцэнтр, кн. арганізацыя і аплата працы ў колгасах, 1930 г.	Белкогасцэнтр, кн. арганізацыя і аплата працы ў колгасах, 1930 г.
Узровень адрэаляцый аднаковым плугам	а) Мяккая глеба	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	б) Цвёрдая глеба	0,3	0,3	0,3	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5
Узровень адрэаляцый параконным плугам	а) Мяккая глеба	0,6—0,8	0,6—0,8	0,6	ад 0,5—0,7	0,6	0,8	0,7	0,7
	б) Цвёрдая глеба	0,5	0,5	0,5	ад 0,5—0,7	0,5	0,6—0,8	0,7	0,7

Адсюль вывад: апрача даведнікаў, патрэбных колгасам для ўсялякіх гаспадарчых разрахункаў, як аснова, жыццё вымагае распрацоўкі і распаўсюджвання досыць простага метадыкі нормавання с.-г. працы, каб кожны работнік колгасу на месцы мог карыстацца ёю і рабіць у рэкамендаваных агульных нормах працы корэктывы, азначаныя сваеасаблівай мясцовых умоў.

Тэрміновасць ды істотнасць гэтай задачы робяцца яшчэ больш зразумелымі, калі ўспомніць, што бяз правільна вызначаных норм працы для колгасу немагчыма правільная пабудова вытворчага пляну, вызначэнне балянсу рабочай сілы, вызначэнне зьдзельных расцэнак і ўвядзеньне зьдзельнай сыстэмы аплаты працы. Недарма на XVI зьездзе ЁсеКП(б) т. Якаўлеў па пытанні аб нормах працы ў колгасах сказаў наступнае: „Той колгас, што ня мае яшчэ норм працы, гэта толькі зародак колгасу, з якога колгас павінен вылучыцца, гэта ў кожным разе не гаспадарка, якая ўжо ў поўнай меры выявіла ўсе свае магчымасці“.

У вытворчым жыцці колгасу, побач з апісанымі ўжо вышэй задачамі арганізацыі працы, значную ролю адыгрывае арганізацыя мёртвых фактараў вытворчасці, як, напрыклад: расплываванне тэрыторыі і шляхавай сеткі, рацыянальнае ўзаемае размяшчэнне гаспадарчых будынкаў, абораў, стайняў, памяшканняў і паватак для інвэнтару і г. д.

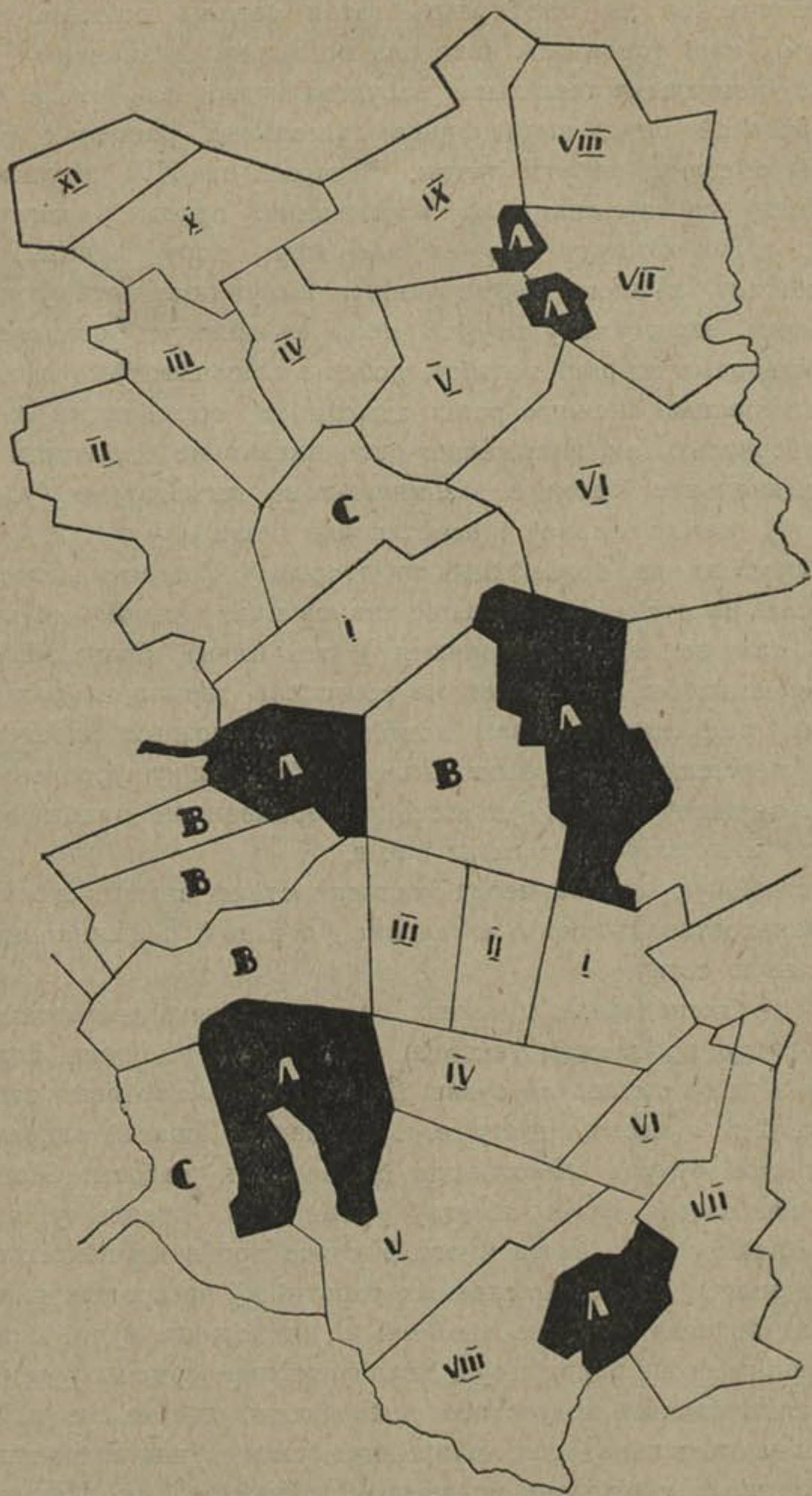
У адносінах да арганізацыі тэрыторыі ў колгасе „Страх ворагам“ мы напаткалі на зусім ненормальнае становішча, у выніку няўдала ажыццёўленага там земляўпарадкавання*) (гл. плян), праведзенага часткова па старых межах былых раней на колгаснай тэрыторыі хутароў. Няроўныя межы, палі няправільнай канфігурацыі, розных плошчаў, даўжыні і шырыні перашкаджаюць выкананню работ, уліку ўробленых плошчаў (у лік выканання пляну), увядзенню нормаў працы і зьдзельнай сыстэмы аплаты, разліку брыгад і г. д.

У бліжэйшую восень перад колгасам стане задача суразмерыць парцелі і аквadrатаваць палі, а таксама ўлічыць і рацыянальна расплываць шляхавую сетку.

Што да гаспадарчых і жылых будынкаў, дык, разгортваючы будаўніцтва, колгасу прыдзецца таксама спецыяльна выбіраць для іх месца, выходзячы з уліку вытворчай сувязі іх між сабой (харчовыя запасы, абары і стайні; стайні і месца спрату с.-г. прылад) і блізкай адлегласці іх ад вучасткаў, дзе будуць выконвацца адпаведныя работы. Можна было-б спыніцца на цэлым радзе абсягаў арганізацыі працы, у якіх колгасу трэба будзе зрабіць яшчэ надта многа. У сэнсе праблемы падрыхтоўкі кадраў і выкарыстання ўжо падрыхтаваных работнікаў па спецыяльнасці ў колгасе „Страх ворагам“ мы не знайшлі ні вытворчага вучнёўства, ні якой-небудзь іншай формы падрыхтоўкі кваліфікаванай змены ў самым колгасе. Тым-ж кваліфікаваныя колгаснікі, што ёсць, далёка не заўсёды выкарыстоўваюцца правільна; так, напрыклад, скончыўшы спецыяльныя курсы рахункавод на гэтай рабоце не выкарыстоўваецца, ня гледзячы на тое, што рахункавода ў колгасе няма; за кухарку працуе колгасніца, скон-

*) Больш правільна, земляпаказаньня, пакладзенага ў аснову пры правядзенні ўсіх палявых работ.

Плян колгасу „Страх ворагам“.

чыўшая курсы сьвінагадоўлі; на палявых работах выкарыстоўваецца член колгасу, які скончыў мэліярацыйныя курсы і г. д. Вялікія труднасьці перад колгасам стаяць яшчэ пры ажыццяўленьні правільнай тарыфікацыі, але зусім зразумела, што ўсе гэтыя, а таксама адзначаныя вышэй пытаньні рацыянальнай арганізацыі працы належным чынам могуць быць разьвязаны толькі на падставе актыўнага ўдзелу ўсяе масы колгаснікаў, на падставе шырока разгорнутага соцыялістычнага спаборніцтва ды ўдарніцтва між асобнымі колгаснікамі, брыгадамі, галінамі гаспадаркі і асобнымі колгасамі, пры наладжанай рабоце вытворчых нарад.

У арцелі „Страх ворагам“ амаль да самага канца веснавой засеўнай кампаніі соцспраборніцтва і ўдарніцтва разгорнута ня было. Толькі за некалькі дзён да канца сяўбы ў момант абвяшчэньня ўдарнага „тыдню бальшавіцкай сяўбы“, колгаснікі на агульным сходзе ў парадку соцспраборніцтва ўзялі на сябе наступныя абавязкі:

- 1) зьнішчыць прагулы па асобных брыгадах;
- 2) зьнішчыць спазьненні на работу і ўсе залежныя ад асобных членаў колгасу прастоі ў часе работы;
- 3) палепшыць якасьць работы, выжыўшы нядбалыя адносіны да даручаных абавязкаў;
- 4) наладзіць дакладны ўлік работы, якая штотыдню выконваецца кожным членам колгасу (улічаць колькасьць і якасьць работы, спазьненні і прагулы);
- 5) паляводы і брыгадыры абавязаліся забяспечыць бесперабойную работу брыгад;
- 6) завесці чырвоную дошку для лепшых ударнікаў і чорную для тых, хто ня выконвае абавязкаў, узятых у парадку соцспраборніцтва.

Эфэктыўнасьць мэтаду соцспраборніцтва і ўдарніцтва пачала выяўляцца ўжо ў першую пяцідзёнку ў зьніжэньні процанту прагулаў да 19% у сярэднім (з 23% у апошні тыдзень, з 32,2%—сяр. за апошн. 5 тыдняў), палепшаньні ўліку працы, большай выразнасьці ў рабоце паляводаў і брыгадыраў, зьмяншэньні колькасьці арганізацыйных няўвязак і г. д.

Такім чынам, зьмяншэньне страт рабочай сілы (прагулаў і нявыхадаў на работу), урэгуляваньне рэжыму рабочага дня, падзел працы і спэцыялізацыя, зьнішчэньне прастояў, правільная пабудова і арганізацыя работы брыгад і большая выразнасьць у рабоце кіраўнічага апарату (галоўным чынам, праўленьня, паляводаў і брыгадыраў), нормаваньне і зьдзельная аплата працы, рацыянальная арганізацыя тэрыторыі, соцспраборніцтва і ўдарніцтва,—вось тыя першачарговыя мерапрыемствы, пры дапамозе якіх прадукцыйнасьць працы ў колгасе ўзрасьце ў шмат разоў і пераконаўча, на практыцы, даведзе ўсе вялізныя перавагі калектыўнай соцыялістычнай працы ў буйной сельскай гаспадарцы, у параўнаньні з адасобленай індывідуальнай працай у дробных сялянскіх гаспадарках.

Пра ўлік і плянаваньне.

Усім вядома вялізнае значэньне ўліку ў кожнай вытворчасці. Бяз правільна наладжанага ўліку немагчыма плянаваньне гаспадаркі і праверка выканання пляну.

У колгасе „Страх ворагам“ улік ёсьць і робіцца, але робіцца ён без сыстэмы, нерэгулярна, так сказаць, саматужна, па-хатняму. Пра тое, што колгас ня мае дакладнага ўліку плошчаў паасобных палёў, ужо ўспаміналася; тлумачыцца гэта тым, што земляўпарадкаваньне ў канчатковым выглядзе яшчэ ня зроблена. Улік інвэнтару, цягавай сілы, скаціны і засеўнага матэрыялу зроблены на падставе вопісаў аграмаджанай маемасьці і засеўматэрыялу гаспадарак, увайшоўшых у колгас. Улік гэты, адбываючы статыку, тое становішча, што было да моманту канчатковага аформленьня колгасу, не прыстасаваны, аднак, у належнай меры да выяўленьня дынамікі (напрыклад, руху інвэнтару, рамонту, папсаваньня ды інш.); з улікам-жа засеўнага матэрыялу справа дайшла да таго, што момант расходаньня запасаў адсартаванага насеньня застаў кіраўнікоў колгасу зьнянацку.

Вялікай заганай у пастаноўцы ўліку зьяўляецца звычай здавацца на памяць. Работнікі колгасу лічаць, што яны напамяць могуць пералічыць кожнага свайго члена, кожную штуку скаціны, кожнага каня, кожную с.-г. прыладу і кожны амаль кавалак зямлі. У выніку памяць часта зьяўляецца самапершай крыніцай уліку, ёю-ж карыстаюцца і замест запісаў.

Поступ выканання пляну засеўкампаніі фіксаваўся толькі ў памяці кіраўнікоў, а калі зроблена была неяк спроба запісаць вынікі гэтай кампаніі хаця-б у агульных грубых рысах на паперы і на эскізы плян колгасу, дык выявілася неасьвядомленасьць па шмат якіх пытаньнях.

Само сабой зразумела, што такія „злоўжываньні“ памяццю ў справе пастаноўкі ўліку нічога, апроча шкоды, прынесці ня могуць. Найбольш дэманстрацыйнай ілюстрацыяй таго можа быць зробленая намі праверка ўліку тых спэцыяльнасьцяй, якія маюць колгаснікі (гл. разьдзел „Характарыстыка складу і працоўных рэсурсаў колгасу“).

Асаблівае ўвагі з пункту погляду арганізацыі працы заслугоўвае пастаноўка першаіснага ўліку працы, але пытаньне гэта зручней разгледзець разам з пытаньнем аб плянаваньні і аб уліку выканання пляну.

У пачатку вытворчага году колгас „Страх ворагам“ меў два пляны, адзін вытворчы агульнагадавы і другі рабочы плян веснавой засеўнай кампаніі.

Абодвы пляны складзены паводле формы ды інструкцыі Белколгасцэнтру.

Можна смела сьцьвярджаць, што абодвы пляны ў такім выглядзе, у якім яны былі складзены, амаль зусім ня былі практычна карысны кіраўніцтву колгасу, прынамсі ў галіне арганізацыі працы. Ствараецца ўражаньне, што вытворчасць і арганізацыя працы ў колгасе ідуць міма і незалежна ад пляну.

Пры падрабязным азнаямленьні з плянамі (разам з агрономам—укладчыкам іх) выявілася, што з іх не выцякае амаль ніводнага практычнага мерапрыемства ў галіне арганізацыі працы наогул і ў прыватнасьці арганізацыі рабочай сілы. Рабочы, напрыклад, плян аж пярэсты ад лічбаў аб чалавека-днёх з падзелаў на мужчын, жанчын, падлеткаў, з падзелаў па палёх па культурах, па асобных работах. А што з гэтага ўсяго выходзіць? Часта толькі да сумарнай лічбы, ні з чым не параўнанай, якая ні да чаго не абавязвае. І гэта ўсё пры вялікай грамазнасьці пляну, пры вялізнай маруднай рабоце, патрэбнай для яго складаньня. Пляну мусяць быць пастаўлены, на наш погляд, два вымаганьні: 1) з яго павінны непасрэдна выцякаць практычныя вывады ў абсягу арганізацыі працы, у абсягу выкарыстаньня лішкаў, пакрыцця недахваткаў рабочай сілы, структуры брыгад ды інш.; 2) ён павінен быць па магчымасьці спрошчаны, па магчымасьці не грамазны.

Для задавальненьня гэтага вымаганьня мэтазгодна было-б, на наш погляд, пры падліках і разьліках карыстацца велічыняй, якую ўмоўна назавем паказальнікам працаёмнасьці данай культуры ў даны сельскагаспадарчы сэзон. Ён павінен паказваць, колькі чалавека-дзён працы (а таксама конна-дзён і штука-дзён інвэнтару і якога) павінна быць патрачана ў даным сэзоне на выраб аднаго га данай культуры. Выгода гэтага паказальніка ў тым, што, карыстаючыся ім, можна лёгка ў працягу некалькіх мінут, памеркаваць, орыентоўча падлічыць кожны варыянт, кожную зьмену ці дадатак у пляне, а таксама ў процэсе практычнага кіраўніцтва.

Тым часам, калі кіравацца мэтодам падліку, якім звычайна карыстаюцца пры ўкладаньні пляну, то дзякуючы грамазнасьці і маруднасьці падлікаў (па кожнай асобнай апэрацыі ці рабоце на ўсю плошчу) проста тэхнічна адпадае магчымасьць вар'іраваньня і хуткіх меркаваньняў у працы.

Паказальнікі працаёмнасьці могуць быць выведзены на падставе ўліку ранейшай практыкі самога данага колгасу; калі-ж гэтага ўліку няма, дык паказальнікі можна вывесці орыентоўча, выходзячы з агульных вызначаных норм апрацоўкі і пералічэньня патрэбных работ. Напрыклад (лічбы ўзяты толькі прыкладныя):

Затраты на выраб аднаго га пры саджанні бульбы ў чалавека-конна-і штука-днёх інвэнтару.

№	Назва работ	Сельска-гаспадарчая прылада	Чалавека-дзён			Конна-дзён	Штука-дзён інвэн.
			М.	Ж.	Падл.		
1	Узорванне . . .	2-конны плуг	1,5	—	—	3,0	1,5
2	Баранаванне . . .	Барана простая або „Зіг-Заг“	1	—	—	2,0	2,0
3	Унясенне мінеральна-га ўгнаення . . .	—	0,5	—	0,25	—	—
4	Перамешванне . . .	2-конны плуг	1,5	—	—	3,0	1,5
5	Баранаван. ў 4 сляды	Барана простая або „Зіг-Заг“	0,5	—	—	1,0	1,0
6	Разгонка барознаў .	Абсыпнік	2,0	—	—	2,0	2,0
7	Сартаванне і саджанне бульбы . . .	—	—	4	2	—	—
8	Заворванне . . .	Абсыпнік	2,0	—	—	2,0	2,0
9	Лёгкае баранаванне ў 2 сляды . . .	Барана	0,25	—	—	0,5	0,5
10	Раскопванне ям, насыпанне бульбы ў мяхі і падвоз яе . . .	—	1,0	1,0	1,0	0,5	—
			10,25	5	3,25	14,0	3 плуга-дні 3,5 барана-дзён 4 абсыпніка-дні

Такія паказальнікі па розных культурах да-рэчы было-б, на наш погляд, выводзіць і змяшчаць у тых сьпісах норм выпрацоўкі, што складаюцца і выдаюцца ў друкаваным выглядзе па розных сельска-гаспадарчых раёнах (само сабой зразумела, што яны былі-б у такой-жа ступені орыентоўчымі і вымагалі-б праверкі на практыцы, як і ўсе тыя сьпісы норм, што ўжо ёсьць).

Істотным арганізацыйным вывадам з пляну павінна зьяўляцца комплектаваньне брыгад. Памножыўшы паказальнік працаёмістасці данай культуры на колькасць га, занятых ёю, атрымліваем патрэбную колькасць чалавека- (конна-і штука-) дзён, падзяліўшы на колькасць дзён, у працягу якіх работа мусіць быць выканана, маем колькасць работнікаў у брыгадзе. Брыгада павінна складацца з груп па спецыяльнасцях і мусіць быць разлічана (пра што ўспаміналася раней) так, каб работа кожнай наступнай (па ходу процэсу) групы магла быць выканана ў такі-ж самы тэрмін часу, у які яна была падрыхтавана папярэдняй групай *).

*) Пра арганізацыю брыгад гл. стар. 64.

Наступним практичним вивадам павінна з'явіцца давядзеньне пляну да брыгады, або складаньне плянаў-нарадаў для брыгад. На наш погляд, замест плянаў-нарадаў на кожную дэкаду, пяцідэню і нават на кожны дзень, што звычайна застаецца толькі плятонічным пажаданьнем ў літаратуры, трэ́ было-б тэрміны нарадаў па брыгадах павялічыць да дзвёх-трох дэкад (за выключэньнем, бязумоўна, тых выпадкаў, калі брыгада перакідаецца на новы вучастак ці перакомплектоўваецца.).

Запіс гэтых пабрыгадных плянаў для спрошчання форм табеляў-нарадаў варта было-б выкінуць з гэтых апошніх, а для дэманстрацыйнасьці рабіць яго крэйдай на дошцы з плянам тэрыторыі колгасу. Па паляводзтву, напрыклад, паводле такой формы:

[illegible]

Пры наяўнасці такім спосабам сплянаваных і арганізаваных брыгад ёсць патрэбныя прадпасылкі для пастаноўкі першаіснага ўліку працы.

75

ровай творчасці, а колгасы ўважаюць за лепшае па-ранейшаму карыстацца прымітыўным спосабам адзнак аб прысутнасці на рабоце.

У колгасе „Страх ворагам“ да арганізацыі брыгад табелі вяліся па кожнай абары і адзін табель на ўсё паляводзтва. Адзнакі ў табелі павольніцтве ставіліся перад сном адным з пісьменных колгаснікаў на памяць і на падставе апытання некаторых работнікаў. У табелях ставіліся адны толькі „калы“ без адзнакі аб спаўненнях, за ўчасным канцы работы, без уліку якасці і колькасці работы, без уліку таго, якую работу хто выконваў у працягу дня (апошнія датычыць, галоўным чынам, абораў). Такі спосаб уліку практыкуецца, на жаль, у шмат якіх колгасах.

Калі выкінуць з табеляў графы, не абсалютна патрэбныя, і графы, якія служаць для разліку з колгаснікамі, дык застаюцца па сутнасці толькі тры графы: 1) пералічэнне членаў брыгады, 2) графа штодзенных адзнак і 3) увагі аб колькасці ды якасці работы, працывыпад-ліне ды інш. Апрача таго, кожны дзень адзначаецца: 1) агульная выпрацоўка брыгады і колькасць працаваўшых коняў. Форма табелю атрымліваецца такая:

Табель-нарад.

Брыгадыр № _____ Поле № _____ Культура _____
 Аб'ём задання _____ Назва работы _____ Тэрмін задання _____

№ п/п.	Прозьвішча і імя	Адзнака аб рабоце па датах месяца										Адзнакі аб якасці работы, працывыпад- ліне, адносінах да маемасці
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	Усяго ўроблена											
	Працавала коняў											

У графе штодзенных адзнак умоўнымі знакамі пішацца, якую хто работу выконваў (напрыклад, а—араў, ск—скародзіў, с—сеяў і цыфрай—пра-працаваны час (1—поўны дзень, 0—прагул, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ і г. д.—няпоўны дзень). У трэцяй графе ставяцца кароткія ўмоўныя адзнакі толькі ў тых выпадках, калі работнік выявіў такія адносіны да работы або якасць да работы, якія выходзяць з сярэдніх нормальных межаў (напрыклад, вельмі добрая работа, якая заслугоўвае прэм'явання, дрэнная, нехайная работа, псаванне маемасці, спаўнення, самавольныя адлучкі).

Ведаючы, якая работа паводле якога разраду тарыфікуецца і якая выпрацоўка кожнага работніка (паводле простага разліку з агульнай выпрацоўкі брыгады), рахункавод на падставе гэтых табеляў-нарадаў складае разліковую ведамасць.

Д-р А. Г. Марголін.

Організацыя быту ў колгасе *).

Зусім нельга ад пытанняў арганізацыі працы адлучаць пытанні арганізацыі быту. Гэта датычыць у аднолькавай ступені як гарадской прамысловасці, так і сельскай гаспадаркі. Але калі ў горадзе, дзе ёсць досыць развітая сетка грамадзкіх сталовых, ясьляй, дзіцячых пляцовак, мэдпунктаў на прадпрыемствах, дзе ёсць вадаправод, лазьні і пральні вастрата пытанняў арганізацыі быту часамі згладжваецца, а непасрэдная сувязь іх з арганізацыяй працы крыху зацямяецца, дык у сельскай гаспадарцы, а асабліва пры хуткім пераходзе ад аднаасабовай індывідуальнай гаспадаркі да калектыўнай, пытанні гэтыя набываюць актуальнае значэнне.

Уклад жыцця селяніна-індывідуальніка ды яго сям'і, дапасаваны да ўмоў працы ў адзіночку на ўласнай індывідуальнай гаспадарцы пры жудасна нізкай прадукцыйнасці працы, пры неахайных, неэкономных адносінах да часу, — гэты ўклад робіцца няпрыдатным, робіцца тормазам у вытворчасці пры пераходзе да калектыўнай арганізаванай працы.

Для аналізу быту селяніна-колгасніка мы зрабілі выбарнае абследаванне бюджэту часу колгасніц аднаго з дамоў-інтэрнатаў, абследаванне контынгенту тых колгаснікаў, што жывуць у інтэрнатах, рэжыму харчавання ў 4 дварах, азнаёміліся з пастаноўкай дзіцячай пляцоўкі, ясьляй, арганізацыяй мэддапамогі ды інш.

Бюджэт часу колгасніцы ўкладзены на падставе падрабязнага запісу ў працягу 4 дзён, ахапіўшага 3 сялянск-колгасніц, працуючых у абары (запіс разьмеркавання часу, складзены шляхам простага апытання на дзвёх другіх аборах, пры ўважлівым разглядзе аказаўся матэрыялам ня досыць дакладным і дзеля таго з распрацоўкі быў выкінуты).

Само сабой зразумела, што сабраны намі матэрыял настолькі па колькасці бедны, што не дапушчае нават думкі аб хаця крыху адказных вывадах і, аднак, для некаторых орыентоўчых наметаў ён досыць ілюстрацыйны.

*) Частка артыкулу пра кватэрныя ўмовы напісана С. Н. Малініным.

Каб скласьці сабе ўяўленьне, у чым розьніца між бюджэтам часу колгасьніцы (якая жыве ў доме-інтэрнаце) і сялянкі на індывідуальнай гаспадарцы, мы скарысталі даныя абсьледваньня С. Струміліна „Бюджэт часу рускага рабочага і селяніна ў 1922-1923 г.“ і параўналі іх па самых асноўных артыкулах траты часу.

Табліца № 1.

Асноўныя артыкулы траты часу.

	Колгасьніцы		Сялянкі на індывідуальнай гаспадарцы (паводле Струміліна)	
	Гадзін	Мінут	Гадзін	Мінут
Усяго на работу	16	49,5	15	5
У тым ліку на хатнюю	3	34,5	7	08
„ „ „ „ яду	1	16	1	26
„ „ „ „ адпачынак	0	32,5	1	10
„ „ „ „ сон	5	22	5	43

Большы (амаль на цэлую гадзіну) тэрмін часу, страчанага на ўсю работу ў колгасьніцы, тлумачыцца, відаць, тым, што нашы даныя датычаць пэрыоду найбольш напружных веснавых работ, тым часам як даныя С. Струміліна зьяўляюцца сярэдняй велічынёй, выведзенай за ўвесь летні пэрыод.

Пры параўнаньні паданых лічбаў кідаецца ў вочы, што пры амаль супадаючых велічынях траты часу на сон і яду ў колгасьніцы куды менш, як у сялянкі індывідуальніцы, і дае часу на хатнюю гаспадарку. Калі ў апошняй гэты артыкул траты часу становіць цэлых 45% усяго часу, патрачанага на работу, дык у колгасьніцы ён роўны толькі 21,2%, або ўдвая меншы. У сувязі з гэтым на работу па-за хатнім спажывецкім самаабслугоўваньнем у колгасьніцы застаецца куды больш часу. Чым гэта вытлумачыць?

Хатняя праца складаецца з наступных артыкулаў траты часу: гатаваньне яды, дагляд памяшканьня, вопраткі, дагляд дзяцей, дагляд за сабой. У дасьледваным доме-інтэрнаце з пералічаных відаў хатняй работы грамадзка-арганізаваны два (дагляд дзяцей, ясьлі і дзіцячая пляцоўка) і гатаваньне яды (дзій тое апошняе ня поўнасьцю, бо 46,5 мінуты штодня колгасьніца аддае рабоце на кухні ў дапамогу тым, хто там працуе). Бязумоўна, нельга сказаць, што ў агульным баянсе часу колгасу, як соцыяльнага арганізму, праца, што ідзе на грамадзкае харчаваньне і на грамадзка-арганізаваны дагляд дзяцей, ня мае значэньня, ён траціцца калі ня данымі

колгасьніцамі, то другімі, хто займаецца выключна гэтай работай паводле прынцыпу падзелу працы. Але эканомічная выгода тут у тым, што, як грамадзка-арганізаваная, праца гэта куды больш прадукцыйная.

Такім чынам, грамадская арганізацыя толькі пэўнай часткі хатняй працы (да і той ня поўнасьцю) дае вельмі значны эфэкт у сэнсе рацыянальнай арганізацыі працы. У сьвятле гэтых лічбаў зразумелай робіцца адна важная зьява, якую можна было наглядаць у колгасе „Страх ворагам“.

Сярод гэтых сыстэматычных прагульшчыкаў асабліва многа жанчын.

У больш дэталёвым выглядзе бюджэт часу колгасьніцы такі: *)

Грамадзкая нагрузка: агульныя нагрузкі,

*) Складзены на падставе хронокарт трох колгасьніц за 8 сутак.

Тут кідаюцца ў вочы: 1) надмерная даўжыня рабочага дня, які ў далейшым праз належны падзел працы ды ўсцьцільленьне рабочага часу павінен быць скарачаны да нормы; 2) магчымасьць скарачэньня работы на самаабслугоўваньне шляхам далейшай грамадзкай арганізацыі розных відаў хатняй працы (дагляд памяшканьня, мыцьцё бялізны ды інш.); 3) нязначная колькасьць часу, які аддаецца самавыхаваньню, грамадзкай і культурнай рабоце.

Павышэньне культурнага роўню ды роўню кваліфікацыі членаў колгасу павінна ісьці шляхам значнага павялічэньня траты часу на гэта за кошт першых двух.

Вышэй ужо ўспаміналася аб значэньні ясьляй і дзіцячых пляцовак у справе рацыяналізацыі хатняй працы членаў колгасу. Ясьлі і дзіцячая пляцоўка колгасу „С. В.“ маюць штат з 6 чал., колькасьць хадзіўшых у іх дзяцей вагалася ад 20 да 26. Тым часам колькасьць дзяцей колгаснікаў адпаведнага ўзросту дасягае 76 чал. Чым-жа растлумачыць такі нязначны ахоп гэтымі ўстановамі дзяцей і такую нізкую ў сувязі з гэтым колькасьць абслугоўваных, якая прыпадае на адзінку таго пэрсоналу, што абслугоўвае (ад 3 да 4 дзяцей на аднаго работніка)?

Асноўнымі прычынамі гэтага, на нашу думку, зьяўляецца:

1. Арганізацыя ў адным месцы ўстаноў (ясьлі ды пляцоўка) для дзяцей рознага ўзросту, што спрыяе шырокаму распаўсюджаньню інфэкцый сярод дзяцей.

2. Параўнаўча кароткая даўжыня рабочага дня (з 8 г. раніцы да 6 г. увечары); тое, што ўстанова гэта знаходзіцца на акраіне, з прычыны чаго сюды дастаўлялі дзяцей толькі з бліжэйшых дамоў-інтэрнатаў, а з аддаленых індывідуальных двароў — не.

Мы ўжо бачылі, што фактычная даўжыня рабочага дня колгасніцы колгасніка перавышае 10 гадзін; тэрмін часу работы ясьляй і пляцоўкі павінен быць роўны і нават перавышаць фактычны рабочы дзень.

Пытаньне як дастаўляць дзяцей з аддаленых месц у гэтыя ўстановы назад дадому зьяўляецца найактуальнейшым пытаньнем, якое горача абмяркоўваецца на кожным сходзе колгасніц-маток. Шлях да разьвязаньня яго ляжыць праз дэцэнтралізацыю (арганізацыю 2-х ясьляй і пляцовак у розных канцох тэрыторыі колгасу) гэтых устаноў і праз арганізацыю дастаўкі дзяцей на падводах.

Калі ўлічыць паданую вышэй лічбу прагулаў сярод тых колгаснікаў і колгасніц, якія жывуць у індывідуальных дварох, што выклікаецца часта немагчымасьцю пакінуць дзяцей адных, дык лёгка зразумець, што мерапрыемствы гэтыя эаэномічна павінны ў поўнай меры сябе спраўдзіць.

Па месцы пражыцьця, як зазначалася ўжо раней, колгаснікаў можна падзяліць на дзьве асноўныя групы: тых, хто жыве ў аграмаджаных (былых

кулацкіх) дамох, і што жывуць ва ўласных дамох. Зусім натуральна, што супольнае жыццё (у інтэрнаце) некалькіх сем'яў і адзіночак, становячы сабой адну з новых соцыялістычных форм вясковага жыцця, зьяўляецца вельмі цікавым ня толькі з чыста бытавога пункту погляду, але і з пункту погляду шырокага разгортвання культурнай і політыка асьветнай работы.

У колгасе „Страх ворагам“ (паводле атрыманых на месцы даных) усяго ў калектывізаваных дамох жыве 129 чал. (гл. табл. №2), або 31,1% усяе масы колгаснікаў і членаў іх сям'яў; 264 чал., або 63,6% жывуць ва ўласных дамох, 4 чал. (1,0%)—то ў аграмаджаных, то ва ўласных, 18 чал. (4,3%)—па-за межамі колгасу (іх зусім няма або знаходзяцца ў школьных ці інш. дзяржаўным памяшканьні).

Табліца № 2.

ВЕСТКІ

аб колькасці членаў колгасу „Страх ворагам“ паводле стану на 22/V-30 г па месцы пражыцця.

Склад членаў колгасу ды іх сем'яў	Агульная колькасць членаў колгасу	Склад членаў кол- гасу па месцы пражыцця				У % да падра- хунку				Спецыфічная вага			
		У аграмаджаным доме	Ва ўласным доме	То ў аграмадж., то ва ўласным доме	Па-за межамі колгасу	У аграмаджаным доме	Ва ўласным доме	То ў аграмаджан, то ва ўласн. доме	Па-за межамі кол- гасу	У аграмаджаным доме	Ва ўласным доме	То ў аграмадж., то ва ўласным доме	Па-за межамі колгасу
1. Занятых у с./гаспа- дарцы	311	118	189	4	—	91,5	71,6	100,0	—	37,9	60,8	1,3	—
2. У індустрыяльных і саматужных прадпры- емствах колгасу	22	6	16	—	—	4,6	6,1	—	—	27,3	72,7	—	—
3. Занятых на пабочных заработках (служа- чых, галоўным чынам)	72	5	57	—	10	3,9	21,6	—	55,6	6,9	79,2	—	13,9
4. Асобы, якіх няма ў колгасе з прычыны таго, што яны знахо- дзяцца ў Чырвонай арміі ці на курсах перападрыхтоўкі	10	—	9	—	8	—	0,7	—	44,4	—	20,0	—	80,0
Агульны склад членаў колгасу ды іх сем'яў	415	129	264	4	18	100	100	100	100	31,1	63,6	1,0	4,3

Трэба падкрэсліць, што процант тых, хто жыве ў аграмаджаных дамох-інтэрнатах (31,1%) ужо ў сучасны момант зьяўляецца адносна вялікім, што, бязумоўна, не выключае пажадання, каб у будучым ён яшчэ больш павялічыўся.

аб колькасьці членаў колгасу „Старорагам“
на месцы пражыцьця і

	А Г У Л Ь Н А Я К О Л Ь									К	А
	Д з я ц е й			П а д л е т к а ў			Дарослых праца- здольных			С	
	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	
1. У аграмаджаным доме.	26	15	41	4	—	4	45	38	83	—	
2. Ва ўласным доме . . .	44	44	88	9	9	18	59	88	147	3	
3. Жыве як даўдзецца— у аграмадж. ці ва ўлас- ным доме	—	1	1	1	—	1	1	1	2	—	
4. Па-за межамі колгасу.	1	1	2	—	—	—	14	2	16	—	
У с я г о . . .	71	61	132	14	9	23	119	129	248	3	

Працяг

	У % % Д А П А Д Р А Х У Н К У									Д з
	Дарослых працаздольных			С т а р ы х			У с я г о			
	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	
1. У аграмаджаным доме	37,8	29,5	33,5	—	11,1	8,3	36,2	26,0	31,0	4,7
2. Ва ўласным доме . .	49,6	68,2	59,3	100,0	88,9	91,7	55,6	71,6	63,0	8,3
3. Жыве як даўдзецца— у аграмадж. ці ва ўлас- ным доме	0,8	0,8	0,8	—	—	—	1,0	0,9	1,0	—
4. Па-за межамі колгасу.	11,8	1,5	6,4	—	—	—	7,2	1,5	4,4	6,7
У с я г о . . .	100	100	100	100	100	100	100	100	100	34,3

О Р Г А Н І З А Ц Ь Я В Ы Т У Ў К О Л Г А С Е

Табліца № 3.

К і

Старабрагам" паводле стану на 20/V-30 г.
мцыцяду і ўзросту.

Л Б ца-	К А С Ь Ц Ь						У % % Д А П А Д Р А Х У Н К У					
	С т а р ы х			У с я г о			Д з я ц е й			П а д л е т к а ў		
	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам
83	—	1	1	75	54	129	36,6	24,6	31,0	28,6	—	17,4
147	3	8	11	115	149	264	62,0	72,2	66,7	64,3	100,0	78,3
2	—	—	—	2	2	4	—	1,6	0,8	7,1	—	4,3
16	—	—	—	15	3	18	1,4	1,6	1,5	—	—	—
248	3	9	12	207	208	415	100	100	100	100	100	100

о	С П Э Ц Ь Ф І Ч Н А Я В А Г А														
	Д з я ц е й			П а д л е т к а ў			Д а р о с л ы х п р а ц а - з д о л ь н ы х			С т а р ы х			У с я г о		
	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам	Мужч.	Жанч.	Разам
31,0	4,7	27,8	31,8	5,3	—	3,1	60,0	70,4	64,3	—	1,8	0,8	100,0	100,0	100,0
63,0	8,3	29,5	33,3	7,8	6,0	6,8	51,3	59,1	55,7	2,6	5,4	4,2	100,0	100,0	100,0
1,0	—	50,0	25,0	50,0	—	25,0	50,0	50,0	50,0	—	—	—	100,0	100,0	100,0
4,4	6,7	33,3	11,1	—	—	—	93,3	66,7	88,9	—	—	—	100,0	100,0	100,0
100	34,3	29,3	31,	6,8	4,3	5,5	57,5	62,0	59,8	1,4	4,4	29	100,0	100,0	100,0

Калі прааналізаваць, якая з груп колгаснікаў па роду сваіх заняткаў больш ахоплена інтэрнатамі, дык выяўляецца надзвычай цікавы факт. Выходзіць, што на першым месцы стаіць група занятых у сельскай гаспадарцы — 37,9% (або 118 чал.) з агульнай масы тых, якія жывуць у аграмаджаных дамох-інтэрнатах, потым ідзе група асоб, занятых у саматужна-прамысловых прадпрыемствах, з агульнай колькасці якіх у інтэрнатах жыве 27,3% (6 чал.); апошніяе месца займаюць занятыя на пабочных заробках (6,9 %).

Пераходзячы да разгляду ўзроснага складу тых колгаснікаў, якія жывуць ва ўласных дамох і аграмаджаных дамох-інтэрнатах (гл. табліцу № 3), мы бачым, што спецыфічная вага старых сярод колгаснікаў, якія жывуць ва ўласных дамох, куды большая, чым у тых, што жывуць у інтэрнатах (4,2% супроць 0,8%) — спецыфічнай вагі сярод тых, што жывуць у інтэрнатах, наадварот спецыфічная вага дарослых (поўналетніх) сярод тых, што жывуць у інтэрнатах, большая за спецыфічную вагу гэтай узроснай групы сярод тых, якія жывуць ва ўласных дамох (64,3% супроць 55,7%); — спецыфічная вага падлеткаў значна вышэйшая сярод тых, што жывуць ва ўласных дамох у параўнанні з іх-жа спецыфічнай вагою сярод тых, якія жывуць у інтэрнатах (6,8% супроць 3,1%), тое самае наглядаецца і ў стасунку да дзяцей; такім чынам, контынгент тых, што жывуць у аграмаджаных дамох-інтэрнатах, складаўся пераважна і комплектаваўся з поўналетніх колгаснікаў.

Яркае пацвярджэнне гэтага вываду можна атрымаць і зьвярнуўшыся да даных разьмеркаваньня розных узросных груп па месцы пражывання. З усяе масы старых у інтэрнатах жыве толькі 8,3% (супроць 91,7% тых, што жывуць ва ўласных дамох), з агульнай колькасці дарослых у інтэрнаце жывуць 33,5% (супроць 59,3%, што жывуць ва ўласных дамох); падлеткаў, якія жывуць у інтэрнатах 17,3% (супроць 78,3%, што жывуць ва ўласных дамох), дзяцей 31% (супроць 76,7% тых, што жывуць ва ўласных дамох).

Сам сабой прыходзіць у галаву вывад аб канечнай патрэбе большага ўцягненьня моладзі (падлеткаў) у аграмаджаныя дамы-інтэрнаты, бо пражываньне пераважнай большасці падлеткаў (78,3%) ва ўласных дамох — асяродках старога быту, трэба прызнаць зьявай непажаданай.

Што да родавага складу тых, што жывуць у інтэрнатах (гл. табліцу № 3), дык адразу-ж кідаецца ў вочы адносная перавага сярод іх мужчын. Так, з агульнай колькасці жанчын колгасніц у аграмаджаных дамох жыве ўсяго 26,0% (71,6% ва ўласных дамох), тым часам, як процант мужчын, што жывуць у аграмаджаных дамох, роўны 36,2% (і 55,6% жыве ва ўласных дамох).

Тое самае мы маем і ў адносіны да розных узросных груп; так, з агульнай колькасці дарослых мужчын колгаснікаў у аграмаджаных дамох живе 37,8%, жанчын-жа — 29,5%, з агульнай колькасці падлеткаў-хлопцоў у аграмаджаных дамох живе 28,6%, а з падлеткаў дзяўчат ня живе аніводнай. Нават сярод дзяцей адзначаны факт знаходзіць сваё пацвярджэнне. І толькі ў групе старых вызначаная законамернасць крыху парушаецца (у аграмаджаных дамох живе 1 жанчына і ніводнага мужчыны), але гэты адзіны выпадак ня мае жаднага значэння.

Такім чынам, яшчэ адной задачай у галіне арганізацыі новых форм быту ў калгасе з'яўляецца ўцягванне большай колькасці жанчын у групы тых колгаснікаў, якія жывуць у аграмаджаных дамох-інтэрнатах, каб, паступова ідучы па гэтым шляху, канчаткова вызваліць жанчыну-сялянку ад абцяжачай яе адасобленай хатняй гаспадаркі і закажанеласці замкнутага сямейнага быту.

Арганізацыя харчавання ў калгасе „Страх ворагам“ вывучана, галоўным чынам, толькі у сваёй грамадзка-арганізаванай частцы. У большасці дамоў-інтэрнатаў грамадзкае харчаванне арганізавана на асновах гаспадарчага разліку. Продукты, якія ідуць для агульнага стала, або даюцца кожным сталаўніком або (і гэта значна часцей) выдаюцца са складаў калгасу і запісваюцца ў асабовы рахунак кожнага ў кошт заробтку. У цэнтральным доме-інтэрнаце сталоўка самая вялікая, кухня абсталявана досыць добра, ёсць вадаправод (вада падаецца помпай з студні), вылучаны асобны кулінарны і дапаможны персонал, вольны ад усялякай іншай работы. У меншых дамох-інтэрнатах кухні абсталяваны куды горш, асобны персонал ёсць не заўсёды; у некаторых выпадках на кухнях працуюць або па чарзе, або адна і тая самая работніца, але з дагрузкай рабочага дня на другой рабоце (абора, гарод ды інш.).

Рэжым харчавання ўсюль аднолькавы: раніцой да работы — сьнеданне, у часе перепынку ў рабоце — полудзень і пасля рабочага дня — вячэра. Пры доўгім рабочым дні ды інтэнсіўнасці фізічнай працы на полі колькасць разоў яды трэ было-б павялічыць, завёўшы хоць-бы яшчэ „падвячорак“ за 2-3 гадзіны да канца работ. Пытанне аб такіх „падвячорках“ неаднакраць узнімалася колгаснікамі, але арганізаваць іх (ня гледзячы на ўсю нескладанасць гэтай справы) праўленьню ўсё не ўдавалася.

Для брыгады, працаваўшай у найбольш далёкім вучастку, яду (толькі полудзень) падавалі на поле. Звычайныя бітоны ад малака былі абярнуты ў сваеасаблівыя тэрмосы, і ў іх адвозілася яда з цэнтральнай кухні-столовай. На жаль, такая дастаўка яды на поле была арганізавана толькі пад канец засеўкампаніі (на ўдарны тыдзень), дый то работа гэта ішла з перабоямі. Што да брыгад, якія знаходзіліся ня так далёка ад столовак, з поў-

гадзіны, прыблізна, хады ад іх, дык яны заўсёды хадзілі на полудзень і з полудню. Гэта адбірала ў работнікаў добрую гадзіну часу на хаду, якую можна было з поспехам скарыстаць на адпачынак, калі была-б арганізавана дастаўка яды і сюды.

Вялікае значэнне мае забеспячэнне брыгад на полі вадою. Такое забеспячэнне ў колгасе „Страх ворагам“ нідзе не арганізавана. На тых участках, дзе вада блізка, часу трацілася ня так многа, але нам давялося бачыць і такія выпадкі, калі работнікі трацілі па 20—30 і больш мінут рабочага часу, каб прагнаць смагу, калі блізка вады ня было.

Харчавы рацыён быў абследаваны намі шляхам узважвання і запісу produkтаў харчавання, якія падаваліся на стол і пакідаліся пасля яды. Запіс рабіўся на працягу 4-5 дзён па 4 дварох-інтэрнатах. Сабраны такім спосабам матэрыял распрацаваны з мэтай выявіць колёрынасьць дзённага рацыёну і стасункі ў ім харчавых матэрыялаў. Атрыманыя даныя маюць наступны выгляд (для параўнання паданы: 1) нормальны паёк, рэкамендаваны Фойтам для асоб, занятых сярэдняй па труднасьці працай і 2) даныя аб харчаванні сялян, распрацаваныя Клепікавым і Зарыным):

№ дому	Дамы-інтэрнаты	Колёрынасьць усвоенай часткі сутачнага харчовага рацыёну	Склад сутачнага пайку		
			Бялкоў	Тлушчаў	Вугляводаў
I	Цэнтральны дом	4.300	143	109	546
II	Двор З.	3.672	116	152	408
III	Двор П.	2.500	102	64	365
IV	Двор Д.	2.700	95	55	390
	Фойтаў паёк	3054	118	56	500
	Паёк сялян 13 губэрняў (Клепікаў 1920)	3145	110	49	546
	Паёк маскоўскіх заможных сялян (Зарын)	3378	146	43	579

Разглядаючы гэту табліцу, мы бачым, што колёрынасьць пайку ў цэнтральным доме-інтэрнаце параўнаўча выстрачальная для работы ў сельскай гаспадарцы, але ў рэшце дамоў-інтэрнатаў яна значна ніжэйшая, даходзячы ў доме № III да занадта ўжо нізкай лічбы ў 2500 колёрыяў, тым часам як колёрынасьць у цэнтральным доме перавышае колёрынасьць заможных маскоўскіх сялян і набліжаецца па сваёй велічыні да

вымаганьняў, выведзеных для цяжкай фізычнай працы; паёк у доме III па сваёй колёрынасьці ніжэйшы за норму, патрэбную пры лёгкай рабоце. Такая няроўнамернасьць забеспячэньня прадуктамі розных дамоў-інтэрнатаў зьяўляецца прычынай пастаянных справядлівых нараканьняў колгаснікаў. Стасунак харчовых матэрыялаў у дзённым пайку заўсёды нерацыянальны: заўважаецца залішне многа бялкоў і тлушчаў за кошт зьмяншэньня вуглядоваў, тым часам цяжкая фізычная праца для аднаўленьня страчанай энэргіі патрабуе, галоўным чынам, вугляводнай яды бяз хоць крыху прыметнага павышэньня колькасьці бялкоў і тлушчаў.

Гэты нерацыянальны склад пайку зьвяртае на сябе асаблівую ўвагу ў сувязі з тым напружным станам забеспячэньня мясам, якое мы маем у 1930 годзе ў сувязі з праблемай жывёлагадоўлі.

Адносна гатаваньня яды трэба адзначыць, што нават пры значнай колькасьці яе і пры рознастайнасьці прадуктаў (мяса, яйкі, малако, тварог, масла, вяршкі, сьмятана, крупы, бульба, гарох і гародніна) яда штодня гатуецца аднастайная без патрэбнай рознастайнасьці, без захаваньня асноўных вымаганьняў кулінарыі.

Каб пазбыцца няроўнамернай выдачы прадуктаў, для рацыяналізацыі складу харчовага пайку і для эаномнага і смачнага гатаваньня яды адпаведна з вымаганьнямі кулінарыі, трэба, на наш пагляд, аб'яднаць невялічкія грамадзкія кухні-сталоўкі ў адну цэнтралізаваную, забяспечаную патрэбным абсталяваньнем, маючую кваліфікаванага работніка, прайшоўшага курсы кулінараў.

Мэдычнае абслугоўваньне колгаснікаў, па сутнасьці, зусім неарганізавана. Бліжэйшы мэдыцынскі пункт — у раённым цэнтры, м. Высачанах, на адлегласьці 14 вёрст ад цэнтру колгасу. Паводле нашага запісу на працягу 7 дзён у Высачаны да доктара ці па доктара езьдзіла з колгасу 6 раз падвода (туды і назад з доўгай там затрымкай), 1 колгаснік хадзіў пехатой і 1 колгасніца даць падводу адмовілася. Такавы страты, выкліканыя адсутнасьцю на месцы мэдычнага пункту, а колькі колгаснікаў ня вышла на работу, мотывуючы свой прагул хваробай без магчымасьці праверыць, ці так гэта? І гэта ўсё ў пэрыод самых напружаных засеўных работ, калі праўленьне колгасу было асабліва скупым у справе пасыланьня падвод у раён.

Вывад сам напрашваецца. Пры буйных колгасах канечна трэба арганізаваць хаця-б фэльчарскія пункты і хоць-бы ў пэрыод найбольш напружанай работы.

Аб невыстрачальным разьвіцьці культработы сярод колгаснікаў мімаходзь ужо ўспаміналася пры разглядзе бюджэту часу. У якасьці ілюстрацыі гэтага падаем табліцу аб тым, наколькі чытаюцца кнігі ў бібліотэцы, арганізаванай пры колгасе.

Табліца № 4.

Данія аб тым, наколькі чытаюцца кнігі ў бібліятэцы чырвонага
кутка колгасу „Страх ворагам“
з 10-га сакавіка да 19-га мая 1930 г.

Чыт. колгаснікаў		Чыт. дзяцей-вучняў		Усяго	
Колькасць узятых кніг	Колькасць браўшых	Колькасць узятых кніг	Колькасць браўшых	Колькасць узятых кніг	Колькасць браўшых
38	28	378	99	416	127
1,4 кнігі на 1 колгасніка		3,8 кнігі на 1 вучня		3,3 кнігі на 1 чалавека	

Zusammenfassung.

Die sozialistische Rekonstruktion der Landwirtschaft in der U. d. S. S. R. bildet einen organischen Grundbestandteil des ganzen Plans des Aufbaus des Sozialismus. Diese Rekonstruktion, die in einem riesig schnellen Tempo vor sich geht, bedingt die Notwendigkeit einer entsprechend schnellen Entwicklung der wissenschaftlichen Erforschungsarbeit auf diesem Gebiete und speziell auf dem der richtigen Organisation der Arbeit.

Dozent S. R. Dichtjar gibt in seinem Artikel „Die Hauptprobleme der wissenschaftlichen Untersuchung der sozialistischen Arbeitsorganisation in der Landwirtschaft“ einen Umriss der Grundsätze und Zieleinstellungen der Erforschung der Probleme der Arbeitsorganisation in der sozialistischen Wirtschaft, im Gegensatz zu den Verhältnissen in der kapitalistischen Wirtschaft.

Die Verwischung der Grenze zwischen der Stadt und dem Dorfe führt in den Bedingungen der kapitalistischen Wirtschaft zu einer Massenverarmung der landwirtschaftlichen Bevölkerung, zu ihrer Proletarisierung und Pauperisierung, wogegen der sozialistische Aufbau diese Grenze auf die Weise verwischt, dass er die Landwirtschaft planmässig industrialisiert und technisch rekonstruiert und dies auf der Basis der Förderung der kulturellen und materiellen Lage der ärmsten und mittleren Schichten der Dorfbevölkerung vollzieht.

Deshalb muss auf dem Gebiete der Untersuchung der Arbeitsorganisation in der sozialistischen Landwirtschaft die Erforschung der Wege und Mittel zur rationellen Ausnutzung der Arbeitskraft, zur Schaffung für die letztere maximal fördernder Arbeitsbedingungen und der besten Lebensverhältnisse auf der Basis eines engen Zusammenhängens und Zusammenwirkens der ganzen, als Einheit genommenen sozialistischen Wirtschaft—als Zieleinstellung gelten.

Auf dieser praktischen Einstellung und auf der Kritik der kapitalistischen Auffassung des Begriffs „Arbeitsorganisation“ fassend, gibt Verfasser ein Schema der Probleme die, seines Erachtens, ein streng differenziertes Komplex der sozialistischen „Arbeitsorganisation“ bilden müssen. Dieses Schema umfasst folgende Grundfragen:

1. Berechnung der vorhandenen und der nötigen Arbeitskraft.
2. Sozial-technische Charakteristik des Produktionsprozesses vom Standpunkte der Qualifikation und Spezialisierung der Arbeitskräfte.
3. Probleme der Frauenarbeit und der Arbeit der Jugendlichen.

4. Sozialistische Formen der Arbeitsorganisation (sozialistisches Wettfeiern, „Udarnitschestwo“).

5. Arbeitslohn und Arbeitsnormierung.

6. Sozial-hygienische Probleme der Arbeitsorganisation: Kampf gegen die Ermüdung, Arbeitsregim, Berufsauslese und Berufskonsultation, Gesundung der Arbeitsverhältnisse, Wohnverhältnisse, Organisation der kollektiven Speisung Rationalisierung der Erholung, gesundheitsschutz der Erwachsenen und Jugendlichen, Mutter- und Kinderschutz.

S. N. Malinin und D-r A. G. Margolin haben an der Hand von diesem Schema eine Kollchos (kollektivisierte Landwirtschaft) einer Untersuchung unterzogen. Die Resultate dieser Untersuchung werden in den entsprechenden Artikeln dieses Heftes angeführt. Die Verfasser schildern die gegenwärtige Lage der Arbeitsorganisation im genannten Kollchos und geben eine Reihe methodischer Winke, die sich auf die Erforschung und die Förderung der Arbeitsorganisation im sozialistischen Sektor der Landwirtschaft beziehen.

Diese Schriftensammlung steckt sich keineswegs das Ziel die einen oder die anderen Fragen der sozialistischen Arbeitsorganisation in der Landwirtschaft endgültig zu lösen: sie muss vielmehr als Einleitung in eine Reihe von Arbeiten auf dem oben geschilderten Gebiete, mit denen sich augenblicklich das Institut für Arbeitsschutz des Arbeitsvolkskommissariats der W. S. S. R. befasst, angesehen werden.

З Ї М Е С Т

Стар.

- С. Р. Дзіхцяр. Найважнейшыя пытаньні навуковага дасьледваньня
соцыялістычнай арганізацыі працы ў сельскай гаспадарцы . 7 ✓
- С. Н. Малінін. Спроба вывучэньня арганізацыі працы і выкары-
станьня наяўнай рабочай сілы ў колгасе 19
- А. Г. Марголін. Арганізацыя быту ў колгасе „Страх ворагам“ . 77

3-P M.E.C.

I N H A L T.

S. R. Dichtjar. Grundfragen der wissenschaftlichen Untersuchung der sozialistischen Arbeitsorganisation in der Landwirtschaft . . .	S. 7
S. N. Malinin. Ein Beitrag zur Untersuchung der Arbeitsorganisation und der Ausnutzung der verfügbaren Arbeitskräfte in der kollektivierten Landwirtschaft (Kollchos).	19
A. G. Margolin. Die Lebensweise im Kollchos „Strach Woragam . .	77

ПРАЦЫ І МАТЭРЫЯЛЫ ІНСТЫТУТУ АХОВЫ ПРАЦЫ ПРЫ НКП БССР

ВЫШЛІ З ДРУКУ:

КОЛЕКТЫЎ НАВУКОВЫХ СУПРАЦОЎНІКАЎ ІНСТЫТУТУ АХОВЫ ПРАЦЫ
ГІГІЕНА ПРАЦЫ
ПОПУЛЯРНЫЯ НАРЫСЫ. Пад рэд. доц. С. Р. ДЗІХЦЯРА. Выд. 1930 г.,
стр. 80, ц. 50 к.

Доц. С. Р. ДЗІХЦЯР
ІНСТЫТУТ АХОВЫ ПРАЦЫ ПРЫ НКП БССР
НАРЫС ЧЫННАСЬЦІ. Выданьне 1930 г., стар. 19, ц. 5 к.

ІНСТЫТУТ АХОВЫ ПРАЦЫ ПРЫ НКП БССР
У ДАПАМОГУ АХОВЕ І ОРГАНІЗАЦЫІ ПРАЦЫ
ПОПУЛЯРНАЯ СЭРЫЯ. Пад рэд. доц. С. Р. ДЗІХЦЯРА. Выд. 1930 г.,
стар. 104, ц. 15 к.

СПРАВАЧНІК ПА ВЫВУЧЭНЬНЮ І ЎЛІКУ ПРАМЫСЛОВАГА ТРАЎ-
МАТЫЗМУ, ПРОФЭСІЯНАЛЬНЫХ АТРУЧАНЬНЯЎ І ЗАХВОРАНЬНЯЎ
Пад рэдакцыяй доц. С. Р. ДЗІХЦЯРА. Выданьне 1930 г., стар. 175, ц. 2 р.

ЗБОРНІК ДРУГІ
ДА ХАРАКТАРЫСТЫКІ НЕПРАЦАЗДОЛЬНАСЬЦІ ЗАСТРАХОВАНЫХ БССР
Пад рэд. дыр. Інст. аховы працы доц. С. Р. ДЗІХЦЯРА. Выд. 1930 г.,
стар. 328, ц. 6 р.

ЗБОРНІК ЧАЦЬВЕРТЫ
ВЫВУЧЭНЬНЕ ПРАЦЫ Ў СЕЛЬСКОЙ ГАСПАДАРЦЫ
Вып. I. Пад рэд. дыр. Інст. аховы працы доц. С. Р. ДЗІХЦЯРА.
Выд. 1930 г., стар. 90, ц. 1 р.

ДРУКУЮЦЦА:

ЗБОРНІК ПЕРШЫ
Тэорыя і практыка аховы і організацыі працы
т. I. Пад рэд. дыр. Інст. аховы працы доц. С. Р. ДЗІХЦЯРА

ЗБОРНІК ТРЭЦІ
Спроба вывучэння рэжыму працоўнага дня
(НА ПАНЧОШНА-ТРЫКАТАЖНАЙ ФАБРЫЦЫ ІМЯ К. ЦЭТКІН)
Пад рэд. дыр. Інст. аховы працы доц. С. Р. ДЗІХЦЯРА

ПАДРЫХТАВАНЫ ДА ДРУКУ:

Доц. С. Р. ДЗІХЦЯР, д-р І. М. ФЛЕКЕЛЬ, д-р Я. Е. ШАПІРА
Да пытання аб соцыяльнай патолёгіі траўнічна-кішковага тракту
Доц. С. Р. ДЗІХЦЯР
ВАЛАВЯНАЕ АТРУЧАНЬНЕ

1964 -

Бел. адзед
1994 г.

Бел. адгээ
Дугамаг.

Цана 1 руб.

34/698515
(1050)

✓ B0000000 1282429

1